

ISSN: 2458-8385

E-ISSN: 2536-5045

ARTVİN ÇORUH ÜNİVERSİTESİ
ULUSLARARASI SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ
ARTVIN ÇORUH UNIVERSITY
INTERNATIONAL JOURNAL OF SOCIAL
SCIENCES

Yılda iki defa yayımlanan uluslararası hakemli bir dergidir.
A peer reviewed international journal published two issues per year.

Yıl/Year: 2016

Cilt/Volume: 2

Sayı/Issue: 2

**ARTVİN ÇORUH ÜNİVERSİTESİ ULUSLARARASI SOSYAL BİLİMLER
DERGİSİ**

***ARTVIN CORUH UNIVERSITY INTERNATIONAL JOURNAL OF SOCIAL
SCIENCES***

Sahibi/Owner:

Artvin Çoruh Üniversitesi adına
Prof. Dr. Mehmet Duman (Rektör)

Editör/Editor:

Yrd. Doç. Dr. Fikret Sözbilir

Danışma Kurulu/Advisory Board

Prof. Dr. Gerda Van Dijk	North-West University (South Africa)
Prof. Dr. İsmail Bakan	Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi
Prof. Dr. Ersan Bocutoğlu	Avrasya Üniversitesi
Prof. Dr. Recep Güneş	İnönü Üniversitesi
Prof. Dr. Mustafa Sözbilir	Atatürk Üniversitesi
Prof. Dr. Al Bavon	University of Arkansas (USA)
Prof. Dr. Michael Perelman	California State University (USA)
Prof. Dr. Vladimer Glonti	Batumi Shota Rustaveli State University (Georgia)
Prof. Dr. Ercan Eren	Yıldız Teknik Üniversitesi
Prof. Dr. Bayram Zafer Erdoğan	Anadolu Üniversitesi
Prof. Dr. Cem Somel	Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Prof. Dr. Aziz Konukman	Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Erol Özvar	Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Emre Bağçe	Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Yalçın Karatepe	Ankara Üniversitesi
Prof. Dr. Mustafa Erdoğan	İstanbul Ticaret Üniversitesi
Prof. Dr. Bahadır Aydın	Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Assoc. Prof. Jesus Garcia Laborda	Polytechnic University of Valencia (Spain)
Doç. Dr. İzzet Darendeli	California State University (USA)

Yayın Kurulu/Editorial Board

Prof. Dr. Abdulkuddüs Bingöl	Artvin Çoruh Üniversitesi
Prof. Dr. Hasan Ayık	Artvin Çoruh Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Aygöl Kılınç	Artvin Çoruh Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Esat Pınarbaşı	Artvin Çoruh Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Hatice Kumandaş	Artvin Çoruh Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Murat Berberoğlu	Artvin Çoruh Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Ömer Limanlı	Artvin Çoruh Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Ömer Subaşı	Artvin Çoruh Üniversitesi

Türkçe Dil Editörü/Turkish Language Editor	Okt. Hasret Tutuş
İngilizce Dil Editörleri/English Language Editors	Yrd. Doç. Dr. Orhan Şimşek
	Okt. Caner Gürel

Yayın Sekreteryası/Editorial Secretaries

Arş. Gör. Tülay Demir	Öğr. Gör. Serkan Konya
Arş. Gör. M. Kürşad Dursun	Arş. Gör. Hilal Öztürk Küçük
Arş. Gör. Halil Oruç	Arş. Gör. Emek Yıldırım
Arş. Gör. Yusuf Yalçınkaya	Arş. Gör. M. Sait Pınarbaşı

İletişim/Contact

Dergi Yazışma Adresi: Artvin Çoruh Üniversitesi, Hopa İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Oda No: 308, Sundura Mah. Lise Cad. No: 79 Hopa/ARTVİN

Tel/Phone: +90(466)2151000 (Dahili: 16080) **Faks/Fax:** +90(466)2151084

E-posta/E-mail: acusb@artvin.edu.tr

Ağ Adresi/Web: <http://dergipark.gov.tr/acusb>

Bu Sayının Hakemleri/Referees of This Issue

Prof. Dr. Şenol Kantarcı	Akdeniz Üniversitesi
Doç. Dr. Fikret Birdişi	Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi
Doç. Dr. Hasan Duran	İstanbul Üniversitesi
Doç. Dr. Gökhan Tuncel	İnönü Üniversitesi
Doç. Dr. Salih Yeşil	Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Ayhan Bilgin	Artvin Çoruh Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Aysun Y. Akkaya	Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. H. Kutay Aytuğ	Artvin Çoruh Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Murat Berberoğlu	Artvin Çoruh Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Orhan Şimşek	Artvin Çoruh Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Ömer Limanlı	Artvin Çoruh Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Özgür Doğan	Artvin Çoruh Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Uğur Uzun	Artvin Çoruh Üniversitesi

Yasal Sorumluluk/Legal Responsibility

Dergide yayımlanan yazıların sorumluluğu yazarlarına ve çevirmenlerine aittir.
The authors and translators are the responsible for the content of their papers.

İndeks/Indexing

DergiPark
AKADEMİK

Akademik Araştırmalar İndeksi
Acarindex.com

asos
academia social science index

DergiPark'ta yayımlanan, Acarindex ve asos da yer alan dergimizin çeşitli indekslerde taranması için başvurular yapılmış olup, değerlendirilme süreci devam etmektedir.

This journal has been published within JournalPark hosted by TUBITAK ULAKBİM and indexed in Acarindex and Academia Social Science Index (asos). Evaluation processes still continues in order to be indexed within various database as per our official attempts.

Baskı/Printing

Değişim Yayınları, Çatalçeşme Sokak, No: 52/2, Cağaloğlu İSTANBUL
Tel: (212) 514 2971 Fax: (212) 514 4231

İÇİNDEKİLER/CONTENTS

Sayfa

- Serbest Yatırım Fonlarında Finansal Analiz: Türkiye’de Faaliyet Gösteren Serbest Yatırım Fonları Üzerine Bir Araştırma
Financial Analysis at Hedge Funds: A Research On Hedge Funds Operating in Turkey
Yrd. Doç. Dr. Osman Kürşat Onat..... 1-23
- Küçük Ölçekli İşletmelerde Psikolojik Güçlendirme ile Örgütsel Özdeşleşme Arasındaki İlişkinin Tespiti Üzerine Bir Araştırma
In Small-Scaled Enterprises an Investigating about Relationship Determination between Psychological Empowerment and Organizational Identification
Doç. Dr. Adnan Akın, Sümeyra Saruhan..... 25-42
- Türk Milliyetçiliğinin Siyasallaşması ve Batı/Batılılaşma Algısı
Politicization of Turkish Nationalism and Western/ Westernization Perception
Nuray Altındağ 43-64
- Assessing The Effects of IFRS Adoption on Economic Growth: A Cross Country Study
UFRS’nin Benimsenmesinin Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkilerinin Değerlendirilmesi: Ülkelerarası Bir Çalışma
Yrd. Doç. Dr. Ahmet Özcan..... 65-80
- Kemalist Modernleşme, Rejim ve Demokrasi Üzerine Tartışmalar
Debates on Kemalist Modernism, Regime, and Democracy
Aslıhan Çoban Balcı..... 81-99
- Kitap İncelemesi: Kur’an’da Savaş Olgusu
Book Review: Kur’an’da Savaş Olgusu
Arş. Gör. Halil Arslan 101-105

Makale türü / Article type: Araştırma / Research

SERBEST YATIRIM FONLARINDA FİNANSAL ANALİZ: TÜRKİYE’DE FAALİYET GÖSTEREN SERBEST YATIRIM FONLARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

FINANCIAL ANALYSIS AT HEDGE FUNDS: A RESEARCH ON HEDGE FUNDS OPERATING IN TURKEY

Yrd. Doç. Dr. Osman Kürşat ONAT

Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, İİBF, dr_osmankursat@hotmail.com

Özet

Serbest yatırım fonları gelişmiş finans piyasalarında 80’li yıllardan itibaren kullanılan ve faaliyet gösteren finansal türevlerdir. Genellikle yüksek getiri-yüksek risk stratejisi ile özdeşleşmiş olan serbest yatırım fonlarının finansal piyasalar açısından önemi büyüktür. Ülkemizde ilk olarak 2008 yılında kurularak faaliyet gösteren serbest yatırım fonları önemli ölçüde gelişme göstermiştir. Yatırım fonlarının performansları değerlendirilirken risk ve getiri ilişkisi içerisinde analizler yapmak mümkündür. Bununla birlikte finansal tablolar analizi de performans değerlendirmesi açısından önemli bir araç olarak görülmektedir. Çalışmanın temel amacı serbest fonlara ilişkin finansal tablolara dayalı analiz yapmayı hedefleyen araştırmacılara yön göstermek ve özellikli finansal tabloların analiz edilmesi konusunda ulusal literatüre uygulama konusunda katkıda bulunmaktır. Bu çalışmada Türkiye’de yerleşik serbest yatırım fonlarının 2012 yılı finansal tablolarında analiz yapılarak elde edilen oranlara göre fonların performans değerlendirmeleri yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Serbest Yatırım Fonları, Finansal Analiz, Performans, Etkinlik

JEL Sınıflandırması: M40, M41

Abstract

Hedge funds, are financial derivatives those are being used and operating in advanced financial markets since 80’s. Hedge funds generally identified with high income-high risk strategy has a big importance in aspect of financial markets. Hedge funds, that were firstly established and operating since 2008 in Turkey, made important progress. While evaluating performances of funds it is possible to make analysis within income and risk relationship. On the other hand, financial statement analysis is accepted as an important tool for performance review. In this study, financial statements of hedge funds established in Turkey was analysed for the year 2012 and calculated ratios were interpreted in aspect of performance.

Keywords: Hedge Funds, Financial Analysis, Performance, Efficiency

JEL Classification: M40, M41

Makale gönderim tarihi / Received: 23.06.2016, Kabul tarihi / Accepted: 22.09.2016

DOI: 10.22466/acusbd.v2i2.5000193734

GİRİŞ

1980’li yıllardan itibaren globalleşme ve iletişim teknolojilerindeki hızlı gelişmeler sonucu uluslararası finans piyasalarında birçok değişim ve gelişim meydana gelmiştir. Günümüzde yatırımcılar daha yüksek getiriyi daha düşük maliyetle elde etmek için gelişmiş piyasalardan ziyade gelişmekte olan piyasaları tercih etmektedirler. Bu nedenle yatırımcılar gelişmekte olan piyasalarda uluslararası sermaye hareketlerinden yararlanmak için alternatif yatırım araçlarına yönelerek getirilerini artırma yollarını aramaktadırlar.

Son dönemlerde cazibesi giderek artan alternatif yatırım araçlarından biri olan serbest yatırım fonları gelişmiş ve gelişmekte olan piyasalarda kuruldukları ilk günden itibaren yüksek mali varlığa sahip bireyler ve yatırımcıların yatırım araçları olarak bilinmektedirler. 1980’li yıllardan itibaren serbest yatırım fonlarına yapılan yatırım tutarının artması, büyük ölçekte kurumsal yatırımcıların serbest yatırım fonu piyasasının kültürel ve tarihi trendini takip etmesine, diğer alternatif yatırım araçları ile karşılaştırmalar yapmasına yol açmaktadır.

Serbest yatırım fonları son yıllarda, dünya finans sektöründe önemli bir yatırım aracı durumuna gelmiştir. Sermaye piyasalarının entegrasyonu, yatırım yapılacak ürün çeşitliliğinin artması gibi nedenlerle, dünyada kurumsal ve varlıklı bireysel yatırımcılar son yıllarda daha fazla getiri sağlayacak ürünlere yatırım yapma arayışına girmişlerdir. Türkiye’de de serbest yatırım fonları kurulması için gerekli düzenlemeler SPK tarafından yapılmıştır.

Bu çalışmanın ilk bölümünde serbest yatırım fonları ile ilgili genel bilgiler yer almaktadır. İkinci bölümde ise ülkemizde faaliyet gösteren on iki adet serbest yatırım fonunun 2012 yıllık mali tablolarından yararlanarak yapılan karşılaştırmalı oran analizi yer almaktadır.

1. SERBEST FONLARLA İLGİLİ GENEL BİLGİLER

1.1. Serbest Fonun Tanımı

“Hedge” terimi, “korunma” anlamına gelmesine karşın, serbest yatırım fonları riskli yatırım araçlarıdır. Bu nedenle, “hedge fon” terimi, aslında bu tür finansal kurumlar için doğru bir tanımlama değildir. Fakat, 1950’li yıllarda kurulan bu tür finansal kurumların ilk türleri, düşük değerlenmiş hisse senetlerini satın alıp aşırı değerlenmiş hisse senetlerini açığa satarak hisse senedi

piyasalarındaki dalgalanma riskini elimine ettikleri (hedging) için, bu stratejiyi kullanan fonlara “hedge fonlar” denilmiş ve bu tanımlama, günümüzde de kullanılmaya devam etmektedir (Anbar, 2009, s. 417).

Serbest yatırım fonlarının popüleriteleri henüz artmış olmasına rağmen, serbest yatırım fonlarının tarihi 50 yıldan fazlaya dayanmaktadır. İlk serbest yatırım fonu, 1949 yılında Alfred Winslow Jones tarafından sınırsız sorumlu ortaklık şeklinde kurulmuştur (Akyüz ve Karakoç, 2011, s. 6). Gelişerek ilerleyen serbest yatırım fonlarının sayısında ve varlıkların büyüklüğünde 1990’lara kadar artış yaşanmıştır. 1968’de SEC tarafından yapılan araştırmada ABD’de serbest yatırım fonu sayısında patlama yaşanarak 215’i bulduğu tespit edilmiştir (Akyüz ve Karakoç, 2011, s. 6).

Serbest yatırım fonları, varlıklı kişilerden ve büyük kuruluşlardan toplanan fonlara getiri sağlamaya ve sermayeyi değerlendirme amacına yönelik olarak oluşturulmuş finansal varlık alım satımında kullanan özel bir yatırım fonudur (Chambers, 2008, s. 5). Diğer yatırım araçlarının tersine serbest yatırım fonları, herhangi bir gösterge endekisle kıyaslanan getiriler sağlamak yerine, kesin ve sürekli getiri sağlamaya odaklanmıştır. Başka bir ifadeyle serbest yatırım fonları, sektör göstergelerine veya endeksin performansına bakmaksızın kesin getiri arayışı içindedir. Kesin getiriye sağlayabilmek için de atılgan stratejiler uygulamaktadır. Risk/getiri profilini yükseltmek için açığa satış, türev ürünlerin alım satımı ve kaldıraç (borçlanma) kullanmak gibi pozisyonlar alırlar. Bu özellikleri ile serbest yatırım fonları oldukça özel, değişken ve açık uçlu bir yatırım ortaklığı olarak da tanımlanabilmektedir (Chambers, 2008, s. 5).

Serbest yatırım fonları bir taraftan kesin getiri garantisi verirken, diğer taraftan da kayıt altında olmama, yatırım pozisyonları, likidite ve aldıkları ücret konularında özgürdürler. Serbest yatırım fonları SEC (Securities and Exchange Commission)’a kayıtlı değildir. Yatırımcı sayısını sınırlandırarak ve belirli bir getiri düzeyini karşılamalarını isteyerek yatırımcıları akredite etmek yoluyla kayıt altına alınmaktan kaçınırlar. Ayrıca serbest yatırım fonlarının reklam vermeleri veya çağrıda bulunmaları yasaktır. Bu yasaklar da serbest yatırım fonlarının gizemini artırmaktadır. Serbest yatırım fonları, yatırımcılarına olağanüstü kazançlar sağlama olasılığını sunarken, büyük risklerde almaktadırlar (Chambers, 2008, s. 5).

Serbest yatırım fonları piyasa risklerinden kısmen korunaklı ve piyasa getirisinden kısmen bağımsız mutlak getiri hedefler ki fon yöneticisinin becerisini yansıtan bu getiriye piyasadaki yaygın kullanışla “alfa” denilmektedir. Bu amaca ulaşmak için serbest yatırım fonları türev enstrümanlar ve/veya kaldıraç kullanırlar (Önder, 2012, s. 23).

1.2. Serbest Yatırım Fonları Fonun Yapısı

Serbest yatırım fonları bir finans kurumudur. Yöntemleri geleneksel firmalardan belli yönlerden ayrılmaktadır. Yatırım yöntemlerini şekillendirenler, konularında engin bilgi ve deneyime sahip aktif yöneticileridir. Sorumluluklarındaki aktif hacmini portföy optimizasyonu tekniğine uygun bir biçimde, mutlak getiri hedefiyle yönetmektedirler (Biggs, 2008, s. 17). Yatırımcılar bir serbest yatırım fonu ile anlaştıklarında portföy yönetimi sözleşmesi imzalanır; müşterilerle yapılan anlaşma içeriğinde fonun yatırım stratejilerine dair geniş açıklamalar bulunmaktadır. Fon havuzlarının idaresi konusunda, yönetim kurulunun direktifleri doğrultusunda portföy yönetimi uygulaması gerçekleştirilmektedir. Serbest yatırım fonları organizasyonlarında; baş broker, fon idarecisi ve emanetçi bulunmaktadır. Firma dışı birimlerden, özellikle operasyonel konularda sıklıkla yardım alınmaktadır. Offshore yapılanmalarda ise yerel kuruluşlardan faydalanılmaktadır. Offshore serbest yatırım fonu hizmetleri karlı bir sektör olarak hızla büyümektedir. Sunulan hizmetler arasında muhasebe, yatırımcı hizmetleri, risk analizi, raporlama ve hukuk danışmanlığı sayılabilir. Emanetçilerin görevi kendilerine teslim edilen finansal kıymetlerin muhafazasını sağlamaktır. Bu kıymetler; nakit veya menkul kıymetlerdir. Marjin çağrısında bulunulması konusunda sorumlu operasyonel birim de emanetçilerdir. Baş brokerlar; bireysel ve kurumsal yatırımcılara portföy yönetimi hizmetini sağlamakla öncelikli olarak yükümlü olmakla birlikte, menkul kıymet ve nakit ödemeleri, trade, tasfiye, fon ve risk yönetimi konularında da hizmet sunmaktadırlar. Merkezi Londra'da bulunan serbest yatırım fon brokerlik hizmetleri şirketlerinin ve uluslararası yatırım bankalarının sunduğu ilave birkaç hizmet arasında; araştırma, raporlama ve danışmanlık da sayılabilir (Terzi, 2012, s. 35).

1.3. Serbest Yatırım Fonları Genel Özellikleri

Serbest yatırım fonları yatırım yöntemleri; açığa satış, arbitraj, riskten korunma işlemleri, borç alınan kaynakla yatırım, tek bir piyasa ya da ihracatçıda yoğunlaşma, vadeli işlemler, opsiyon alım satımı ve uluslararası piyasalara yatırım olarak sayılabilir; bu stratejiler düşen piyasalarda da yatırımcıların kazançlı çıkmasına yardımcı olmaktadır. Serbest yatırım fonları ile ilgili temel ayırım noktalarına yönelik daha detaylı açıklama başlıkları ise şunlardır (Terzi, 2012, s. 15-24):

*Kar amacı: Mutlak getiri hedefi.

*Yatırım stratejileri: İkiye ayrılır. Makro fonlar ve nispi değer fonları. Makro fonları biçimlendiren değişkenler makroekonomik göstergeler ve uluslararası sistemdeki gelişmelerdir. Buna karşılık nispi değer fonları, fiyat farklılıklarından arbitraj yoluyla faydalanma ilkesi üzerine inşa edilen ve birbirleriyle bağlantılı menkul değerler üzerine yoğunlaşan fonlardır. Serbest yatırım fonları sayısız gruplandırmalarla, sayısız yöntem kombinasyonları oluşturabilirler.

*Teşvik yapısı: Fon yöneticileri aynı zamanda fonun yatırımcıdır ve fonun başarısı üzerinden artı bir yönetici primi sağlarlar.

*Kaldıraç: Kaldıraç kullanma uygulamasıyla; borçlanma yoluyla ve türev ürünlerin kullanımı ile alınan risk ölçüsünde yüksek getiriye ulaşabilmektedirler.

*Üyelik: Serbest yatırım fonu üyelerinin, yatırımlarını sözleşmede belirtilen zaman dilimi zarfında belli bir süre fon havuzunda bloke etmeleri şartı bulunmaktadır. Fonun varlığının muhafazası için, sözleşme hükümlerince bu süre uzatılabilir.

*Yerleşim merkezleri: Serbest yatırım fonları kendilerine yatırım üssü olarak, düşük vergi oranları avantajından yararlanabilecekleri ve yasal düzenlemelerle sınırlandırılmayacakları offshore finans merkezlerini ve bunun yanında bazı onshore finans merkezlerini seçmişlerdir.

*Kurumsal yapı: Sınırlı ortaklık olarak yapılandırılırlar. Şirket özel yatırım ortaklığı statüsündedir. Gerek offshore, gerek onshore fonların belli avantajlarından faydalanarak ve değişik serbest yatırım fonları özel bir fonda birleştirilerek, yatırımcılara arzu ettikleri ürün paketi hazırlanabilmektedir.

*Yöneticiler: Yöneticiler hem yatırımcı, hem de karar alıcı olarak faaliyet gösterirler. Serbest yatırım fonu yöneticileri stratejilerini belirlerken, yatırımcı tabanını oluşturan kurumsal yatırımcı ve yüksek net değer yatırımcılarının yanında, kendi menfaatlerini de düşünerek aksiyon alırlar.

*Yatırımcı grubu: Büyüklük olarak oldukça yüklü işlemlere yön verdiklerinden, minimum katılım payı tutarı ve yatırımcı profili açısından kamuya açık değildirler. Yatırımcı tabanları, yüksek mutlak getiri peşindeki bireysel ve kurumsal yatırımcılardır.

*Düzenlemeler: Genelde çok sınırlı kısıtlamalara, hatta bazen hemen hiçbir kısıtlamaya maruz kalmadan işlemlerini devam ettirebilmektedirler. Bu özellikleri sıradan yatırım fonları yatırımcılarında çekinceler yaratsa da, risk algılaması yüksek yatırımcı profili için çekici gelmektedir.

*Bilgilerin kamuya açıklanması: Kamuya açıklama yapma yükümlülükleri hemen hemen hiç yok gibidir. Yatırımcı tabanı, fonların pazarlanma yöntemleri ve şirket yönetim birimlerinin bulunduğu finans merkezleri dikkate alındığında, kamuya açıklama yapma ihtiyaçlarının bulunmadığı kolayca anlaşılmaktadır.

1.4. Serbest Yatırım Fonları Türleri

Serbest yatırım fonları, birçok açıdan diğer kurumsal yatırımcılardan farklı olmasına karşın, bazı ortak özellikleri de paylaşmaktadırlar. Serbest yatırım fonları finansal piyasalardaki rollerini anlamak için bu benzerliklerin ve farklılıkların bilinmesi önemlidir. Aslında, finansal piyasalardaki faaliyetleri ve işlevleri açısından, serbest yatırım fonları, diğer kurumsal yatırımcılardan (uluslararası faaliyet gösteren ticari bankalar, yatırım bankaları, yatırım fonları gibi) temelde çok farklı değildir. Ayrıca, serbest yatırım fonları piyasasının gelişmesiyle, geleneksel kurumsal yatırımcıların, serbest yatırım fonlarının en önemli yatırımcıları arasında yer almaya veya serbest yatırım fonlarının uyguladıkları stratejileri kullanmaya başlamaları nedeniyle, serbest yatırım fonları ile diğer kurumsal yatırımcılar arasında sınır çizmek giderek zorlaşmaktadır.

Serbest yatırım fonları, varlıklı kişi ya da kurumlar için yatırım aracı olduklarından standart yatırım fonları için yapılan düzenlemelere tabi değildirler. Daha fazla borç oranı ve türev enstrümanlar kullanarak hisse senedi, tahvil ve döviz piyasalarında sınırsız spekülasyon yaratabilmektedirler. Yatırım fonlarında

olduğu gibi serbest yatırım fonları da çeşitli sınıflara ayırmak mümkündür. Buna göre her fonun kendine ait olarak izlediği ve yatırımcılarına yüksek kar getirmeyi amaçlayan stratejileri bulunmaktadır (Orhan ve T. Tekten, 2006, s. 58-67).

1.4.1. Hisse Senedi Odaklı Serbest Yatırım Fonları

Son zamanlarda hızla gelişen serbest yatırım fonları, sundukları kazanç potansiyeli ile finansal piyasalarda etkili olmuşlardır. Serbest yatırım fonları gelişmiş teknikler kullanarak, risk alma potansiyelini yüksek tutmaktadırlar.

Bu tür fonlar piyasa getirisinden çok mutlak getiriyi benimsemişlerdir. Özellikleri piyasaya karşı duyarsız olmalarıdır. Sermaye piyasası veya para piyasası gibi geleneksel piyasalarla bir korelasyon olmaksızın getiri sağlamayı hedeflemişlerdir. Piyasaya duyarsız stratejiler nereye ve neye yatırım yaptıklarından çok elde ettikleri getirilere göre değerlendirilirler (Chambers, 2008, s. 8).

Serbest yatırım fonlarının temel dayanağı, düşük fiyatlanmış hisse senetlerini alıp aşırı fiyatlanmış hisse senetlerini satarak kâr elde etmektir. İşte bunun için aynı sektörde iki farklı hisse senedi seçerek piyasa riskini olabildiğince azaltmaya çalışırlar. İki hisse senedi arasında kuvvetli korelasyon olup olmadığını kontrol etmek için sık sık hisse senedi çiftlerini test ederler. Hisse senetlerinde biri piyasada çeşitli nedenlerden dolayı gerçek değerinden sapma gösterebilmektedir. Bu durumda yeniden iki hisse senedi belirlenerek kar elde edilebilmektedir (Chambers, 2008, s. 8).

1.4.2. Alım Satım Fonları

Alım satım fonları, şirketin ya da piyasanın görünümüne bağlı olarak belirli bir finansal varlığın alım veya satımını kapsar. Alım satım stratejileri, satın alma (long) ve satma (short) pozisyonlarının kombine edilmiş halidir. Alım stratejisi serbest yatırım fonlarında yaygın olarak kullanılır. Elde tutulan bir varlığın fiyat artışlarından kar elde etmeye dayanır. Satım stratejisinde ise, satışlarda kar elde etmek için hisse senedinin fiyatının gelecekte bir tarihte düşeceği beklenir. Serbest yatırım fonları bu stratejiyi uygularken genellikle açığa satış yaparlar. Ödünç aldıkları bir hisse senedini piyasa fiyatı üzerinden satarlar. Bir süre sonra piyasada fiyatlar düşerse, hisse senedini satmış oldukları

fiyattan daha düşük bir fiyatla geri satın alırlar. Kârı realize ettikten sonra da ödünç aldıkları hisse senedini geri verirler (Chambers, 2008, s. 8).

Aktivist fonlar genellikle yönetim ve karar mekanizmasına katılmak amacıyla şirketin oldukça büyük bir kısmını satın alırlar. Aktivistler genellikle kısa süreli fiyat ve kar payı kazançları için uzun süreli beklentilerden özveride bulunurlar (Chambers, 2008, s. 8).

1.4.3. Arbitraj Serbest Yatırım Fonları

Uzmanlar birleşme içinde olan şirketlerde eş zamanlı olarak kısa ve uzun süreli pozisyon alırlar. Hisse senedinde kısa pozisyon alarak, yöneticiler piyasa risklerini ortadan kaldırır ve ortaya çıkabilecek zararları azaltırlar.

1.4.3.1. Birleşme Arbitrajları Fonu

Birleşme arbitrajları, genellikle satılan firmalardan çok birleşen firmaların ticaretini kapsar. Burada arbitraj ticaretinin yönü, birleşmeyi isteyen şirketin birleşilecek hedef şirketi satın almak için piyasa fiyatının üzerinde veya altında teklifte bulunmasına göre değişir. Eğer birleşmeyi isteyen şirket hisse senetlerinin piyasa değerinin üzerinde teklif verirse ve ticareti yapan kişi birleşmenin olacağına inanıyorsa, birleşmek isteyen şirket satışa hedef şirkette alıma gider ve birleşme tarihindeki alış - satış fiyatı farkından kar elde eder. Eğer ticareti yapan kişi birleşmenin iptal edileceğini öngörürse birleşmeyi isteyen firma alış ve hedef firmada satış yapar. Birleşmek isteyen firma hedef şirketin değerinin altında bir teklifte bulunursa tersi durum geçerlidir. Birleşme arbitrajının risk arbitraji altında kategorize edilmesinin nedeni birleşmenin bir risk unsuru olması ve birleşmenin başarıyla sonuçlanmasının olasılık dâhilinde bulunmasıdır (Chambers, 2008, s. 9).

1.4.3.2. Finansal Sıkıntı Arbitraji/Sermaye Yapısı Arbitraji

Genellikle serbest yatırım fonları finansal konularda uzman bir ekibe sahiptir. Bu ekip bir firmanın finansal sıkıntı içine düşme olasılığını değerlendirir. Uzmanlar finansal sıkıntılardan ve bununla ilgili haberlerden kurtulduktan sonra firmanın değerinin ne olacağını belirleme konusunda da oldukça iyidirler. Bu haberlere dayanarak, bir finansal sıkıntı arbitraj fonu yanlış fiyatlandırma sonucu düşük değerlendirilmiş bir hisse senedinden avantaj sağlayabilir (Chambers, 2008, s. 9).

1.4.3.3. İstatistiksel Arbitraj

İstatistiksel arbitraj, gelişmiş ticaret teknolojilerinin kullanıldığı karmaşık sayısal teknikleri içeren bilgisayar modellerini kapsar. Bu modeller belirli finansal veriler ile karşılaştığında alım veya satım sinyalleri verir. İstatistiksel arbitraj türev ürünlerin yanlış fiyatlanmasını ve bundan doğan arbitraj fırsatlarını da gösterir (Chambers, 2008, s. 9).

1.4.4. Hisse Senedi Odaklı Olmayan Serbest Yatırım Fonları

Serbest yatırım fonlarının sıkı bir yasal denetim altında olması istenilmemektedir. Bu sebepten dolayı hisse senedi odaklı olmayan fonlarda bulunmaktadır.

1.4.4.1. Global Makro ve Gelişmekte Olan Piyasalar Fonu

Makro serbest yatırım fonların ticareti global makro ekonomik durumlara bağlıdır. Bu fonlar genellikle sabit getirili finansal varlıklar, türev ürünler, emtia, döviz ve hisse senedi alıp satarlar. Makro fonlar şirket analizi yapmazlar. Bunun yerine ülke ve sektör analizi yaparlar. Makro serbest yatırım fonları global ekonomideki değişiklikleri tanımlamak ve ekonomik politikalarındaki olası değişiklikleri tahmin etmek için kendi makro ekonomi uzmanlarından yararlanırlar. Bu uzmanlar tahminlerinde genellikle makroekonomik verileri kullanırlar. Belirli ülkedeki belirli ekonomik hareketlerden kar elde etmeyi hedeflerler (Chambers, 2008, s. 9).

1.4.4.2. Offshore Serbest Yatırım Fonları

Birçok serbest yatırım fonu, vergi avantajından yararlanmak için offshore bölgelerde işlem yapar. Yerel ülke dışında kurulu olan bu fonların avantajı; fona yatırım yapan yatırımcıların yerel ülkedeki vergi kanunlarına tabi olmamasıdır. Bu nedenle bir serbest yatırım fonunun offshore’da kurulmasının en temel sebebi; elde edilen getirilerin kurulduğu yerdeki vergi rejimleri nedeniyle ya hiç vergiye tabi olmaması ya da çok az vergiye tabi olmasıdır (Çankaya, 2003, s. 8).

1.4.4.3. Yerel(on shore) Serbest Yatırım Fonları

Yerel serbest yatırım fonları, ülke kanunlarına uygun olarak yapılandırılmıştır. Bu nedenle söz konusu kanunlara uymakla mükellef

yatırımcılara hitap eder. Yerel serbest yatırım fonları genellikle; ABD vergi kanunlarına tabi yatırımcıları çekmek amacıyla komandit ortaklık olarak kurulmayı tercih etmektedirler. Bu sistemde kesilecek olan vergi, yatırımcının gelirini elde ettiği aşamada kesilmektedir. Yerel serbest yatırım fonlarında temel yapı, serbest yatırım fonunun kuruluşudur. Serbest yatırım fonu; bir yatırım şirketi şeklinde kurulmuşsa sponsor başlangıç için gereken sermayeye iştirak eder, komandit ortaklık şeklinde kurulmuşsa sınırsız sorumlu yani komandite ortak (general partner) ve yatırım danışmanı olarak hareket eder (Chambers, 2008, s. 9).

1.5. Serbest Yatırım Fonlarının Finansal Sistem İçin Olumlu ve Olumsuz Yanları

Serbest yatırım fon sektörü konusunda yürütülecek bilimsel bir çalışmada, belki de, en fazla vurgulanması gereken konu serbest yatırım fonlarının finansal sisteme olan olumlu ve olumsuz etkileridir. Serbest yatırım fonlarının olumlu yanları şu şekilde sıralanabilir (Terzi, 2012, s. 29-34):

- En riskli görülen yatırım aracı hisse senetleridir. Bu ürünün taşıdığı belirsizlikten biraz daha düşük bir oranla, serbest yatırım fonları aracılığıyla hayli yüksek getiriler elde etmek mümkündür,

- En büyük kazanç fırsatları, alım satım (trading) bazlı işlemlere en uygun olan finansal ürünler ve yöntemlerdedir,

- Yükselen ve alçalan emtia piyasalarında da, tıpkı finansal piyasalarda olduğu gibi pozisyonlar korunarak yüksek getiriler elde edilebilmektedir,

- Teknolojinin de yardımıyla sayısız yatırım kanallarının ortaya çıkması, portföy farklılaştırmasını mümkün kılarak etkin piyasa oluşumuna katkıda bulunmaktadır. Ayrıca, serbest yatırım fonları kendi portföyelerine dahil eden yatırım kuruluşları, sıradan portföylere özgü risk düzeyini en aza indirerek, düzenli getiri imkanı sunmaktadırlar. Bilimsel çalışmalarda; geleneksel fonlardakilerle karşılaştırıldığında, serbest yatırım fonlarındaki getiri ya da risk kombinasyonunun yatırımcı lehine olduğu sonucu ortaya çıkmıştır,

- Risk faktörünün dağılımına en çok katkıda bulunan unsurlar; hisse senedi piyasaları, türev piyasaları ve sigorta kuruluşlarıdır. Bu unsurlar piyasa etkinliğinde en fazla söz sahibi katılımcılardır. Risk sermayesi sektörünün en büyük destekçisi serbest yatırım fonları sektörüdür. Sigorta kavramına dahil

ürünler, her zaman serbest yatırım fonlarının portföylerinde önemli yer tutmuştur. Dolayısıyla, serbest yatırım fonları sigorta kurumları için önemli bir gelir kaynağıdır,

- Serbest yatırım fonlarının çalışanları, geniş piyasa bilgileriyle, finans piyasalarında yatırım ve işlem zamanlaması konusunda yol gösterici olmuşlardır,

- Ekonominin geneline nüfuz eden, doğal felaketler ve finansal krizleri de içeren bunalım dönemlerinde; sigorta kurumları da dahil kayıpların sistemin çöküşüne neden olmasını engelleyecek kuruluşlara destek olmaktadırlar,

- Serbest yatırım fon yatırımcılarının yatırımlarını belirli bir süre fon havuzunda tutma zorunlulukları, serbest yatırım fonlarına uzun vadeli stratejilere yoğunlaşma şansı verir,

- Resesyon ve durgunluk dönemlerinde, piyasa tanınırlıkları sayesinde kaldıraçlı işlemler için kaynak bulmakta zorluk çekmezler.

1990’lı yılların yükselen hisse senetleri piyasaları trendinin büyük bir çöküşle sona ermesi sonrası, küresel ekonomideki her sıkıntılı dönem, finansal kriz süreçleri de dahil serbest yatırım fonları ile anılır olmuştur. Dünya ekonomisinin içinde bulunduğu istikrarsız düzenden ve yapısal sorunlardan serbest yatırım fonlarının yönlendirdiği küresel fonlar sorumlu tutulmaktadır (Biggs, 2008, s. 13). Genel olarak, serbest yatırım fonlarının olumsuz yanları şu şekilde sıralanabilir (Terzi, 2012, s. 29-34).

- Serbest yatırım fonları yöneticilerinin konularına olan hakimiyeti ve uzmanlığı, kendine güven duygusunun ve performans geliri baskısının da etkisiyle, olumsuz sonuçlara sebebiyet verebilmektedir.

- Finansal piyasa dengesizliklerinin temelinde, yüksek miktarda borçlanarak tutulan kredili pozisyonların varlığı ve piyasada yaşanılacak herhangi bir volatilitede, kapatılması gereken pozisyonların büyüklüğü sebebiyle ortaya çıkacak likidite krizleri görülmektedir.

- Serbest yatırım fonları, gerek arbitraj, gerekse de diğer finansal işlemlerde kâr fırsatı yakaladıklarında, bu imkandan maksimum miktarda faydalanabilmek için borçlanarak pozisyonlarını büyütme ve taşıdıkları pozisyonun büyüklüğü oranında kazanç elde etmektedirler. Ancak, mevcut pozisyonları herhangi bir türbülansa acilen kapatma ihtiyacı, piyasaların

geneline olduğu kadar, kendilerine de oldukça zarar verebilmektedir. Yüklü işlem zararları fonun likidite sıkıntısı içine düşmesine yol açabilmektedir.

1.6. Serbest Yatırım Fonlarının Diğer Yatırım Fonlarından Farkları

Serbest yatırım fonları; kuruluş, strateji, yönetim ve organizasyon gibi pek çok değişken bazında diğer fonlardan farklılıklar gösterirken, pek çok açıdan da benzerlikler taşımaktadır. Niteleyici özelliklerinin kavranması, serbest yatırım fonlarının öneminin genel kabul görmesi açısından da belirleyicidir. Geleneksel fonların (kurumsal fonların ve yatırım fonlarının) ve serbest yatırım fonlarının ayrıntılı incelemelerini kapsayan karşılaştırmalı analiz, serbest yatırım fonu organizasyonunun daha iyi anlaşılması açısından önemi büyüktür. Bu iki fon türünün aralarındaki farklar şu şekilde sıralanabilir (Chambers, 2008, s. 6):

- Geleneksel fonlar her zaman uzun pozisyon alırlar; serbest yatırım fonları her iki türde pozisyon alabilir,

- Kredili işlemler serbest yatırım fonlarında daha sıklıkla kullanılan bir yöntemdir,

- Performans sistemi, serbest yatırım fonlarında verimliliğin ölçülmesinde temeldir,

- Serbest yatırım fonlarında yöneticilerin de fon havuzunda payı vardır,

- Futures ve türev işlemlerinin kullanımında serbest yatırım fonları liderdir.

Hemen her yatırım platformunda bu ürünler kullanılır,

- Geleneksel fonlar nispi getiriye baz alırken, serbest yatırım fonları mutlak getiriye hedef alır,

- Serbest yatırım fonları yasal düzenlemeler dikkate alındığında geniş bir özgürlük alanına sahiptir,

- Geleneksel fonlarda piyasa performansı, strateji performansı ve yöneticinin uzmanlık düzeyi kar oranını belirlerken, sadece sonuncusu serbest yatırım fonları getirilerinde esas olarak belirleyicidir,

- Hem yükselen, hem de düşen piyasalarda serbest yatırım fonları yüksek kazanç elde edebilir,

- Farklı bir serbest yatırım fonlu türü olarak değerlendirilebilecek olan serbest yatırım fonlarının fonu yapılanmaları, risk algılamasındaki farklılıktan kaynağını almaktadır. Bu fonlar geleneksel fonlara kıyasla daha düzenli bir kazanç kaynağıdır ve yönetim riski hedge fonlara nazaran çok daha düşüktür,

- Kredili işlemler, nihai hedef açısından uygulamada çeşitliliğe sahiptir. Bu tür araçların kullanımında geleneksel fonların amacı şirketlerin yönetimini ele geçirmek maksatlı satın almalar iken, serbest yatırım fonlarında bu amaç güdülmez,

- Serbest yatırım fonlarının pozisyonları kısa vadelidir ve sonsuz sayıda stratejiyi hayata geçirmekte herhangi bir sınırlama ile karşılaşmazlar,

- Geleneksel fonlar, portföy yapısı ve fon havuzunun hacmi göz önüne alındığında, serbest yatırım fonlarından daha büyüktür,

- Serbest yatırım fonları birkaç yatırım uzmanı veya portföy yöneticisi tarafından yönetilirken, geleneksel fonlarda idare uluslararası finans kuruluşları, büyük yatırım bankaları veya sigorta şirketlerindedir,

- Temel özellikleri sıralandığında, serbest yatırım fonları sıradan bir finans kurumu niteliğindedir. Sigorta şirketleri ve yatırım fonları benzeri yapılanmalar, serbest yatırım fonlarının yatırımcı tabanında önemli bir konuma sahiptir. Serbest yatırım fonlarının finansal sistem için önem arz eden faaliyetleri arasında; finansal sistemin geneline yönelik risk algılamasını azaltmak ve volatilitenin minimumda olduğu bir piyasada alım satım işlemlerinin uygulanmasını sağlamak veya ortamın oluşturulmasında sistemin diğer katılımcılarıyla ortak hareket etmek sayılabilir.

1.7. Serbest Fonların Avantaj ve Dezavantajları

Serbest yatırım fonları, varlıklı zengin ailelere ya da kuruluşlara hitap etmektedir. Özel bankalar, sigorta şirketleri, emeklilik şirketleri de portföylerinin getirilerini arttırmak amacıyla serbest yatırım fonu sahibi olabilirler.

Serbest yatırım fonları öncelikle likidite sağlarlar, fiyat belirlenmesinde ve enflasyonun doğru ve etkin kullanımında yarar, uluslararası portföyde çeşitlilik sağlarlar.

1.7.1. Serbest Yatırım Fonlarının Avantajları

Serbest yatırım fonlarının avantajları şu şekilde sıralanabilmektedir (Yıldız, 2004, s. 4);

- Serbest yatırım fonlarının stratejileri gerek yükselen gerekse düşen piyasalarda pozitif getiri elde etme imkânı sağlamaktadır.

- Serbest yatırım fonları dengeli kurulmuş portföylere dâhil edildiklerinde portföyün toplam riski ve volatilitesi azalır, getirileri artar.

- Serbest yatırım fonları kullandığı yatırım stratejilerinin çok sayıda ve birbirinden farklı olması ve pek çoğunun aralarında korelasyon bulunmaması; yatırımcılara yatırım amaçlarını karşılayacak yatırım stratejilerini seçmede geniş imkanlar sunmaktadır.

- Akademik çalışmalar; geleneksel yatırım fonlarına kıyasla serbest yatırım fonlarının daha yüksek gelir elde ettiğini ve daha düşük genel (kapsamlı) risk taşıdığını kanıtlamaktadır.

- Serbest yatırım fonları; piyasalara giriş ve çıkış zamanlamasını doğru yapma ihtiyacını ortadan kaldırarak ideal olan uzun dönemli yatırım imkânını sağlamaktadır.

- Yatırımcılar serbest yatırım fonları portföyelerine dâhil ederek geleneksel yatırım fonlarının sunamadığı çeşitlendirme imkânını elde etmektedirler.

1.7.2. Serbest Yatırım Fonlarının Dezavantajları

Serbest yatırım fonları, portföy yöneticileri tarafından yönetildiğinden, piyasa dalgalanmalarından etkilenir. Gelişmekte olan ülkelerde para piyasasında aksaklıklara neden olabilir. Yatırımcılar varlıklarına günlük olarak ulaşamazlar, çünkü her istediklerinde fonu bozduramazlar. Serbest yatırım fonlarının dezavantajları şu şekilde sıralanabilir (Weber, 2007):

- Serbest yatırım fonları yöneticilerinin, eğitimli ve profesyonel yatırımcılar olmaları her ne kadar piyasa risklerini ve kayıplarını en iyi şekilde telafi etmelerini sağlasa da, bu durum aynı zamanda daha fazla riskli yatırımlara yönelmelerine de neden olabilmektedir. Nitekim 1998 yılında ABD’de Rusya krizinden hemen sonra LTCM(Long-term Capital Management) isimli serbest yatırım fonu 4.6 milyar dolar kaybetmiştir. Amerikan merkez Bankası FED bu fonu kurtarmak için piyasaya 3.65 milyar dolar sürmek zorunda kalmıştır. Daha sonra 2000 yılında söz konusu fon tasfiye edilmiştir.

- Serbest yatırım fonlarının yöneticilerine normal ücret ve komisyon ödemelerinin yanı sıra performanslarına göre yapılan ek ödemeler bazen yatırımın getirisine oranla çok yüksek tutarlara ulaşabilmekte ve bu da yatırımın maliyetini arttırmaktadır. Ayrıca serbest yatırım fon yöneticileri daha fazla ek ödeme alabilmek için daha riskli yatırımlara yönelebilmektedirler.

• Serbest yatırım fonları, mevzuat yükümlülükleri açısından esnek yapılara sahip olduklarından, zaman zaman yolsuzluklara konu olabilmektedirler. Etkin bir biçimde denetlenemedikleri için de çoğunlukla bu yolsuzluklar zamanında tespit edilememekte ve bu da yatırımcılara zarar verebilmektedir.

• Serbest yatırım fonları genellikle kaldıraç etkisinden azami ölçüde yararlanabilmek için sermayelerine oranla yüksek tutarlarda borçlanarak yatırım yapmaktadırlar. Bu durumda, fonun ana sermayesine oranla taşıdığı borç yükü arttığı için olası piyasa dalgalanmaları fonun iflasına ve dolayısıyla yatırımcıların ciddi zararlarla karşı karşıya kalmalarına yol açabilmektedir.

2. Türkiye’de Faaliyet Gösteren Serbest Yatırım Fonları Mali Tablolarında Finansal Analiz

2.1. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmada Türkiye’de faaliyet gösteren serbest yatırım fonlarının 2012 yılı yıllık mali tablolarından yararlanarak, bazı kalemler arasındaki matematiksel ilişkiler hesaplanıp, fonların finansal durumu ve faaliyet sonuçları hakkında bilgi sahibi olmaya çalışılmıştır.

2.2. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmada oran analizi tekniği kullanılmıştır. Oran analizi, bir işletmenin tek bir yıla ait finansal tablolarında yer alan kalemler arasında matematiksel ilişkiler kurularak bulunan oranlarla yapılan incelemeye denir. Bu analiz tekniğinde finansal tablolardaki kalemler arasındaki ilişkiler birbirinin yüzdesi veya katı şeklinde belirlenir (Çömlekçi, 2004, s. 223).

2.3. Araştırmanın Verileri

Bu çalışmada Türkiye’de faaliyet gösteren; Kamuyu Aydınlatma Platformundan 2012 yıllık mali tablolarına ulaşılabilen, on iki adet serbest yatırım fonu firmalarına karşılaştırmalı oran analizi uygulanmıştır. Ayrıca araştırmada Pakistan Merkez Bankası’na kullanılan oranlar analiz için kullanılmıştır. Analizde verileri kullanılan serbest yatırım fonları Tablo 1’de gösterilmektedir.

Tablo 1. Türkiye’de Faaliyet Gösteren Serbest Yatırım Fonları

Serbest Fon 1	Akbank T.A.Ş. Özel Portföy Yönetimi Serbest Yatırım Fonu
Serbest Fon 2	Türkiye Garanti Bankası A.Ş. İstanbul Serbest Fonu
Serbest Fon 3	Finans Yatırım Menkul Değerler A.Ş. Serbest Yatırım Fonu
Serbest Fon 4	İş Yatırım Menkul Değerler A.Ş. Ark Serbest Yatırım Fonu
Serbest Fon 5	İş Yatırım Arma Portföy Yönlü Serbest Yatırım Fonu
Serbest Fon 6	İş Yatırım Menkul Değerler A.Ş. Arbitraj Serbest Yatırım Fonu
Serbest Fon 7	İş Yatırım Menkul Değerler A.Ş. Değer Odaklı Serbest Özel Fon
Serbest Fon 8	İş Yatırım Menkul Değerler A.Ş. Kaldıraçlı Hisse Serbest Yatırım Fonu
Serbest Fon 9	İş Yatırım Menkul Değerler A.Ş. Logos Dinamik Dağılımlı Serbest Yatırım Fonu
Serbest Fon 10	İş Yatırım İstanbul Portföy Serbest Yatırım Fonu
Serbest Fon 11	Kare Yatırım Menkul Değerler A.Ş. Küresel Fırsatlar Serbest Yatırım Fonu
Serbest Fon 12	Yapı Kredi Bankası A.Ş. İstanbul Serbest Yatırım Fonu

Kaynak: Kamuyu Aydınlatma Platformu (KAP), www.kap.gov.tr, (15/12/2013)

Tablo 2’de Analiz’de kullanılan oranlar sıralanmıştır.

Tablo 2. Analizde Kullanılan Oranlar

Oran 1	$\frac{\text{Net Faiz Marjı Oranı}}{\text{Toplam Faiz Geliri} - \text{Toplam Faiz Gideri}} \times 100$
Oran 2	$\frac{\text{Varlıklardan Getiri}}{\text{Vergi Sonrası Net Kar}} \times 100$
Oran 3	$\frac{\text{Yönetim Giderleri}}{\text{Vergi Öncesi Kar}}$

Oran 4	<p>Toplam Gelirler / Faiz Dışı Giderler</p> $= \frac{\text{Faiz Dışı Giderler}}{\text{Toplam Gelirler}} \times 100$
Oran 5	<p>Faiz Dışı Gelir / Yönetim Giderleri</p> $= \frac{\text{Yönetim Giderleri}}{\text{Faiz Dışı Gelirler}}$
Oran 6	<p>Hisse Başına Kazanç</p> $= \frac{\text{Vergi Sonrası Net Kar}}{\text{Adi Hİsse Senetleri Sayısı}}$
Oran 7	<p>Kullanılan Sermayenin Getirisi</p> $= \frac{\text{Vergi Öncesi Kar}}{\text{Toplam Aktif - Cari Borçlar}} \times 100$
Oran 8	<p>Gelirden Getiri</p> $= \frac{\text{Net Getiri}}{\text{Gelir}} \times 100$
Oran 9	<p>Yönetim Gideri Oranı</p> $= \frac{\text{Danışman Ücretleri}}{\text{Toplam Giderler}} \times 100$
Oran 10	$\frac{\text{Nakit ve Banka Bakiyeleri}}{\text{Toplam Varlıklar}} \times 100$
Oran 11	$\frac{\text{Toplam Borç}}{\text{Toplam Varlık}} \times 100$
Oran 12	$\text{Cari ORan} = \frac{\text{Dönen Varlıklar}}{\text{Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar}}$
Oran 13	<p>Vergi Sonrası Nakit Akımları Karlılığı =</p> $\frac{\text{Faaliyetlerden Elde Edilen Nakit}}{\text{Vergi Sonrası Kar}}$
Oran 14	<p>Nakit Akımları / Borç Oranı =</p> $\frac{\text{Faaliyetlerden Elde Edilen Nakit}}{\text{Cari Borçlar}}$

Kaynak. Financial Statement Analysis of Financial Sector, State Bank of Pakistan, (<http://www.sbp.org.pk/departments/stats/FSA-2008-12%20.pdf>), (15/12/2013)

2.4. Araştırmanın Sonuçları

Yapılan hesaplamalar sonucu aşağıdaki tablodaki verilere ulaşılmıştır:

Tablo 3. Serbest Yatırım Fonlarında Oran Analizi Sonuçları

	S.F.1	S.F.2	S.F.3	S.F.4	S.F.5	S.F.6	S.F.7	S.F.8	S.F.9	S.F.10	S.F.11	S.F.12
O.1	3.32	0.68	1.00	2.09	8.37	17.58	4.73	1.20	1.30	0.79	5.22	1.31
O.2	-3.64	5.04	10.09	-2.50	23.23	20.36	3.28	4.23	2.83	3.54	7.69	13.96
O.3	-0.38	0.10	0.09	-0.34	0.10	0.12	0.05	0.08	0.12	0.05	0.11	0.10
O.4	107.76	70.19	82.25	119.22	51.63	62.15	42.27	52.38	24.92	47.51	66.44	68.76
O.5	0.03	0.03	0.02	0.08	0.06	0.07	0.18	0.05	0.15	0.03	0.05	0.03
O.6	-0.0004	0.0009	0.0022	-0.0004	0.0027	0.0032	0.0003	0.0005	0.0003	0.0004	0.0008	0.0021
O.7	-3.65	7.56	16.23	-2.98	23.29	20.40	3.34	4.34	2.85	3.63	7.71	14.02
O.8	-7.76	29.80	17.74	-19.23	48.04	37.85	57.72	47.61	75.08	52.49	33.47	31.23
O.9	2.80	4.60	1.98	5.58	9.41	7.34	7.32	7.88	39.10	6.00	5.64	4.80
O.10	0.03	4.06	2.65	0.02	0.04	0.01	0.16	0.02	0.01	0.01	0.01	0.01
O.11	0.17	33.34	37.72	15.93	0.18	0.15	0.24	2.41	0.11	1.70	0.12	0.20
O.12	596.74	3.00	2.65	6.28	555.20	671.50	424.90	41.45	948.53	58.98	804.51	488.32
O.13	-27.35	13.22	6.16	-33.53	4.30	4.90	30.34	23.05	35.18	27.72	12.98	7.14
O.14	595.74	1.20	1.65	5.28	554.20	670.50	423.90	40.45	947.53	57.98	803.51	487.32

Finansal tabloların analiz edilmesinde kullanılan oranlarda bir standart bulunmasına karşın çalışmada yer alan oranlar için bir standart söz konusu değildir. Bu bağlamda yorum yapılırken uç değerler ön plana çıkarılmış ve daha çok kıyaslama yoluyla yorumlarda bulunulmuştur. Finansal tablolardan elde edilen oranlar yoluyla yapılan analizler genel olarak serbest fonların yatırım stratejileri ve genel karakteristikleri ile ilgili bilgi vermektedir.

Net Faiz Marjı Oranı Bulguları: Oran; faiz gelirinden faiz gideri çıkarıldıktan sonra kalan farkın toplam aktife oranlaması ile bulunmaktadır. Bu işlem sonunda net faiz marjı oranı dediğimiz sonuç ortaya çıkmaktadır. Net faiz marjı oranını hesaplarken, genelde yukarıda adı geçen serbest yatırım fonlarının faiz giderlerinin sıfır olduğu görülmüştür. Tablo 3 incelendiğinde söz konusu oranın 0.69 ile 17.58 arasında olduğu görülmektedir. Elde edilen sonuçlar ülkemizdeki serbest fonların sabit getirili varlıklara çok fazla ağırlık vermediklerini göstermektedir.

Varlıklardan Getiri Oranı Bulguları: Vergi sonrası net karın toplam aktif içindeki payını gösteren bir orandır. Serbest yatırım fonlarının genel performans durumları net bir şekilde bu oran yardımıyla görülmektedir. 2012 yılı içerisinde 12 adet serbest fondan sadece 2’sinde zarar tespit edilmiştir. Ülkemizdeki serbest fonların çok büyük bir kısmı risk aldığı varlıklardan pozitif getiri elde etmiştir. Serbest fonların ortalaması olarak bakıldığında % 10-15 aralığındaki kârlılıklar finans sektörü içerisinde yüksek sayılabilecek bir düzeyin yakalandığını göstermektedir.

Vergi Öncesi Kâr/Yönetim Giderleri Oranı Bulguları: Yönetim giderlerinin kâr içerisindeki payını göstermektedir. Bu oran dünya geneli ile ülkemiz serbest fonlarının karşılaştırılmasında önemli bir göstergedir. Pozitif kâr rakamına sahip olan ülkemiz serbest fonlarında %5-12 arasında bir yönetim gideri alındığı görülmektedir. Dünya genelinde bu oranların %20-25 seviyelerinde olduğu düşünüldüğünde yabancı yatırımcılar açısından cazip olabilecek bir unsur olarak öne çıkmaktadır.

Faiz Dışı Giderler/Toplam Gelirler Oranı Bulguları: Faiz harici giderlerin toplam gelir içindeki payının tespit edilmesi amaçlanmaktadır. Akbank T.A.Ş. Özel Portföy Yönetimi Serbest Yatırım Fonu ve İş Yatırım Menkul Değerler A.Ş. Ark Serbest Yatırım Fonu daha önce de belirtildiği gibi 2012 yılında zarar eden iki firmadır. Tablo incelendiğinde, giderlerinin çok fazla olmasından dolayı 107.76 ve 119.22 değerleri elde edilmiştir. Oransal olarak giderleri en düşük düzeyde olan firma ise 24.92 İş Yatırım Menkul Değerler A.Ş. Logos Dinamik Dağılımlı Serbest Yatırım Fonu’dur.

Yönetim Giderleri/Faiz Dışı Gelir Oranı Bulguları: Yönetim giderlerinin faiz dışı gelirler içindeki payıdır. Tabloya göre sonuçlar 0.02 ile 0.18 arasında değişmektedir. Elde edilen sonuçlar fonların yönetim giderlerinin oransal olarak önemli farklılıklar gösterebildiğini ve verimlilik düzeylerinin farklı olabildiğini göstermektedir.

Hisse Başına Kazanç Oranı Bulguları: Hisse başına kazancı gösteren bir orandır. Tabloya göre yine zarar eden birinci ve dördüncü firmanın doğal olarak hisse başına kazanç oranı da negatif çıkmıştır. Diğer firmaların hisse başına kazanç oranları genelde 0.0003 ile 0.0032 arasında değişmektedir. Oranların çok

küçük çıkması hisse sayısının ve dolayısıyla katılım düzeyinin yüksekliğinin göstermektedir.

Kullanılan Sermayenin Getirisi Oranı Bulguları: Toplam varlıklardan borçlar düşüldükten sonra elde edilen sonuç kullanılan sermayedir. Bu oran ile özsermaye kârlılığı tespit edilmektedir. Tabloya göre en fazla getiri elde eden firma İş Yatırım Arma Portföy Yönlü Serbest Yatırım Fonu'dur.

Gelirden Getiri Oranı Bulguları: Elde edilen gelirden ne kadar getiri sağlandığını gösteren bir orandır. Oranda belirtilen net getiri serbest yatırım fonlarının yılsonu finansal raporlarında sunulan net değer değişimi tablosunda elde edilen net getirilerdir. Tabloya göre en yüksek getiri sağlayan İş Yatırım Menkul Değerler A.Ş. Logos Dinamik Dağılımlı Serbest Yatırım Fonu'dur. Zarar eden firmalar negatif yönde sonuçlara sahiptir.

Yönetim Gideri Oranı Bulguları: Toplam giderler içerisinde yönetim giderlerinin payının hesaplandığı orandır. Tabloya göre, 39.10 sonucu ile İş Yatırım Menkul Değerler A.Ş. Logos Dinamik Dağılımlı Serbest Yatırım Fonu en fazla yönetim gideri olan firmadır. Aynı firmanın getiri oranı en yüksek olan firma olduğu değerlendirildiğinde firmanın aldığı danışmanlıklarla verimlilik ve etkinliğini artırdığı söylenebilir. Diğer firmaların da takip edebilecekleri bir strateji olarak değerlendirilebilir.

Nakit ve Banka Bakiyelerinin Toplam Varlıklara Oranı Bulguları: Nakit ve banka bakiyelerinin toplam varlıklar içerisindeki payının değerlendirildiği oranın en yüksek % 3 seviyelerinde olduğu görülmektedir. Bu durum ülkemizde faaliyet gösteren serbest yatırım fonlarının yapıları ile uyumlu olarak likidite düşük düzeyde tutarak varlık yatırımlarına ağırlık verdiklerini göstermektedir. Hâlihazırda serbest yatırım fonlarınca benimsenen yatırım stratejilerinin sürdürüldüğü görülmektedir.

Toplam Borç/Toplam Varlık Oranı Bulguları: Toplam varlıklar içerisinde borçların payını göstermektedir. 2 adet serbest yatırım fonu dışında tüm fonlarda borçların varlıklar içerisindeki payı % 1 seviyesinin altındadır. Bu durum fonların genel olarak borçlanma araçlarına ağırlık vermediklerini göstermektedir.

Cari Oran Bulguları: Oran'ın birçok serbest fonda çok yüksek olması fonlardaki varlık yapısını da göstermektedir. Buna göre dönen varlıklar birçok firmada kısa vadeli borçları fazlasıyla karşılayabilecek düzeydedir.

Vergi Sonrası Nakit Akımları Kârlılığı Bulguları: Faaliyetlerden elde edilen nakdin vergi sonrası karın içerisindeki payını gösteren orandır. Genel olarak kârlılığı elde eden ve sürdüren fonların faaliyet kârlılığını da sağlamış oldukları görülmektedir. Bu bağlamda fonların etkin yönetilmesinde faaliyet kârlılığının büyük önem kazandığı görülmektedir. İş Yatırım Menkul Değerler A.Ş. Değer Odaklı Serbest Özel Fon ile İş Yatırım Menkul Değerler A.Ş. Logos Dinamik Dağılımlı Serbest Yatırım Fonlarının sırasıyla 30,34 ve 35,18 ile en yüksek oranlara sahip olarak diğer fonlara göre daha etkin olarak yönetildiği söylenebilir.

Nakit Akımları/Borç Oranı Bulguları: Faaliyetlerden elde edilen nakdin cari borçlar içerisindeki payını gösteren bir orandır. 1.20 sonucu ile en düşük sonuca sahip olan firma Türkiye Garanti Bankası A.Ş. İstanbul Serbest Fonu’dur. 947.53 sonucu ile de en fazla sonuca sahip olan firma ise İş Yatırım Menkul Değerler A.Ş. Logos Dinamik Dağılımlı Serbest Yatırım Fonu’dur. Etkinlik ve faaliyet kârlılığını sürdüren işletmelerin borçlarının çok üzerinde nakit akışı sağladıkları görülmektedir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Ülkemizde faaliyet gösteren serbest yatırım fonlarından yararlanılarak finansal analiz yapılan bu çalışmada yatırım fonlarının etkinlik ve performanslarının değerlendirilmesinde farklı bir bakış açısı izlenmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda serbest yatırım fonlarının finansal tablolarında belirlenmiş oranlar uygulanarak analiz yapılmış ve yapılan analizler sonucunda ülkemizde faaliyet gösteren serbest yatırım fonlarına ilişkin önemli bulgular elde edilmiştir.

2012 yılı itibarıyla 12 adet serbest yatırım fonunun 10’unun (% 83,3) kârlı olduğu belirlenmiştir. Bu oran fonlarda etkinlik düzeyinin yüksek olduğunu göstermektedir. Net faiz marjının tüm fonlarda düşük olması ise serbest fonların doğasına uygun şekilde yüksek riskli yatırım stratejileri ile yönetildiğini ve sabit getirili varlıkların azınlıkta olduğunu göstermektedir. Yönetim giderlerinin gelir içerisindeki payının düşük olması da diğer önemli bir etkinlik ölçütüdür. Bununla birlikte dünya ortalamasına göre oransal olarak daha düşük yönetim giderleri alındığı görülmektedir. Danışmanlıklara ağırlık veren fonların etkinlik düzeylerinin yüksek olması da çalışmanın diğer bir bulgusudur. Bu durum

stratejilerin belirlenmesinde etkinlik düzeyi düşük fonların danışmanlıklardan faydalanabileceği şeklinde değerlendirilebilir. Hisse başına kazancın nisbeten tüm fonlarda düşük olması pay adetlerinin yüksek olmasıyla açıklanabilir. Tüm fonların yükümlülüklerini karşılayabilecek düzeyin çok üstünde dönen varlıklara sahip olduğu görülmektedir. Nakit akım kârlılığının yüksek olması da fonların önemli ölçüde likiditeye sahip olduklarını göstermektedir. Nakit akışlarının borçlara oranının çok yüksek olması da serbest fonların cari dönemdeki borçlarından çok daha fazla nakit akışı oluşturabildiklerini göstermektedir.

Yapılan analiz sonucunda ülkemizde faaliyet gösteren serbest fonlarla ilgili oranlar bağlamında değerlendirildiğinde fonların çok büyük bir kısmının pozitif kârlılığa sahip olduğu ve etkin şekilde yönetildiği görülmektedir. Bu durum yabancı yatırımcılar açısından da fonların cazip hale gelmesinde önemli bir etkidir. Kârlılığını koruyan fonların sermaye getirilerinin pozitif olması da etkinlik adına önemli bir göstergedir. Bunlarla birlikte özellikle kârlılığı pozitif olan tüm serbest fonlarda nakit akışının ve nakit kârlılığının yüksek olduğu görülmektedir. Elde edilen oranlar bağlamında serbest fonların büyük bir kısmının etkin bir şekilde yönetildiği, kârlılığının yüksek olduğu tespit edilmiştir. Danışmanlık desteği alan fonların kârlılık ve etkinliklerinin de yüksek olması diğer firmaların stratejilerini belirlemelerinde yardımcı bir unsur olarak değerlendirilebilir. Kârlılık düzeyi yüksek olan fonlarda nakit akış miktarı ve nakit akış kârlılığının da yüksek olduğu belirlenmiştir. Özellikle zarar eden fonların varlık yatırım stratejileri nakit akış düzeyi ve nakit akış faaliyeti ile birlikte değerlendirilmelidir. Sonuç itibariyle elde edilen bulgular doğrultusunda serbest fonların güçlü ve zayıf yanları ile etkinlik düzeyleri ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

KAYNAKÇA

- About Hedge Funds. 15/2/2014 tarihinde Magnum Funds, CISDM- Center for International Securities and Derivatives Markets Magnum Funds: www.magnum.com/hedgofunds/abouthedgofund adresinden alındı.
- Akyüz, Y., & Karakoç, M. (2011). Yapısı İşleyişi ve Genel Özellikleri ile Hedge Fon Gerçeği. *Akdeniz Üniversitesi Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, 3(2), 72-93.
- Alantar, D. (11/7/2008). *Hedge Fonlarda Regülasyon Zamanı Yaklaşımı*. 2 14, 2014 tarihinde Maliye Müfettişleri Derneği: <http://www.mmd.org.tr/yayinlar.aspx?type=5&cid=48&year=2008>

- Altay, E. (1997). *Portföy Yönetiminde Karar Alma Aracı Olarak Teknik Analizin Kullanımı*. İstanbul: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi İstanbul Üniversitesi .
- Anbar, A. (2009). Hedge Fon Sektörünün Gelişimi ve Hedge Fonların Temel Özellikleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(27), 114-115.
- Biggs, B. B. (2008). *Hedge Cambazları: Yatırım Dünyasından Altın Deneyimler*. (N. Domanıç, Çev.) İstanbul: Scala Yayıncılık.
- Chambers, N. (2008). Hedge Fonlar. *Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi*, 1(1), 5-13.
- Çankaya, S. *Dünyada ve Türkiye’de Hedge Fonlar ve Uygulanabilirliği*. 15/2/2014 tarihinde Finans Külp: http://www.finanskulup.org.tr/assets/maliyefinans/81/Serkan_Cankaya_Dunyada_Turkiyede_Hedge_Fonlar_MFY81.pdf adresinden alındı.
- Çömlekçi, F. (2004). *Muhasebe Denetimi ve Mali Analiz*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Drobny, S. (2009). *Para Palas: Küresel Piyasaların En Başarılı Hedge Fon Yöneticileri*. (N. Domanıç, Çev.) İstanbul: Scala Yayıncılık.
- Ferguson, R., & Laster, D. (2007). Hedge Funds and Systemic Risk. *Banque de France Financial Stability Review*(10).
- Financial Statement Analysis of Financial Sector*. 20/12/2013 tarihinde State Bank of Pakistan: <http://www.sbp.org.pk/departments/stats/FSA-2008-12%20.pdf> adresinden alındı.
- Implications of Growth of Hedge Funds*. (2003, September). 2 14, 2014 tarihinde Securities Exchange Commission: www.sec.gov/news/studies/hedgefunds0903.pdf
- Kamuyu Aydınlatma Platformu. 2 15, 2014 tarihinde KAP: www.kap.gov.tr
- Küçüközmen, C. *Serbest Yatırım Fonları*. 2 15, 2014 tarihinde Riskturk: <http://www.riskturk.com/Content/web%20pdf/KucukozmenHF20090318.pdf>
- Orhan, M., & T. Tekten. (2006). Gelişmekte Olan Piyasalarda Hedge Fonlar ve Türkiye Örneği. *Active Bankacılık ve Finans Dergisi*, 8, 58-67.
- Overview of Hedge Fund Strategies*. 2 15, 2014 tarihinde Global Derivatives: www.globalderivatives.com
- Önder, M. (2012, Nisan-Haziran). Serbest Fonlar: Hedge Fonların Türkiye’ye Uyarlaması. *Kurumsal Yatırımcı Dergisi*, 23-24.
- Stevenson, P. (2007). Funds of Hedge Funds. *Banque de France Financial Stability Review*.
- Terzi, N. (2012). *Hedge Fonlar: Küresel Finans Piyasalarının Gizemli Oyuncuları*. İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Ünal, A., & Kaya, H. *Küresel Kriz ve Türkiye*. 15/2/2014 tarihinde Ekopolitik: http://www.ekopolitik.org/images/cust_files/090317164507.pdf adresinden alındı.
- Weber, A. (2007). *Hedge Funds: A Central Bank Perspective*. Hedge Fund Blogger: www.hedgfundblogger.com
- Yıldız, T. E. (2004). *Hedge Fonların İşleyişi*. Sermaye Piyasası Kurulu. İstanbul: Sermaye Piyasası Kurulu.
- Zimmermann, H. (2007). *Credit Risk Transfer, Hedge Funds and the Supply of Liquidity*. Universität Basel.

Makale türü / Article type: Araştırma / Research

KÜÇÜK ÖLÇEKLİ İŞLETMELERDE PSİKOLOJİK GÜÇLENDİRME İLE ÖRGÜTSEL ÖZDEŞLEŞME ARASINDAKİ İLİŞKİNİN TESPİTİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

IN SMALL-SCALED ENTERPRISES AN INVESTIGATING ABOUT RELATIONSHIP DETERMINATION BETWEEN PSYCHOLOGICAL EMPOWERMENT AND ORGANIZATIONAL IDENTIFICATION

Doç. Dr. Adnan AKIN
Kırıkkale Üniversitesi, İİBF, akin-adnan@hotmail.com

Sümevra SARUHAN
Kırıkkale Üniversitesi, SBE, smyra.saruhan@gmail.com

Özet

Bu araştırmanın temel amacı, psikolojik güçlendirme ile örgütsel özdeşleşme arasındaki ilişkiyi incelemektir. Bu amaçla araştırmada, “psikolojik güçlendirme” ve “örgütsel özdeşleşme” adında iki ölçekten oluşan anket yöntemi kullanılmış ve hazırlanan anketler Ankara’da -OSTİM- faaliyet gösteren küçük ölçekli işletmelerde çalışanlar üzerinde uygulanmıştır. Araştırmanın örneklemini 89 çalışan oluşturmaktadır. Verilerin analizinde, spearman korelasyon analizi, Mann-Whitney U testi, Kruskal-Wallis testi kullanılmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuca göre, psikolojik güçlendirme ile örgütsel özdeşleşme arasında orta düzeyde pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Örgütsel özdeşleşmenin psikolojik güçlendirmenin alt boyutlarıyla anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiş ayrıca psikolojik güçlendirme ile örgütsel özdeşleşme cinsiyet, yaş, kurumda çalışma süresine göre anlamlı bir farklılık göstermezken, eğitim durumuna göre anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Psikolojik Güçlendirme, Örgütsel Özdeşleşme

JEL Sınıflandırması: M10

Abstract

The basic purpose of the present study is to determine the relationship between psychological empowerment and organizational identification. For that purpose, in this

Makale gönderim tarihi / Received: 01.07.2016, Kabul tarihi / Accepted: 05.10.2016
DOI: 10.22466/acusbd.v2i2.5000195026

study, which is composed of two scales, namely causes of "psychological empowerment" and "organizational identification" was used and prepared questionnaires in small-scale business activities, in Ankara, –OSTIM- on the employees, was applied. An empirical study was conducted on 89 employees. The analysis of the data, was used spearman correlation analysis, Mann-Whitney U test, Kruskal-Wallis test. According to the result of this study, it was determined psychological empowerment a moderate positive relationship with organizational identification. It was determined that organizational identification has got meaningful relation with lower dimensions at psychological empowerment besides it was also determined that there isn't a meaningful difference between psychological empowerment and organizational identification in gender, age, duration of working in an institution subjects but there is a meaningful difference in education status.

Keywords: Psychological Empowerment, Organizational İdentification

JEL Classification: M10

GİRİŞ

Değişimin çok hızlı olduğu günümüz iş hayatında, çalışanlarını elde tutmak ve onların örgüte olan adanmışlıklarını artırmak isteyen kurumlar “bizlik” kavramına yani özdeşleşmeye önem vermektedirler (Özcan, 2012, s. 26). Bu durum, çalışanın örgüte olan katkısını artırmak ve örgütün devamlılığının sağlanabilmesi için yapılan çalışmalar da örgütsel özdeşleşmenin önemini ön plana çıkarmıştır (Demirci, 2010, s. 7). Çünkü insan unsuru örgütlerin en önemli ve temel üretim unsurudur ve örgütler kendileri için hayati önem arz eden, onları diğer organizasyonlardan ayırıp farklılık yaratacak insandan, maksimum performansı elde etmek için sürekli faal olmayı öngörmektedir (Köse, 2009, s. 1). Bu açıdan bakıldığında, maksimum performansı sağlayabilmek, örgütleriyle özdeşleşen ve güçlendirilmiş çalışanlarla mümkün olabilmektedir.

Örgütsel yaşamda, güçlendirme, yöneticilerin çalışanlarına sunduğu çok önemli bir şey değildir; sadece çalışanların sahip olduğu örgütsel roller hakkında zihinsel bir yapıdır (Barton-Barton, 2011:203'den akt. Bilge-Aksaraylı; 2014, s. 38). Diğer yandan, Spreitzer (1995: 1996)'a göre güçlendirme; bir örgütsel yapıdaki personelin işlevleri yerine getirme sürecinde pozisyonel olarak güçlendirilmesine ilişkin algıları kapsar. Psikolojik güçlendirme yaklaşımı ise, çalışanların deneyimleri üzerine odaklanmaktadır (Gkorezis ve Petridou, 2012, s.

3597). Thomas ve Velthouse, (1990)'a göre ise, psikolojik güçlendirme; bir işyerindeki alt kademe personelin iş yapabilme potansiyelini arttırabilme, bağımsızlık duygularını pekiştirerek, psikolojik güvende olmayı içermektedir. Bununla birlikte aynı zamanda psikolojik güçlendirme, çalışanların sağlığı, memnuniyeti ve örgüte bağlılık açısından da önemli bir faktördür (Joo ve Shim, 2010, s. 429).

Örgütsel özdeşleşme, çalışanların, kendilerini, içinde yer aldıkları örgüte ait hissetmeleri ve örgütsel çıkarlar doğrultusunda, örgütsel işlevleri yerine getirmeleri olarak değerlendirilebilir. Kreiner ve Ashforth, (2004, s. 15) iş yaşamında örgütleriyle ileri düzeyde özdeşleşen çalışanların, örgütün yanlışlarını göremez bir duruma gelebileceklerini ileri sürmektedirler. Öyle ki, çalışanların örgüte katılımları, örgütsel özdeşleşme olgusu ile birlikte ele alınmalıdır. Çünkü, örgütte karşılıklı etkileşim düzeyinin fazlalığı, sosyal ilişki düzeyini ve kapsamını arttırabilecektir. Bu çerçevede, Cheney ve Tompkins (1987)'a göre, örgütsel özdeşleşme; bilişsel, duygusal ve davranışsal unsurlardan oluşmuş olduğunu ifade etmektedirler.

Literatürde, psikolojik güçlendirme ve örgütsel özdeşleşmeyi birlikte inceleyen araştırmalar arasında öne çıkan bazıları; Bulut (2015); Erbay ve Turgut (2015); Temel (2016); Taştan (2012); Polat vd. (2010); Yarmacı (2012); Prati ve Zani (2013); Zhu vd.'nin (2012) yaptıkları çalışmalardır.

1. PSİKOLOJİK GÜÇLENDİRME

Conger ve Kanungo, güçlendirmeyi, “kişisel etkinliğin motivasyonel bir kavramı” olarak tanımlamışlardır (Mossavi, 2014, s. 11). Psikolojik güçlendirme ise, çalışanların kendileri için hazırlanan ortamı ve yöneticilerinin güçlendirmeye yönelik davranışlarını nasıl algıladıklarının ve bu bağlamda kendilerini nasıl gördüklerinin dikkate alınmasıdır (Somuncuoğlu, 2013, s. 23). Psikolojik güçlendirme, yönetsel uygulamalara odaklanmak yerine, çalışanların işlerini nasıl yapacaklarına odaklanan psikolojik bir perspektiftir. Bu perspektif, örgütteki rollerine ilişkin çalışanların kişisel inançlarından bahseder (Spreitzer, 2007, s. 7). Buna göre, psikolojik güçlendirme, çalışanların işlerine organizasyon içerisindeki rollerine ilişkin psikolojik algılar olarak ele alınabilir (Chang, 2010'dan akt. Toplu ve Akça, 2013, s. 225). Öte yandan, Taştan (2012, s. 229)'a

göre ise, psikolojik güçlendirme ile örgütte istenen bireysel sonuçlara varılabileceğini ve örgütsel etkinliğin sağlanabileceğini öne sürmüştür.

Psikolojik güçlendirme; etki, yetkinlik, anlam ve seçim olmak üzere dört boyuttan oluşur. Bu dört boyut, çalışanları motive edici etkilere sahip olma, olarak görülür (Thomas ve Velthouse, 1990, s. 671). Aşağıda bu boyutlar şu şekilde açıklanmıştır:

Anlam: Çalışanlara verilen görevlerin çalışanlar tarafından içselleştirilmesini kapsar (Thomas ve Velthouse, 1990, s. 672). Anlam, iş rolünün gerektirdikleri ile çalışanın inançları, değerleri ve davranışları arasındaki uyumu kapsamaktadır (Spreitzer, 1996, s. 484). Bu uyum, işin birey için taşıdığı önemi ifade eder (Somuncuoğlu, 2013, s. 29).

Etki: Çalışanların işin stratejisi, sonuçları veya işin yönetimi üzerinde tesir yetkisine sahip olma derecesini ifade etmektedir (Ashforth, 1989). Etki, bireyin örgütsel çıktılar üzerinde etkisinin olabileceğine inanması ve işinde amacına ulaşmasında bir farklılık yaratma derecesi olarak ifade edilir (Avolio vd., 2004). Mahama ve Cheng (2013) etkiyi, çalışanın iş sonuçlarını etkileyebileceğine olan inancı şeklinde tanımlar. Başka bir deyişle, güçlendirilmiş çalışan örgüt içindeki kararları ve çıktıları etkileyebileceğini hisseder (Cho ve Faerman, 2010, s. 38).

Otonomi: Seçim, bir eylemin başlatılmasında ve düzenlenmesindeki seçim duygusudur (Carless, 2004, s. 407). Diğer bir ifadeyle, çalışanın işiyle ilgili atacağı adımda, sarf edeceği çabada ve kullanacağı yöntemlerde üst yönetimden bağımsız karar alabilme özgürlüğüdür (Spreitzer vd., 1999, s. 512). Otonomi, iş davranışları ve süreçlerinin başlamasında ve devam etmesinde (örneğin, çalışma metodu, çalışma temposu ile ilgili karar almada) bağımsız olmayı ifade eder (Spreitzer, 1995, s. 1443).

Yetkinlik: Yetkinlik, çalışanın işiyle ilgili faaliyetleri beceriyle yapabileceğine dair inancıdır (Gist, 1987). Diğer bir ifadeyle, çalışanın görevini başarıyla yerine getirmesi, kişisel uzmanlık veya öz-yeterlilik duygusu olarak ifade edilir (Fulford ve Enz, 1995). Ayrıca, yöneticilerin güçlendirilmiş davranışları, yetkinliğin olmazsa olmazlarından değildir. Yetkinlik, güçlendirici yöneticiler olmadan da geliştirilebilir (Lee ve Koh, 2001, s. 689). Bu dört bilişsel boyut birlikte ele alındığında işyerinde psikolojik güçlendirmenin özünü oluşturmaktadır. Bu nedenle bu dört boyutun her birinin bütünü parçalarını oluşturduğu söylenebilir.

2. ÖRGÜTSEL ÖZDEŞLEŞME

Örgütlerin içinde bulunduğu büyük çaplı değişim ve dönüşümler örgüt ile çalışan arasındaki psikolojik ilişkinin önemini artırmıştır. Başka bir deyişle günümüzde örgütler çalışanlardan örgütü bireysel kimlikleri ile özdeşleştirecek ölçüde benimsemelerini istemektedirler (Titizoğlu Çakır, 2011, s. 28). Bunun nedeni ise, örgütün, bireyin örgütle özdeşleştiğinde bireyin daha etkin çalışacağına ve buna bağlı olarak daha yüksek performans göstereceğine dair inancıdır (Tiktaş, 2012, s. 50).

Makro açıdan bakıldığında, çevrenin daha çapraşık ve dinamik hale gelmesi karşısında, işletmeler değişen çevreye uyum sağlamak için daha fazla dinamik ve organik yapılara dönüşmek zorunda olduğunu ileri süren Çırakoğlu (2010, s. 12), hiyerarşik düzeyler azalmakta, doğal olarak takım çalışması ve güçlendirme artmakta ve işletmenin temel yeteneği dışında kalan faaliyetler konusunda dış kaynaklardan yararlanma yoluna gidilmekte olduğunu öne sürmektedir. Böylece, hiyerarşik yapıların yerini yatay iletişim almaktadır. Kısacası, bürokratik yapının yokluğunda işletmenin ne için var olduğu ve nereye varmak istediği ile ilgili bilişsel bir yapının oluşturulması daha önemli hale gelmiştir. Bu sebeple, işletmeler, çalışanların zihninde yer edinmek zorundadırlar.

Özdeşleşme kavramının bir bütün olarak ele alınmasının “Sosyal Kimlik Teorisinin” gelişiminden ileri gelmekte olduğu öne sürülmektedir (Taştan, 2012, s. 228). Sosyal kimlikler, bireylerin üyesi oldukları sosyal grupları betimleyerek bireylerin ‘ben kimim’ sorusuna cevap vermesine yardım eder (Pratt ve Rafaeli, 1997, s. 863). Sosyal kimlik teorisine göre bireyler örgüt üyeliği, dini eğilimler, cinsiyet ve yaş grubu gibi çeşitli sosyal kategoriler içinde kendilerini ve diğerlerini sınıflandırmak eğilimindedirler (Tajfel ve Turner, 1985). Sosyal özdeşleşme, bir grup kimliği ya da bireyin kimliği arasındaki algılanan uyum ya da bireyin bir grupta olan bilişsel bağlantısıdır (Elsbach, 1999).

Sosyal özdeşleşme teorisi, bireylerin grup üyeliği yoluyla hem sosyal kimlik hem de buna bağlı olarak bireysel kimlik kazandığını varsayar. Bu bakışın temeli iki ana varsayıma dayanmaktadır. Bunlardan birincisi, çalışanların kendilerine olan öz saygılarını güçlendirmek için motive oldukları varsayımı ikincisi ise, bireylerin kategorileri ve karşılaştırmaları kendi çevrelerini

oluşturmak için ve bu çevre içerisinde kendilerine bir yer tanımlamak için kullandıkları varsayımdır (Turunç ve Çelik, 2010, s. 188). Bireyin kendisini sosyal bir gruba tanımlaması, bireyin bir gruba aitlik ve güvenlik ihtiyacını karşılar. Buna paralel olarak sosyal kimlik, bireyin hayatına anlam katmakta, onların algılamalarını ve davranışlarını etkilemektedir (Pratt, 1998, s. 183-184).

Örgütsel özdeşleşmenin en çok kabul gören tanımlarından birisi, Mael ve Ashforth tarafından “örgütün amaçlarıyla bireyin amaçlarının giderek daha fazla bütünleşmesi ve uyumlaşması süreci” olarak yapılmıştır (Ashforth ve Mael, 1989, s. 23). Özdeşleşme, çalışanın örgüt algılaması yerine benlik algılaması temellidir (Bhattacharya ve Elbasch, 2002, s. 28). Özdeşleşme, sembolik bir terim olarak; birey ve diğer gruplar arasında bağın ortaya çıkarılabilmesi için, değişim meydana getirme, bakım onarım yapma veya birey ile grup arasında bağın oluşabilmesi için şekillendirmeyi temsil etmektedir (Cüce, 2012: 33). Örgütsel özdeşleşme, çalışanların kendi tanımlayıcı özellikleriyle örgütün tanımlayıcı özelliklerini benimsediğinde oluşan, psikolojik bağlılığın bir türüdür (Dutton vd., 1994, s. 242).

Organizasyon ile özdeşleşen bir bireyin örgüt yararına içgüdüsel olarak çalıştığı düşünülür (Ouchi, 1980’den akt. Reade, 2001, s. 1269). Özdeşleşme duygu, tutum ve inanç açısından çalışanları birbirine yaklaştırmakta ve çalışanların örgüt ile entegre olmasını sağlamaktadır (Çakınberk, Derin ve Demirel, 2011, s. 94). Örgütsel özdeşleşme, bir işletmede denetim, anlam ve aidiyet duygularının da oluşmasına yardımcı olmaktadır (Kreiner ve Ashforth, 2004, s. 2). Diğer taraftan, örgütüyle güçlü bir şekilde özdeşleşmiş bireyler, örgütün amaç, hedef ve değerlerini kendi amaç, hedef ve değerleri olarak görürler. Buna bağlı olarak, örgütün başarısı için çaba sarf ederler (Edwards, 2005, s. 207). Dolayısıyla işletmelerin başarıyı yakalamasında çalışanların kendilerini örgütle bütünleşmiş hissetmeleri önemli etkenlerden birisi olarak görülmektedir.

3. ARAŞTIRMA

3.1. Araştırmanın Amacı

Bu araştırma, Ankara’da makine-imalat sektöründe çalışan personelin psikolojik güçlendirme ile örgütsel özdeşleşme düzeyleri arasında anlamlı bir ilişkinin olup olmadığını incelemek amacıyla yapılmıştır. Buna bağlı olarak

psikolojik güçlendirmenin alt boyutlarıyla (anlam, etkililik, yetkinlik, otonomi (seçim)), örgütsel özdeşleşme arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığı ve psikolojik güçlendirme ile örgütsel özdeşleşme arasındaki ilişkinin cinsiyet, yaş, eğitim durumu ve çalışma süresine göre farklılık gösterip göstermediği belirlenmeye çalışılmıştır.

3.2. Araştırmanın Yöntemi

3.2.1. Evren ve Örneklem

Araştırmanın ana kütesini, Ankara ili OSTİM bölgesinde makine-imalat sektöründe faaliyet gösteren küçük işletmeler oluşturmaktadır. Bu küçük işletmelerden rassal olarak seçilen katılımcı 120 personeldir; araştırmaya katılan sayısı ise 89 personeldir.

Veri toplama tekniği olarak anket yöntemi kullanılmıştır. Anket formları çalışanlara elden dağıtılmıştır. Anket formu üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde, çalışanların demografik bilgilerini elde etmeye yönelik sorular yer alırken, ikinci bölümde örgütsel özdeşleşmeyi ve üçüncü bölümde psikolojik güçlendirmeyi ölçmeye yönelik ifadeler yer almıştır.

3.2.2. Ölçekler

Bu çalışmada uygulanan anket formunda, örgütsel özdeşleşme ve psikolojik güçlendirmeyi ölçen iki ölçek yer almaktadır. Örgütsel özdeşleşmeyi ölçmek amacıyla Mael ve Ashforth (1991) tarafından geliştirilen ölçek kullanılmıştır. Ölçek 6 ifadeden oluşup, 1- 6 numaralı ifadelerle örgütsel özdeşleşme ölçülmüştür. Psikolojik güçlendirmeyi ölçmek amacıyla ise Spreitzer'in (1995) yılında geliştirdiği psikolojik güçlendirme ölçeği kullanılmıştır. Bu ölçekte 12 ifade ve dört boyut bulunmaktadır. Anlam boyutu 7-9, yetkinlik 10-12, otonomi (seçim) 13-15, etki 16-18 numaralı ifadelerle ölçülmüştür. Elde edilen veriler SPSS 20.0 paket programında analiz edilmiştir.

3.3. Araştırmanın Hipotezleri

Bu çalışma, daha önce de belirtildiği gibi psikolojik güçlendirme ile örgütsel özdeşleşme arasında anlamlı bir ilişkinin var olup olmadığını ortaya koymak amacıyla yapılmıştır. Bu kapsamda oluşturulan hipotezler şu şekildedir:

H₀: Örgütsel özdeşleşme ile psikolojik güçlendirme arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

H_{0a}: Örgütsel özdeşleşme ile psikolojik güçlendirmenin alt boyutlarından “anlam” boyutu arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

H_{0b}: Örgütsel özdeşleşme ile psikolojik güçlendirmenin alt boyutlarından “yetkinlik” boyutu arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

H_{0c}: Örgütsel özdeşleşme ile psikolojik güçlendirmenin alt boyutlarından “otonomi (seçim)” ile arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

H_{0d}: Örgütsel özdeşleşme ile psikolojik güçlendirmenin alt boyutlarından “etki” boyutu arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

H₀₁: Psikolojik güçlendirme ile örgütsel özdeşleşme arasındaki ilişki çalışanların cinsiyetine göre farklılık göstermez.

H₀₂: Psikolojik güçlendirme ile örgütsel özdeşleşme arasındaki ilişki çalışanların eğitim durumuna göre farklılık göstermez.

H₀₃: Psikolojik güçlendirme ile örgütsel özdeşleşme arasındaki ilişki çalışanların yaşına göre farklılık göstermez.

H₀₄: Psikolojik güçlendirme ile örgütsel özdeşleşme arasındaki ilişki çalışanların kurumda çalışma süresine göre farklılık göstermez.

3.4. Araştırmanın Bulguları

3.4.1. Demografik Bulgular

Çalışanlara uygulanan ankette öncelikle cinsiyet, eğitim durumu, yaş ve kurumdaki çalışma süresini belirlemek için demografik özelliklere ilişkin sorular yöneltilmiştir. Bu bağlamda araştırmaya katılanların 20’si (%22,5) kadın, 69’u (%77,5) erkektir. Çalışanların eğitim durumu incelendiğinde, çalışanların 31’inin (%34,8) lise, 33’ünün (%37,1) ön lisans, 23’ünün (% 25,8) lisans, 2’sinin (%2,2) lisansüstü mezunu olduğu görülmektedir. Çalışanların yaşları incelendiğinde, çalışanların 8’inin (%9) 16 ile 20 yaş aralığında, 22’sinin (%24,7) 21 ile 25 yaş aralığında, 23’ünün (%25,8) 26 ile 30 yaş aralığında, 12’sinin (%13,5) 31 ile 35 yaş aralığında, 16’sının (%18) 36 ile 40 yaş aralığında, 8’inin (%9) 41 yaş ve üstünde olduğu görülmektedir.

3.4.2. Hipotezlere İlişkin Bulgular

Yapılan spearman korelasyon analizi sonucunda Tablo 1’ de görüldüğü gibi örgütsel özdeşleşme ile psikolojik güçlendirme arasındaki spearman korelasyon katsayısının 0.685 olduğu ve bu katsayının %99 güven aralığında anlamlı olduğu söylenebilir. Sonuç olarak, örgütsel özdeşleşme ile psikolojik güçlendirme arasında orta düzeyde pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu ortaya çıkmıştır. Bu nedenle H_0 hipotezi reddedilmiştir; yani çalışanların psikolojik güçlendirme düzeyleri arttıkça örgütsel özdeşleşme düzeyleri de artmaktadır.

Tablo 1: Örgütsel Özdeşleşme İle Psikolojik Güçlendirme Arasındaki İlişkiye Yönelik Spearman Korelasyon Analizi

Correlations			Örgütsel Özdeşleşme	Psikolojik Güçlendirme
Spearman's rho	Örgütsel Özdeşleşme	Correlation Coefficient	1,000	,685**
		Sig. (2-tailed)	.	,000
		N	89	89
Psikolojik Güçlendirme	Psikolojik Güçlendirme	Correlation Coefficient	,685**	1,000
		Sig. (2-tailed)	,000	.
		N	89	89

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Tablo 2’de korelasyon analizi sonuçları, örgütsel özdeşleşmenin sırasıyla psikolojik güçlendirmenin alt boyutlarından anlam, yetkinlik, otonomi(seçim), etki ile ilişkisine bakıldığında; $p < 0.01$ anlamlılık düzeyinde spearman korelasyon katsayılarının anlam alt boyutu için (0,564), yetkinlik alt boyutu için (0,320), otonomi alt boyutu için (0,582), etki alt boyutu için (0,598) olduğunu göstermektedir. Örgütsel özdeşleşmenin, psikolojik güçlendirmenin anlam, yetkinlik, otonomi ve etki alt boyutlarıyla anlamlı bir ilişkisinin olduğu görülmektedir. Bu doğrultuda, H_{0a} , H_{0b} , H_{0c} , H_{0d} hipotezleri kabul edilmiştir. Buradan, çalışanların anlam, yetkinlik, otonomi, etki düzeyleri arttıkça örgütsel özdeşleşmenin artacağı söylenebilir. Psikolojik güçlendirme çalışanın yaptığı işi anlamlı bulması, kendi işiyle ilgili karar alma özgürlüğüne sahip olması, örgütün çıktıları üzerindeki etkisi olduğunu düşünmesi gibi öğeleri içerdiğinden doğal olarak örgütsel özdeşleşmeyle doğrusal bir ilişkiye sahiptir.

Tablo 2. Örgütsel Özdeşleşmenin Anlam, Yetkinlik, Otonomi, Etki Boyutlarıyla İlişkini Belirlemeye Yönelik Korelasyon Analizi

	Anlam	Yetkinlik	Otonomi(seçim)	Etki	Örgütsel Özdeşleşme
Örgütsel Özdeşleşme	,564**	,320**	,582**	,598**	1,000
Corelation Coefficient sig(2-ailed)	,000	,002	,000	,000	,000
N	89	89	89	89	89

Tablo 3’de cinsiyet değişkeni açısından çalışanların psikolojik güçlendirme ve örgütsel özdeşleşme algılamalarının farklılık gösterip göstermediğine bakıldığında $p < 0,05$ anlamlılık düzeyinde sırasıyla $p = 0,118$ ve $p = 0,972$ olduğu görülmektedir. $0,118 > 0,05$ ve $0,972 > 0,05$ olduğundan psikolojik güçlendirmenin ve örgütsel özdeşleşmenin cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterdiği söylenemez. Ortalama sıralamaya bakıldığında, hem psikolojik güçlendirme hem de örgütsel özdeşleşme düzeyleri açısından erkek çalışanlarda sırasıyla $\bar{X}_{\text{erkek}} = 47,30$ ve $\bar{X}_{\text{erkek}} = 45,05$ ile kadın çalışanlara ($\bar{X}_{\text{kadın}} = 37,08$ ve $\bar{X}_{\text{kadın}} = 44,83$) nispeten daha yüksek çıkmıştır. Yapılan Mann-Whitney U testi sonucuna göre psikolojik güçlendirme ve örgütsel özdeşleşme değişkenleri çalışanların cinsiyetine göre farklılık göstermemektedir. Bu nedenle H_0 hipotezi kabul edilmiştir.

Tablo 3. Cinsiyete Göre Mann-Whitney U Testi

Faktör	Cinsiyet	N	Mean Rank	Sig (2 -tailed)
Psikolojik Güçlendirme	Kadın	20	37,08	,118
	Erkek	69	47,30	
Örgütsel Özdeşleşme	Kadın	20	44,83	,972
	Erkek	69	45,05	

Tablo 4'e bakıldığında, örgütsel özdeşleşme ve psikolojik güçlendirmenin p değerlerinin sırasıyla ($p=0,000$), ($p=0,002$) olduğu görülmektedir. Bu değerler $p<0.05$ olduğundan, çalışanların eğitim durumlarına göre örgütsel özdeşleşme ve psikolojik güçlendirme algılamaları anlamlı bir farklılık göstermektedir. Ortalamalara bakıldığında, çalışanların örgütsel özdeşleşme düzeylerinin lisans mezunu çalışanlarda ($\bar{X}_{\text{lisans}} = 59,00$) ile en yüksek, lisansüstü mezunu çalışanlarda ($\bar{X}_{\text{lisansüstü}} = 29,63$) ile en düşük olduğu görülmektedir. Aynı şekilde çalışanların psikolojik güçlendirme düzeylerinin lisans ve üstü mezunu çalışanlarda ($\bar{X}_{\text{lisans}} = 59,37$) ile en yüksek, lisansüstü mezunu çalışanlarda ise ($\bar{X}_{\text{lisansüstü}} = 29,25$) ile en düşük ortalamaya sahip olduğu görülmektedir. H_02 hipotezi kabul edilmiştir.

Tablo 4. Eğitim Durumuna Göre Kruskal Wallis Testi

	Eğitim Durumu	N	Mean Rank	Asymp.Sig.
Örgütsel Özdeşleşme	Lise	31	29,63	,000
	Ön lisans	33	51,50	
	Lisans	23	59,00	
	Lisansüstü	2	15,00	
	Total	89		
Psikolojik Güçlendirme	Lise	31	33,11	,002
	Önlisans	33	47,11	
	Lisans	23	59,37	
	Lisansüstü	2	29,25	
	Total	89		

Tablo 5'de örgütsel özdeşleşme ve psikolojik güçlendirmenin p değerlerine bakıldığında sırasıyla $p=0,099$ ve $p=0,449$ olduğu görülmektedir. Bu değerler $p>0,05$ olduğundan yaş değişkenine göre çalışanların örgütsel özdeşleşme düzeyleri ve psikolojik güçlendirme algılamaları anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Yaş aralıklarına göre çalışanların örgütsel özdeşleşme düzeyinin en yüksek olduğu yaş aralığı 36 ile 40 yaş aralığıdır ($X_{36-40} = 51,53$). Sonra sırasıyla 31 ile 35 yaş aralığında ($X_{31-35} = 50,75$), 21 ile 25 yaş aralığında ($X_{21-25} = 49,32$), 26 ile 30 yaş aralığında ($X_{26-30} = 43,09$), 41 yaş ve üzeri yaş aralığında ($X_{41+} = 40,38$), 16 ile 20 yaş aralığında ($X_{16-20} = 21,56$) olduğu görülmektedir. H_03 hipotezi kabul edilmiştir.

Tablo 5. Yaşa Göre Kruskal Wallis Testi

	Yaş	N	Mean Rank	Asmp. Sig
Örgütsel Özdeşleşme	16-20	8	21,56	,099
	21-25	22	49,32	
	26-30	23	43,09	
	31-35	12	50,75	
	36-40	16	51,53	
	41+	8	40,38	
	Total	89		
Psikolojik Güçlendirme	16-20	8	35,75	,449
	21-25	22	44,50	
	26-30	23	42,09	
	31-35	12	42,75	
	36-40	16	56,69	
	41+	8	44,00	
	Total	89		

Tablo 6’da Kruskal-Wallis testi sonuçlarına bakıldığında, örgütsel özdeşleşmenin p değerinin (0,464) olduğu, psikolojik güçlendirmenin p değerinin ise (0,066) olduğu görülmektedir. Bu değerler $p>0.05$ olduğundan, kurumda çalışma süresi değişkenine göre çalışanların örgütsel özdeşleşme düzeyleri ve psikolojik güçlendirme algılamaları anlamlı bir farklılık göstermemektedir Kurumda 11 yıl ile 15 yıl arasında çalışanların örgütsel özdeşleşme açısından en yüksek düzeyde ($\bar{X}_{11-15}=53,39$), 16 yıl ile 20 yıl arasında çalışanların ise en düşük düzeyde ($\bar{X}_{16-20}=37,75$) olduğu görülmektedir. Çalışanlar psikolojik güçlendirme algılamaları açısından değerlendirildiğinde kurumda 11 yıl ile 15 yıl arasında çalışanların psikolojik güçlendirme algılamalarının en yüksek düzeyde ($\bar{X}_{11-15}=58,43$), 16 yıl ile 20 yıl arasında çalışanların ise en düşük düzeyde ($\bar{X}_{16-20}=37,50$) olduğu görülmektedir. H_04 hipotezi kabul edilmiştir. Çalışanların çalıştıkları kurumdaki çalışma süresine göre, psikolojik güçlendirme ve örgütsel özdeşleşme düzeyleri değişmemektedir.

Tablo 6. Kurumda Çalışma Süresine Göre Kruskal-Wallis Testi

	Kurumda Çalışma Süresi	N	Mean Rank	Asymp. Sig.
Örgütsel Özdeşleşme	1-5	34	41,35	,464
	6-10	22	47,86	
	11-15	14	53,39	
	16-20	12	37,75	
	21+	7	49,36	
	Total	89		
Psikolojik Güçlendirme	1-5	34	37,90	,066
	6-10	22	48,39	
	11-15	14	58,43	
	16-20	12	37,50	
	21+	7	54,86	
	Total	89		

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Günümüzde yaşamın her alanında olduğu gibi işletmelerde de var olan ve artan bir şekilde devam eden rekabetin acımasız olduğu, rakiplerine oranla fark yaratamayan işletmelerin yaşam hakkını kaybettiği bir ortamda örgütlerin yaşamlarının sürdürülebilirliğini sağlayabilmesinin yolu ikamesi mümkün olmayan çalışanlardan geçmektedir. Bunun için örgütlerde çalışanlara değer verildiğinin ve onların işletmenin vazgeçilemez bir parçası olduklarının hissettirilmesinin yanında çalışanlara yaratıcılıklarını ortaya koyabilecek bir takım özgürlüklerin de sağlanması gerekir. Bu sayede çalışanların güçlendirilmelerine katkıda bulunmuş olunacaktır. İşletmelerin sürdürülebilirliğinin sağlanmasında bir diğer husus ise, çalışanların kendilerini buldukları örgütle özdeşleşmiş olarak görmeleridir. Örgütleriyle özdeşleşen, bir diğer ifadeyle, örgütle kendini bütünleştiren bireyler, işletmelerin sürdürülebilirliklerini sağlama yolundaki süreçte kendilerine düşen görevi hakkıyla yerine getireceklerdir.

Psikolojik güçlendirme ile örgütsel özdeşleşme arasındaki ilişkinin var olup olmadığını tespit etmek amacıyla yapılan bu araştırma sonucunda örgütsel özdeşleşme ile psikolojik güçlendirme arasında ($r=0,685$) orta düzeyde pozitif yönlü anlamlı bir ilişkinin tespit edilmiş olduğu görülmektedir. Bu çerçevede, psikolojik güçlendirme ile örgütsel özdeşleşme arasındaki ilişki benzer araştırmalarla karşılaştırıldığında ise; Taştan (2012), Polat vd. (2010) Prati ve Zani (2013), Yarmacı (2012), Zhu vd. (2012), Erbay ve Turgut (2015), Temel

(2016) yaptıkları çalışmalarda psikolojik güçlendirmeyle örgütsel özdeşleşme arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaştıkları görülmüştür. Yapmış olduğumuz araştırmada ulaştığımız sonuç, bu alanda yapılan çalışmalarda elde edilen bulgularla uyumludur.

Öte yandan, örgütsel özdeşleşmenin, psikolojik güçlendirmenin alt boyutları olan; anlam boyutu, yetkinlik boyutu, seçim boyutu ve etki boyutu ile arasında anlamlı ve doğrusal bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir. Nitekim, bu araştırmanın sonucu, Yarmacı (2012) ve Bulut'un (2015) araştırmalarında elde ettikleri sonuçlarla benzerlik göstermekteyken, Polat vd.'nin (2010) yaptığı çalışma sonucuyla karşılaştırıldığında; örgütsel özdeşleşmenin anlam boyutu, yetkinlik boyutu, ve etki boyutu ile ilişkisi bakımından benzerlik gösterse de, seçim boyutu ile anlamlı bir ilişkinin çıkmaması yönünden benzerlik arz etmemektedir.

Örgütsel özdeşleşme ile psikolojik güçlendirme arasındaki ilişkinin; cinsiyet, yaş, kurumda çalışma süresine göre anlamlı bir farklılık göstermediği görülürken; eğitim durumuna göre ise anlamlı bir farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Eğitim durumu açısından, lisans mezunlarının örgütle özdeşleşmeleri daha yüksek iken, lisansüstü mezunlarının örgütle özdeşleşme düzeyleri daha düşük çıkmıştır. Bu analiz, daha önceki çalışmalarda elde edilen bulgularla karşılaştırıldığında, Tüzün Kalemci (2006) örgütsel güven, örgütsel kimlik ve örgütsel özdeşleşme ilişkisini belirlemeye yönelik yaptığı çalışmasında, çalışanların örgütle özdeşleşmeleri; cinsiyet, yaş, kurumda çalışma süresi ve eğitim durumu değişkenleri açısından anlamlı bir farklılık içermediğini tespit etmiştir. Eğitim durumu değişkenine göre elde edilen bu bulgu yapılan bu araştırmada elde edilen bulgularla çelişmektedir. Polat (2009)'un yaptığı çalışmada, çalışanların örgütsel özdeşleşmeleri; cinsiyet, kurumda çalışma süresi, eğitim durumu değişkenlerine göre anlamlı bir farklılık görülmezken, yaş değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Elde ettiğimiz bulgular; cinsiyet ve kurumda çalışma süresi değişkenlerinin örgütsel özdeşleşme ile ilişkileri açısından Polat (2009)'un bulgularını desteklerken, yaş ve eğitim durumu değişkenlerinin örgütsel özdeşleşme ile ilişkileri açısından desteklememektedir. Durmaz (2011)'in "Psikolojik Güçlendirme Algısının İç Girişimcilik Üzerine Etkisi" isimli çalışmasında cinsiyet, yaş ve eğitim durumu

değişkenleri açısından psikolojik güçlendirme algılamalarında göre anlamlı bir farklılık olmadığı bulgusuna ulaşmıştır.

Yukarıdaki bulgular dikkate alınarak, cinsiyet ve yaş değişkenine göre çalışanların psikolojik güçlendirme algılarında anlamlı bir farklılığın olmaması açısından bu araştırma sonucuyla paralellik göstermektedir; öte yandan, eğitim durumu değişkeni açısından ise farklılık göstermektedir. Yine, Yarmacı (2012)'nin yaptığı çalışmada cinsiyet, kurumda çalışma süresi bakımından elde edilen sonuçlar araştırmamızda elde edilen sonuçla paralellik gösterirken, yaş ve eğitim düzeyi değişkenleri açısından farklılık göstermektedir.

Literatürde yer alan kimi çalışmaların benzer, kimi çalışmaların farklı bulgulara ulaşması; araştırma evreninin demografik farklılıkları, araştırmanın yapıldığı dönemsel benzerlikler ve farklılıklar, örgütsel benzerlikler ve farklılıklar gibi bir takım değişkenlerden etkilenebilmektedir. Yapılan bu çalışma bağlamında, akademik alanda literatüre katkı sağlanması yanında, iş ya da sosyal konum ve koşulların akademik çalışmalarda farklılıklar meydana getirmesinin kaçınılmazlığını ortaya koymaktadır.

KAYNAKÇA

- Ashforth, B. E. (1989) The Experience of Powerlessness in Organizations. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*. 43(2). 207- 242.
- Avolio, J. B. Zhu, W. Koh, W. ve Bhatta, P. (2004). Transformational Leadership and Organizational Commitment: Mediating Role of Psychological Empowerment And Moderating Role of Structural Distance. *Journal of Organizational Behavior*. 25(8). 951-968.
- Bhattacharya, B. C. & Elsbach, D. K. (2002). Us Versus Them: The Roles of Organizational Identification and Disidentification in Social Marketing Initiatives. *Journal of Public Policy & Marketing*. 21(1). 26-36.
- Bilge, H. & Aksaraylı, M. (2014). Psikolojik Güçlendirme İle İç Girişimcilik Arasındaki İlişkinin Yapısal Eşitlik Modeliyle Araştırılması. *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*. 6(3). 37-46.
- Bulut, E. (2015). Personel Güçlendirme, Örgütsel Özdeşleşme Ve Çalışan Performansı Arasındaki İlişki: Katılım Bankalarında Araştırma. Yüksek Lisans Tezi. Beykent üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Carless, A. S. (2004). Does Psychological Empowerment Mediate The Relationship Between Psychological Climate And Job Satisfaction?. *Journal Of Business & Psychology*. 18(4). 405-425.
- Cheney, G. ve Tompkins P.K. (1987). Coming to Terms with Organizational Identification and Commitment. *Central States Speech Journal*. 38(1). 1-15.

- Cho, T. ve Faerman, R. S. (2010). An Integrative Approach To Empowerment- Construct Definition, Measurement, and Validation. *Public Management Review*. 12(1). 33-51.
- Cüce, H. (2012). *Örgütsel Adalet Ve Örgütsel Özdeşleşme İlişkisinde Yöneticilere Duyulan Güvenin Aracı Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- Çakınberk, A., Derin, N. & Demirel, E.T. (2011), Örgütsel Özdeşleşmenin Örgütsel Bağlılıkla Biçimlenmesi: Malatya ve Tunceli Özel Eğitim Kurumları Örneği. *İşletme Araştırmaları Dergisi*. 3(1).89-121.
- Çıraçoğlu, H. (2010). *Örgütsel Özdeşleşme Ve İş Doyumu İlişkisi*. Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İzmir.
- Demirci, Ü. (2010). *Örgütsel Özdeşleşme Ve Örgütsel Güvenin Çalışan Performansı Üzerindeki Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Durmaz, I. (2011). *Psikolojik Güçlendirme Algısının İç Girişimcilik Üzerine Etkisi*. Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- Dutton, J. E., Dukerich, J. M., ve Harquail, J. V. (1994). Organizational Images And Member Identification. *Administrative Science Quarterly*. 39(2). 239-263.
- Edwards, M.R. (2005). Organizational Identification: A Conceptual and Operational Review. *International Journal of Management Reviews*, 7, 207-230.
- Elsbach, K. D. (1999). An Expanded Model of Organizational Identification. *Research in Organizational Behaviour*. 21. 163-199.
- Erbay, Ö. E. ve Turgut, T. (2015). Yapısal Güçlenme ve Örgütsel Özdeşleşme Arasındaki İlişkide Psikolojik Güçlenmenin Ara Değişken Etkisi. *Marmara Üniversitesi İ.İ.B. Dergisi*, 2, 261-284.
- Fulford, M. D. ve Enz, C. A. (1995). The Impact of Empowerment on Service Employees. *Journal of Managerial Issues*, 7, 161-175.
- Gist, M. E. (1987). Self-Efficacy: Implications for Organizational Behavior and Human Resource Management. *The Academy of Management Review*. 12(3). 472-485.
- Gkorezis, P. ve Petridou, E. (2012). The Effect of Extrinsic Rewards on Public and Private Sector Employees' Psychological Empowerment: A Comparative Approach. *The International Journal of Human Resource Management*. 23(17). 3596-3612.
- Joo, B. K. ve Shim, J. H. (2010). Psychological Empowerment and Organizational Commitment: The Moderating Effect of Organizational Learning Culture. *Human Resource Development International*. 13(4). 425-441.
- Köse, G. C. (2009). *Örgütsel Özdeşleşmenin Çalışanların Sürekli İyileştirme Çabalarına Katkısı: Bir Araştırma*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Kreiner, G. E. ve Ashforth, B. E. (2004). Evidence Toward An Expanded Model Of Organizational Identification. *Journal Of Organizational Behaviour*. 25(1). 1-27.
- Lee, M. & Koh, J. (2001). Is empowerment really a new concept?. *Journal of Human Resource Management*. 12(4). 684-695.
- Mael, F. ve Ashforth, E. B. (1989). Social Identity Theory And The Organization. *Academy of Management Review*. 14(1). 20-39.

- Mahama, H. ve Cheng, M. (2013). The Effect Of Manager's Enabling Perceptions On Costing System Use, Psychological Empowerment And Task Performance. *Behavioral Research In Accounting*. 25(1). 89-114.
- Mossavi, M. S. (2014). *Psikolojik Güçlendirme Ve Öğrenen Organizasyon Arasındaki İlişki Ve Bir Araştırma*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Özcan U. H. (2012). *Birey-Örgüt Değerleri Arasındaki Uyumun Örgütle Özdeşleşme İle İlişkisi*. Türk Psikoloji Yazıları. 15(29). 26.
- Polat, M. (2009). *Örgütsel Özdeşleşmenin Öncülleri Ve Ardılları Üzerine Bir Saha Çalışması*. Doktora Tezi. Uludağ Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü. Bursa.
- Polat, M. Meydan H. C. ve Tokmak, İ. (2010), "Personel Güçlendirme, Örgütsel Özdeşleşme Ve Örgütsel Sinizm İlişkisi Üzerine Bir Araştırma", *Kho Bilim Dergisi*. 20(2).
- Prati, G. ve Zani, B. (2013), "The Relationship Between Psychological Empowerment And Organizational Identification", *Journal Of Community Psychology*, 41(7). 851-866.
- Pratt, M. G. & Rafaeli, A. (1997), "Organizational Dress As A Symbol Of Multilayered Social Identities", *Academy of Management Journal*, 40(4). 862-898.
- Pratt, M. G. (1998), "To Be or Not To Be? Central Questions in Organizational Identification", D. A. Whetten ve C. G. Paul (Ed.), *Identity in Organizations*, London, 171-212.
- Reade, C. (2001). Antecedents of Organizational Identification In Multinational Corporations: Fostering Psychological Attachment To The Local Subsidiary And The Global Organization. *Journal of Human Resource Management*. 12(8). 1269-1291.
- Spreitzer, G. M. (1995 a), "Psychological Empowerment In The Workplace: Dimensions, Measurement And Validation", *Academy of Management Journals*, 38(5), 1442-1465.
- Spreitzer, G. M. (1995 b), "An Emprical Test of a Comprehensive Model of Intrapersonal Empowerment in the Workplace. *American Journal of Community Psychology*. 23(5). 601-629.
- Spreitzer, G. M. (1996), "Social Structural Characteristics Of Psychological Empowerment", *Academy Of Management Journal*, 39(2), 483-504.
- Spreitzer G. M. DeJanasz, S. C. ve Quin, R. E. (1999). "Empowered to Lead: The Role Psychological Empowerment in Leadership". *Journal of Organizational Behaviour*. 20. 511-526.
- Spreitzer, G. M. (2007). "Taking stok: A Review of More Than Twenty Years of Research on Empowerment at Work" J. Barling(Ed), CP. Cooper(Ed), *In The SAGE Handbook of Organizational Behaviour*, 1, 54-72.
- Somuncuoğlu, B. A. (2013). *Psikolojik Güçlendirme Ve İş Tatmini Arasındaki İlişki Ve Bir Uygulama*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Tajfel, H. ve Turner, J. C. (1985). The Social Identity Theory of İntergroup Behaviour. *Psychology of İntergroup Relations*. 7-24.

- Taştan, S. (2012). Bir Pozitif Psikoloji Kavramı Olarak Örgütle Özdeşleşmenin Psikolojik Güçlendirme Algısı Ve Gönüllü Performans Davranışı Arasındaki İlişkide Ara Değişken Rolünün Değerlendirilmesi: Gıda Sektöründe Yapılan Bir Araştırma. *Organizasyon Ve Yönetim Bilimleri Dergisi*. 4(1). 227-238.
- Temel, E. (2016). *Dönüşümcü Liderlik ve Psikolojik Güçlendirme Arasındaki İlişkide Örgütsel Özdeşleşmenin Aracılık Rolü: Nazilli'deki Kamu Kurumlarında Bir Uygulama*. Yüksek Lisans Tezi. Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Aydın.
- Titizoğlu Çakır, Ö. (2011). *Etkileşimci Ve Dönüşümcü Liderlik Tarzlarının Örgütsel Özdeşleşme Ve İş Tatmini Üzerine Etkisi: Bir Saha Araştırması*. Yüksek Lisans Tezi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Bolu.
- Tiktaş, G. (2012). *Örgüt Kültürü, Örgütsel Özdeşleşme Ve Örgütsel Sessizlik İlişkisine Yönelik Bir İnceleme*. Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İzmir.
- Thomas, W. K. ve Velthouse, A. B. (1990). Cognitive Elements of Empowerment: An "Interpretive" Model of Intrinsic Task Motivation. *Academy of Management Review*. 15(4). 671-672.
- Toplu, D. & Akça, M. (2013). Öğrenen Organizasyonun Psikolojik Güçlendirme Üzerindeki Etkisi: Kamu Sektöründe Bir Araştırma. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimleri Dergisi*. 12(23). 221-235.
- Tüzün Kalemci, İ. (2006). *Örgütsel Güven, Örgütsel Kimlik Ve Örgütsel Özdeşleşme İlişkisi; Uygulamalı Bir Çalışma*. Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- Turunç, Ö. ve Çelik, M. (2010). Çalışanların Algıladıkları Örgütsel Destek Ve İş Stresinin Örgütsel Özdeşleşme Ve İş Performansına Etkisi. *Yönetim Ve Ekonomi*. 17(2). 183-206.
- Yarmacı, N. (2012). *Psikolojik Güçlendirmenin Örgütsel Özdeşleşmeye Etkisi: Otel İşletmelerinde Bir Araştırma*. Yüksek Lisans Tezi. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Afyon.
- Zhu W., Sosik J. J., Riggio E. R. ve Yang B. (2012). Relationships between Transformational and Active Transactional Leadership and Followers' Organizational Identification: The Role of Psychological Empowerment. *Journal of Behavioral ve Applied Management*, 13(3), 186-213.

Makale türü / Article type: Araştırma / Research

TÜRK MİLLİYETÇİLİĞİNİN SİYASALLAŞMASI VE BATI/BATILILAŞMA ALGISI¹

POLITICIZATION OF TURKISH NATIONALISM AND WESTERN/ WESTERNIZATION PERCEPTION

Nuray Altındağ

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, İİBF, altindag.nuray@gmail.com

Özet

Yaklaşık 200 yıldır Batı etkisi, Türkiye'nin modernleşmesinde, iç ve dış politikasının şekillenmesinde en önemli faktörlerden birisi olagelmıştır. Osmanlı'nın son dönemlerinde Batılılaşma politikası devleti kurtaracak yegâne yol olarak görülürken, Cumhuriyet Dönemi'ne gelindiğindeyse, Batı etkisi hem ulus inşasında hem de sekülerleşme, demokratikleşme gibi temel süreçlerde baskın bir faktör olmayı sürdürmüştü; böylelikle Türkiye, Batılılaşma yönünde çok daha somut adımlar atmıştır. Aynı zamanda bir demokratikleşme süreci olduğu da savunulabilecek Türk modernleşmesi/Batılılaşmasına, Türkiye siyasetinin her zaman temel taşlarından biri olan Türk milliyetçiliğinin yaklaşımıyla önemli bir çalışma konusu olmuştur. Bu çalışma da Türk milliyetçiliğinin siyasallaşması sürecini ve bu süreç içerisindeki Batı ve Batılılaşma algısını incelemektedir. Ayrıca yakın tarihteki Avrupa Birliği-Türkiye ilişkilerine dair Türk milliyetçiliğinin TBMM'deki en büyük siyasi temsili Milliyetçi Hareket Partisi'nin yaklaşımı değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Batılılaşma, Modernleşme, Türk Milliyetçiliği, Avrupa Birliği, Milliyetçi Hareket Partisi.

JEL Sınıflandırması: F79, N40, N44, N45

Abstract

For about 200 years, the impact of the West has been one of the most important factor on modernization of Turkey and shaping of its domestic and foreign policy. As Westernization policy was considered to be the only way to save the state during the last period of the Ottoman Empire, the impact of the West remained a dominant factor both in the building of the nation and in fundamental processes such as secularization and democratization during the Republic period; thus, Turkey took more concrete steps towards Westernization. At the same time, Turkish nationalism was always one of the

¹ Bu çalışma "Batı'nın Türkiye Üzerindeki Siyasi Etkisine Yönelik İki Söylem Örneği: Bir MHP-BDP/HDP Karşılaştırması" başlıklı yüksek lisans tezimin bir bölümünün geliştirilmesiyle oluşturulmuştur. Katkı ve desteğini esirgemeyen hocam Doç. Dr. Cengiz Dinç'e teşekkürü borç bilirim.

cornerstones of Turkish policy in terms of Turkish modernization/Westernization, which one might advocate was a democratization process. This paper examines the politicization process of Turkish nationalism and the Western/Westernization perception during this process. Furthermore, the paper evaluates the approach of the Nationalist Movement Party, which is the biggest political representative of Turkish nationalism in TGNA in terms of the European Union-Turkey relations in recent history.

Keywords: Westernization, Modernization, Turkish Nationalism, European Union, Nationalist Movement Party.

JEL Classification: F79, N40, N44, N45

1. GİRİŞ

Yaklaşık 200 yıldır, Batı etkisi, Türkiye'nin modernleşmesinde, iç ve dış politikasının şekillenmesinde en önemli faktörlerden birisi olagelmıştır. İlk olarak III. Selim ve II. Mahmut Dönemi'nde askeri alanda yapılan yeniliklerle başlayan Batı'yı yakalama çabaları, ardından Sened-i İttifak, Tanzimat ve Islahat Fermanlarıyla devlet ve halk arasındaki ilişki de yeniden düzenlenmeye çalışılmıştır. Yönetimdeki değişikliklere dair reformlar Kanun-i Esasi, I. Meşrutiyet ve II. Meşrutiyet'in ilanı ile devam etmiştir. Padişahın yetkilerini sınırlandıran, daha özgürlükçü ve eşitlikçi yeni yapı, Batı orijinli fikir akımlarının da tartışılmasına olanak tanımıştır.

Cumhuriyet Dönemi'nde ise, Batı etkisi hem ulus inşasında hem de sekülerleşme, demokratikleşme gibi temel süreçlerde baskın bir faktör olmayı sürdürmüş ve Türkiye, Batılılaşma yönünde çok daha somut adımlar atmıştır. Tartışmasız ulusal lider olarak ortaya çıkan Mustafa Kemal için de temel amaç, sık sık tekrarladığı kendi ifadesiyle, “çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmak” şeklinde formüle edilmiştir. Bu yolda Türkiye'nin önünde uygulanabilir model Batılı ülkelerde bulunmuş ve yapılan reformlarla Türkiye'yi İslam'a dayalı Osmanlı geçmişinden kopararak, Batı'ya yaklaştıracak etkili bir yol seçilmiştir. Başka bir ifadeyle Kemalist reformlarda temel amaç, toplumun Batılılaştırılması, sekülerleştirilmesi olarak belirlenmiştir.

Osmanlı'nın son dönemlerinden itibaren hız kazanan genelde milliyetçilik özelse Türkiye milliyetçiliği ideolojisi de Cumhuriyet döneminin ana eksenlerinden biri olmuştur. Geçmişten bugüne Türkiye politikasının temel belirleyicisi olan bu iki temel yaklaşımın birbiriyle olan ilişkisi ise oldukça

önemli görülmektedir. Batılılaşma sürecine, Türkiye siyasetinin her zaman temel taşlarından biri olan Türk milliyetçiliğinin yaklaşımını incelemek için Osmanlı döneminden itibaren gelişimine ve tarihsel sürecine değinmekte fayda vardır.

2. OSMANLI DÖNEMİNDE TÜRK MİLLİYETÇİLİĞİ VE BATILILAŞMA ALGISI

Türk adını ilk defa kullanan ve milliyetçi bir üslupla yazıldığı iddia edilebilecek Orhun Kitabeleri, Türk milliyetçiliğinin tarihi köklerine ulaşılması açısından önemli görülmektedir. Aynı şekilde Kaşgarlı Mahmut'un Türk dilini ve Türklüğün önemini belirterek, milli bilinç oluşturmada etkili olan *Dîvânü Lugati't-Türk* eserini de bu açıdan değerlendirmek mümkündür. Ancak Batı'daki anlamıyla Türk milliyetçiliğinin gelişimi Osmanlı'da 18. Yüzyılda başlayabilmiştir. Bu noktaya François Gergeon da "Bugünkü Türk milliyetçiliğini anlamak için oluşum yıllarına, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunu önceleyen çeyrek yüzyıla geri dönmek kaçınılmazdır." diyerek vurgu yapmıştır (Georgeon, 2008a, s. 23). Söz konusu sebeplerle Türk milliyetçiliğinin tarihsel gelişimini incelemek amacıyla Batı'daki milliyetçiliğin fikri temellerine ve Osmanlı'da yarattığı etkilere değinmekte fayda vardır.

Osmanlı İmparatorluğu'ndaki millet sistemi vatandaşları temel olarak Müslümanlar ve gayrimüslimler olarak ikiye ayırmıştır. Katolik Hıristiyanlar, Ortodoks Hıristiyanlar ve Yahudiler gayrimüslim cemaat içinde ayrı ayrı milletler olarak sayılırken; Müslüman halk etnik farklılıklarına bakılmaksızın tek bir millet olarak kabul edilmiştir (Sarıнай, 1994, s. 39). Bu anlamda Osmanlı vatandaşlarının etnik değil dinsel öğelerle tanımlandığını ve dolayısıyla millet sistemindeki kimliğin oluşumunda dinin belirleyici olduğunu söylemek mümkündür. Ancak Osmanlı İmparatorluğu, dinsel bağınazlıktan uzak bir anlayışla sınırları içindeki vatandaşlarına büyük bir hoşgörülle yaklaşarak dinlerini ve kültürel kimliklerini sürdürmelerine izin vermiştir. Örneğin, Ortodoks Patriği, Papa'ya yazdığı mektubunda kilisenin tam bir serbestlik içinde olduğunu ifade etmiştir (Sander, 2009, ss. 60-62).

Osmanlı'nın kurucu unsurlarının Türk etnik kökenine dayanmasına rağmen kimliğini Türklükten değil de İslamiyet'ten alması dikkat edilmesi gereken bir ayrıntıdır (Karpas, 1995, s. 26). Öyle ki Osmanlı'nın İslami motifleri

kullanarak inşa ettiği kimlik, Türklerin de kendilerini ve toplumsal yapılarını tamamen İslami değerler çerçevesinde tanımlamalarına sebep olmuştur. Aynı noktadan hareketle Lewis “Osmanlı Türkleri, kimliklerini İslam dini içerisinde eritme konusunda belki de daha önceki İslam toplumlarının hepsinden daha ileriye gittiler ve kendilerini nerdeyse tüm diğer Müslümanlardan fazla bir şekilde İslam’la özdeşleştirdiler.” yorumunu yapmaktadır (Lewis, 2013, s. 20). Millet sisteminin vatandaşları sınıflandırmadaki etkisiyle de tarihsel süreçte Osmanlı-Batı karşıtlığı öncelikle din temeline dayandırılmıştır.

Parlak dönemlerinde güvenlik, siyaset ve ekonomi gibi alanlarda Batı ile aynı kulvarda olan ve hatta dönem dönem Batı’ya hükmedebilen Osmanlı’nın gerilemeye başlamasıyla üstünlüğünü kaybetmesi çok sayıda sorunu da beraberinde getirmiştir. Rönesans, Reform ve Sanayi Devrimi ile her geçen gün güçlenen Batı, Osmanlı üzerindeki etkisini de aynı oranda artırmaya başlamıştır. Böylelikle Batı karşısındaki eski gücünü yeniden yakalama isteğiyle Osmanlı’da da reform hareketleri görülmeye başlanmıştır. Ancak bu reform hareketlerine karşı, bir taraftan da Batılılaşmaya karşı muhafazakâr bir direnç ortaya çıkmıştır. Osmanlı’nın Batılılaşma ve bir anlamda modernleşme amacıyla başlattığı reform girişimlerinden itibaren ortaya çıkan bu reformistler ve muhafazakârlar çatışması Cumhuriyet dönemine de miras kalmıştır.

Son derece geniş bir alt yapısal ve felsefi arka planı olan milliyetçilik, Batı toplumlarında doğal süreçleri içinde gerçekleşen Aydınlanma Dönemi ve özellikle Fransız İhtilali gibi gelişmelerden sonra, toplumsal dönüşümlerin tamamlanması ve bazen imparatorlukların parçalanarak yeni devletlerin kurulması bazen de devletlerin birleşmesi gibi sonuçları beraberinde getirmiştir. Batı’daki bu doğal süreçlere karşın, Osmanlı’daki milliyetçiliğin ise daha çok tepkisel bir şekilde gerçekleştiğini söylemek mümkündür. Diğer bir ifadeyle Türk milliyetçiliği de Hıristiyan azınlıkların milliyetçilikleri de Osmanlı’da kendiliğinden oluşmamıştır (Akça, 2003, s. 47). Burada önemli olan bir nokta da milliyetçiliğin gerektirdiği bazı siyasi talep ve dinamiklerin Osmanlı’da var olmaması ile ilgilidir. Örneğin; Schnapper’e göre demokrasi talebi doğrudan milliyetçiliğin ortaya çıkışı ile ilgilidir (Schnapper, 1995, s. 17). Oysa Osmanlı’da demokrasi talep edilmemiş ve dinden bağımsızlaştırılmış bir milliyetçilik anlayışı oluşmamıştır. Elbette literatürde sıklıkla tekrarlandığı üzere Osmanlı gibi çok

uluslu bir devlet içinde gelişecek milliyetçilik fikrinin, olumsuz sonuçlar doğurma ihtimali de milliyetçiliğin geç gelişiminde etkili olmuştur. Ayrılıkçı düşüncelerin gelişmesi var olan dağılmanın hızlanacağı endişesini yaratmış ve bu korku, çarenin öncelikli olarak diğer fikirlerde aranmasıyla, Türkçülüğün sürekli ötelenmesine sebep olmuştur. Bu konuda Mardin de Batı milliyetçiliği kuramcılarının, her milletin kendi devletine sahip olması gerektiği fikriyle taraftar toplamaya çalıştıklarını vurgulayarak, Osmanlı'nın yapısı gereği bu ideale yaklaşmasının söz konusu olamayacağını dile getirmiştir (Mardin, 2009, s. 94). Nitekim bu korkular bir anlamda haklı çıkmış ve milliyetçi düşünceler, Avusturya-Macaristan ve Rus Çarlığı gibi diğer çok uluslu devletlerle beraber Osmanlı'nın da dağılma sebepleri arasında yerini almıştır (Akça, 2003, s. 57). Sonuç itibarıyla Batı toplumları çoktan milliyetçi düşünceyle tanışmışken; ana hatlarıyla ele almaya çalıştığımız sebeplerle Osmanlı'da milliyetçilik hareketleri 18. Yüzyıl başlarına kadar görülmemiştir.

Genelde milliyetçilik, özeldyse Türkçülük fikri, Osmanlı'nın Batı karşısındaki eski gücüne tekrar ulaşması amacıyla ortaya atılan İslamcılık, Osmanlıcılık fikirleriyle beraber oluşturulmuştur. Modernleşme politikalarının bir ürünü olarak ortaya çıkan Türkçülük fikrinin gelişmesinde etkili olan bazı faktörleri değerlendirmekte fayda vardır. Osmanlı'da Türk milliyetçiliğini ortaya çıkaran bu faktörleri genel olarak savaşlar, ticari ilişkiler ve reform hareketleri olarak gruplandırmak mümkündür. Kaybedilen topraklarla beraber Osmanlıcılık fikrinin zayıflaması, ticari ilişkilerde Osmanlı Türklerinin azınlıklar kadar fayda sağlayamaması ve reformlar sonrasında toplumda yaşanan gerilimler Osmanlı'da Türk milliyetçiliğinin gelişmesine katkı sağlamıştır.

Dönem içindeki nüfus hareketleri de bu açıdan önemli görülmektedir. Örneğin; Rusya'nın Orta Asya ve Kafkasya'yı ele geçirmek için bölgedeki baskısını artırması ve bölge halkının göçe zorlanması önce Karadeniz kıyısından Kırım Tatarlarının sonra Orta Asya'dan Tatar ve Çuvaş Türklerinin ve son olarak Kafkasya'dan Çerkes ve Nogay Türklerinin Osmanlı topraklarına yönelmesine sebep olmuştur (McCarty, 2012, s. 37). Rusya'daki milliyetçi akımlardan etkilenmiş olanlar da dahil olmak üzere çok sayıda aydın Osmanlı'ya göç etmiş ve Türk milliyetçiliğinin oluşmasında önemli roller üstlenmişlerdir (Göçek, 2008, s. 66). Nitekim bu bölgelerden gelen Yusuf Akçura, İsmail Gasprıralı, Zeki Velidi

Togan ve Sadri Maksudi Arsal gibi Tatar bilim ve siyaset adamları sahip oldukları Türkçü birikimi Anadolu'ya getirerek Türkleşme fikrine büyük bir hareketlilik kazandırmışlardır (Togan, 1981, ss. 562-563). Aynı zamanda Osmanlı'da önemli sayılabilecek derecede Tatar, Özbek ve Çerkes topluluğunun oluşması Osmanlı aydınlarının Orta Asya'ya ilgisini artırmıştır (Kushner, 2009, ss. 32-33). Bölgedeki baskı elbette burada yaşayan Türk topluluklarının kimliklerini koruma eğilimine gitmesine de sebep olmuştur. Söz konusu baskıya son verme çabaları Türk toplulukları arasında birlik olma bilincinin yaygınlaşmasını beraberinde getirmiştir (Karakaş, 2000, s. 139). Orta Asya'da 1860'larda gerçekleşen Rus ilerlemesi neticesinde Türk hanlarının yardım çağrıları ise Osmanlı'da da Türk kimliğine duyulan hassasiyeti artırmıştır (Göçek, 2008, s. 66). Açıklanmaya çalışıldığı üzere dönem içindeki nüfus hareketleri, Osmanlı'da Türkçülük fikrinin gelişmesine büyük oranda katkı sağlamıştır.

Türk milliyetçiliği fikrine kaynak oluşturan bir diğer etki de Almanya'dan gelmiştir. Özellikle Osmanlı'nın son dönemlerinden itibaren daha çok Almanya ile yapılan ittifaklar iki devleti yakınlaştırmıştır. Bu yakınlaşma Türklerin Alman fikirlerinden haberdar olmalarına ve birbirlerinden etkilenmelerine sebep olmuştur. Osmanlı'daki Türkçülük fikirlerine Almanya'nın etkisi daha çok kültürel yollarla gerçekleşmiştir. Georgeon da Yusuf Akçura'nın İttihat Terakki içinde büyük bir etkisi olduğunu ve bunun Jön Türkleri Alman yanlısı politikaya yönlendirdiğini savunmuştur (Georgeon, 1996, s. 118).

Türk milliyetçiliğinin birden fazla kaynağının olması en başta bu fikrin farklı şekillerde anlaşılmasını ve farklı şekillerde ifade edilmesine sebep olmuştur. Bu sorunun yanı sıra taklitçi bir Batıcılığı eleştirmesi sebebiyle bir taraftan Batı'ya karşı durmuş fakat modernleşmenin ancak Batılı tarzda bir milliyetçi ideoloji ile sağlanabileceği savunulmuştur. Bu iki düşüncenin bir araya gelmesi Türk milliyetçiliğinin belki de hala devam etmekte olduğu savunulabilecek paradoksunu oluşturmuştur.

Batı'dan gelen fikirlerin öncelikle edebiyat yolu ile ifade edilmesi, Türkçülük fikrinin de öncelikle bu alanda gözlemlenmesini sağlamıştır. Ahmet Cevdet Bey, Velet Çelebi, Emrullah Efendi, Ziya Gökalp, Yusuf Akçura gibi Türk milliyetçiliğinin fikir babaları sayılabilecek aydınların dergi ve

gazetelerdeki eserleri, Türkçülük etrafında toplanmış bir kamuoyunun oluşmasında son derece etkili olmuştur. Yazarların önerileriyle Arapça ve Farsça kökenli sözcükler atılarak yerlerine Türkçe karşılıklarının kullanılması yoluyla dil ve edebiyatta sadeleşme çalışmalarına başlanmıştır (Kili, 1981, s. 178). Bu konuda Ömer Seyfettin ve Genç Kalemler Dergisi'nin faaliyetleri de oldukça etkili olmuştur. Özgürlük, adalet, eşitlik gibi fikirlerin yanı sıra Osmanlı'ya Batı'dan gelen milliyetçi düşünce aydınlar arasında bir tartışma ortamı meydana getirerek Türkçülük fikrine faaliyet alanı sağlanmıştır.

Tüm toplumları etkisi altına alan modernleşme ve getirdiği birey, vatan, millet, milliyetçilik, milli egemenlik, ulus-devlet, kimlik gibi evrensel kavramlar Osmanlı'nın da toplumsal yapısının tekrar tasarlanmasında kullanılmıştır (Şen, 2008, ss. 438-439). Böylelikle Osmanlı millet sistemi, milliyetçilik akımının kimlik ve millet oluşturma fikrinden etkilenecek, kendi kaderini tayin etme hakkı çerçevesinde gerçekleştirilen ilk isyan hareketlerini tecrübe etmiştir. Sonuç olarak Osmanlı'daki millet kavramı değişmiş ve Fransız İhtilali'nin şekillendirdiği içeriğine yaklaşılmaya başlamıştır. Osmanlı'nın dağılma nedenlerinden biri olarak gösterilen milliyetçiliğin, milli bir devlet kurma idealiyle Cumhuriyet kurucularının asli unsur olarak Türklüğü kabul etmeleri sonrasında birleştirici bir araç olarak kullanılmaya çalışıldığını söylemek mümkündür.

3. CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK MİLLİYETÇİLİĞİ VE BATILILAŞMA ALGISI

Cumhuriyet'in Türklüğe olan yaklaşımına ve uyguladığı politikalara yönelik farklı yorumlar yapılmıştır. Örneğin; Karpat, Türk milliyetçiliğinin Türk olmayan vatandaşlara karşı tutumunu asimilasyon politikalarıyla açıklamıştır. Bu yolla milli dayanışma duygusu yaratılmış ve milletin karakterine uygun bir kültürel gelişme ortamı sağlanmıştır (Karpat, 2010, s. 333). Diğer taraftan Muhsin Yazıcıoğlu, Türk milliyetçiliğinin asimle edici bir karakterinin olmadığını savunmuştur. Yazıcıoğlu'na göre Türk milliyetçiliği emperyalist değil, emperyalizm karşıtıdır ve bu yönüyle bir savunma milliyetçiliği olarak gelişmiştir (Yazıcıoğlu, 1998, s. 154). Söz konusu sebeplerle Türk milliyetçiliğinin tarihin hiçbir döneminde herhangi bir etnik kimliğe karşı geliştirilmiş bir fikir olmadığı savunulmuş ve başka uluslara, düşüncelere,

akımlara ve dinlere bağınazca düşmanlık temelinde politika oluşturmadığı dile getirilmiştir (Sander, 2008, s. 89).

Devleti ve toplumu dinsel ideolojiden kurtararak millet egemenliğiyle milli toplum ve milli devleti oluşturma temel amacı eşliğinde kurulan (Tanör, 1997, s. 82) Türkiye Cumhuriyeti için milliyetçilik, özellikle kuruluşunu izleyen ilk yıllarda önemli bir yer tutmuştur. Yeni oluşturulmakta olan millet adına birleştirici bir etken olarak da kullanılan fikrin, aynı zamanda kurulan yeni devletin mücadele sürecini de daha anlamlı hale getirdiğini söylemek mümkündür. Türkiye Cumhuriyet’inde milliyetçilik söylemi devletin yeni yönelimini bir gereklilik olarak kimlik ve siyaset alanlarında Osmanlı’nın eleştirisi üzerine temellendirmiştir (Coşkun, 1991, s. 43). Diğer bir ifadeyle yeni Türk devleti kendi kurumsallaşmasını eski Türk devletinin üstüne bina etmiştir (Tüfekçioğlu, 1992, s. 55).

Türkiye Cumhuriyeti, Batılı bir anlayışla Doğulu ve Müslüman özellikleri potasında eritmiş Osmanlı kimliğini tasfiye ederek yeni bir arayışa gitmiştir. Bu yeni arayış sonrasında Türk devleti kendisini Batılı ve din dışı medeniyet içinde anlamlı saymıştır. Söz konusu medeniyetin normlarını, oluşturmaya çalıştığı milletin içine yerleştirme amacı takip edilmiştir (Tüfekçioğlu, 1992, s. 79). Doğu’dan ayrılarak oluşturulmaya çalışılan yeni milli kimlikte üzerinde durulması gereken önemli bir nokta Batı ile bağlantı kurma çabasıdır. Bu konuda Tuna da yeni kimliğin Doğulu bir kimliği bariz bir şekilde kabul etmediğini dile getirmiştir (Tuna, 1991, s. 62).

Modern bir idare tarzı olması sebebiyle cumhuriyet döneminde milliyetçilik de daha çağdaş bir içerik kazanarak aynı zamanda devlete ideolojik bir temel oluşturmuştur. Burada hatırlanması gereken önemli bir nokta da Türk devletinin kuruluşunu sağlayan mücadelenin başlangıcından itibaren milli özellikler taşıyor olmasıdır. Bu noktadan hareketle Tanıl Bora’da milliyetçi hareketlerin oluşumunda, milli devletin kuruluş sürecinin belirleyici bir önem taşıdığını dile getirmiştir (Bora, 2012, s. 13). Nitekim Milli Mücadele’nin ilk gününden itibaren hareketin çevresinde millet iradesi, milli hâkimiyet, milli vicdan ve milliyet kavramları sıkça vurgulanmıştır (Safa, 1958, s. 78). Suna Kili de ulusal kurtuluş eyleminin yarattığı en tutarlı düşüncenin Türkçülük olduğunu

dile getirmiştir (Kili, 1981, s. 63). Bu dönemde ‘milli’ kelimesinin dinsel ve laik boyutu iç içe geçmiştir. Milli bağımsızlık ve yeni bir ulus-devlet kurma amacıyla yapılan kongre, miting ve toplantılarda da ana eksenin millet olduğunu söylemek mümkündür. Başka bir ifadeyle yeni yapının bileşenleri bu kavramlardan oluşan ortak bir payda altında toplanmaya çalışılmıştır.

Resmi (Kemalist) milliyetçilik olarak adlandırılabilir bu anlayışı Ahmet Yıldız, ‘etno-seküler milliyetçilik’ olarak nitelendirmiştir. Yıldız’a göre Türkiye’deki resmi milliyetçilik tanımı “Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olup, Cumhuriyet ülküsünü benimsemiş, Batılılaştırılmış Türk kültürüne bağlı, Türkçe konuşan ve köken itibarıyla Türk olan herkes” şeklinde ifade edilmiştir (Yıldız, 2001, s. 16). Ancak söz konusu süreç içerisinde millet kavramının çoğulcu bir yapı sergilediği unutulmamalıdır. Bu noktada Mustafa Kemal Atatürk’ün ortak amaç, kardeşlik gibi kavramları vurgulayan ‘Türkiye Milleti’ deyimini kullanmış olması da son derece önemli görülmektedir (Oran, 1990, s. 125). Hatırlanması gereken bir diğer nokta da din, ırk ve amaç bakımından Osmanlı-İslam çoğunluğuyla yurt edinilmiş toprakların ayrılmaz bir bütün olarak kabul edildiği Misak-ı Milli sınırlarıdır. Zürcher bu noktadan hareketle Türk etnik kimliğinden ziyade Osmanlı-İslam kimliğinin ön plana çıkartılarak, bütün Müslüman Osmanlıların egemenliğinin savunulduğunu dile getirmiştir (Zürcher, 1999, s. 203). Nitekim, daha önce de belirtildiği üzere Türk ulusal kimliğinden çok Müslüman kimlik üzerine yoğunlaşan Osmanlı kimliği sebebiyle bu dönemde halk için milli bilinçten bahsetmek pek mümkün görülmemektedir. Hatta bu sebeple halk tarafından ‘dinsiz’ nitelemesine maruz kalmamak için Atatürk ve arkadaşlarının gerçekçi ve işlevsel bir şekilde dini, laikliğin aksine, bir araç olarak seçtikleri de ifade edilmiştir (Yıldız, 2001, s. 101). Başka bir ifadeyle bahsedilen süreçte din, Türk kimliğinin inşasında istenirse dahi dışlanması mümkün olmamıştır.

Cumhuriyet’in ilan edilmesinden sonra Latin harflerinin ve Miladi takvimin kabulü, kadınların toplumsal alana katılımlarının teşvik edilmesi, tekke ve zaviyelerin kapatılması, Şapka Kanunu’nun çıkarılması, Medeni Kanun’un kabul edilmesi gibi Batılılaşmaya yönelik reform hareketleriyle beraber laik bir anlayışla toplumun ve toplumsal alanın dönüştürülmesi milliyetçilik fikrini de etkilemiştir. Bazı yazarlar bu sürecin topluma ‘Türkleştirmek’ yoluyla

Batılılaştırmak' yöntemiyle benimsetilmeye çalışıldığını savunmuştur (Yıldız, 2001, s. 103).

Cumhuriyet milliyetçiliğinde üzerinde durulması gereken bir noktanın da dil olduğu düşünülmektedir. Bu dönemdeki dil reformlarının resmi milliyetçilikteki modernleşme projesinin en önemli ayaklarından biri olduğu da belirtilmiştir (Kili, 1981, 215). Dili bir milleti kuran en önemli unsurlardan biri olarak kabul eden resmi milliyetçilik, Türkçeyi resmi ve ana dil olarak benimsemiştir. Latin harflerinin kabulü ve dilin sadeleştirilmesi çabalarının yanı sıra dilde kurumsallaşma amacı ile Güneş Dil Teorisi ileri sürülmüştür. Bu teoriyle dünyadaki bütün dillerin Türkçe kökenli olduğu savunulmuştur. Aynı kurumsallaşma amacına yönelik olarak Türk Dili Tetkik Cemiyeti kurulmuştur.

Türkiye'nin yeni milliyetçilik anlayışının etnik temellere dayandığını savunanlar görüşlerinin sebeplerini Türk Tarih Tezi ve bu tez üzerindeki tartışmalara dayandırmaktadır. Bu tez ile Türklüğün milli özgüvenini ve saygısını yeniden kazanması, Anadolu'nun yeniden Türk milli vatanı olarak kabul edilmesi, laikliğin ön plana çıkartılarak İslam öncesi Türk tarihinin vurgulanması ve dünyadaki diğer modern ve egemen milletlerle eşit olabilmek için bugünkü dünya uygarlığının kurucuları arasına Türkleri de koyarak Orta Asya merkezli bir kültürel yayılımın kabul edilmesi amaçlanmıştır (Aydın, 2008, ss. 227-228). Türk Tarih Tetkik Cemiyeti'nin kurulmasının ardından düzenlenen kongrelerde bu tez tartışmaya açılmış ve Türk ırkının medeniyet kurmadaki üstünlüğüne vurgu yapılmaya çalışılmıştır.

Kısaca bahsedilmeye çalışılan Güneş Dil Teorisi ve Türk Tarih Tezi'nin ortak noktalarının uygarlıkların temelinde Türk etnik kimliğinin konulması olduğunu söylemek mümkündür. Her iki tez de 'ortak tarih', 'ortak dil' ve 'ortak kültür' gibi milliyetçilik fikrinde son derece önemli olan kavramlar için işlevsel olarak kullanılmaya çalışılmıştır. Resmi milliyetçiliğin içeriğinin oluşturulmasında Atatürk'ün millet ve milliyetçiliğe dair görüşleri de elbette önemli bir etken olmuştur. Bu sebeple görüşlerine temel hatlarıyla değinmekte fayda görülmektedir.

Atatürk milleti "dil, kültür ve ülkü birliği ile birbirine bağlı vatandaşların oluşturduğu siyasal ve sosyal birlik" olarak tanımlarken, Türk milletini de "

Türkiye Cumhuriyeti’ni kuran Türkiye halkına Türk milleti denir.” şeklinde ifade etmiştir (Köklügiller, 2008, ss 52-56). Çünkü ulus Atatürk’e göre, belirli sınırlar dahilinde oturan niteliksiz bir topluluk değil, bir irade ve ülkü birliğidir. Bu iradeye ve ülkeye sahip her vatandaş ayırım gözetilmeksizin Türk kimliğine dahil edilmektedir. Bu haliyle Atatürk’ün milliyetçilik anlayışının akılcı, çağdaş, medeni, ileriye dönük, demokratik, toplayıcı, birleştirici, yüceltici, insani ve barışçı olduğu dile getirilmiş; komünizm, ırkçılık, totaliter faşizm, şovenizm ve teokratik düzenle bağdaşmadığı savunulmuştur (Feyzioğlu, 1987, s. 56).

Atatürk’e göre Türk milliyetçiliği ise “ilerleme ve gelişme yolunda ve uluslararası temas ve ilişkilerde, bütün çağdaş milletlerle paralel ve onlarla bir ahenkte yürümekle beraber Türk sosyal topluluğunun özel karakterini ve başlı başına bağımsız kimliğini korumaktır.” (Köklügiller, 2008, s. 56). Diğer devletlerin bağımsızlığına saygı gösteren bir anlayışla, her türlü yayılmacılığa karşı durarak Türkiye Cumhuriyeti’nin bağımsızlığını korumayı ve aynı zamanda da Türk toplumunu çağdaşlaştırmayı amaç edinen Atatürk ulusçuluğu, herhangi bir kişi, hanedan, kurum ve sınıf egemenliğine de karşı çıkmaktadır. Türk yurttaşlığının yüksek değeri üzerinde duran bu anlayış, Türklüğü soy açısından değil; Türk ulusunun ulusal ülkü ve amaçlarına bağlılığıyla, Türk devletinin bütünlüğünün savunulmasıyla ve Türk toplumunun çağdaşlaşma çabasını benimsemesiyle değerlendirmektedir (Kili, 1981, s. 210). ‘Ayrıcalıksız, sınıfsız bir ulus’ ifadesi Atatürk’ün halkçılık ilkesini yansıtmakta ve birleştirici, bütünlendirici düşüncesini göstermektedir (Kili, 1981, s. 223). Çağdaş milletler topluluğunun eşit haklara sahip olduğu düşüncesinden temellenen bir anlayışla resmi (Kemalist) milliyetçiliğin dış ilişkilerle ilgili olarak “Yurtta sulh, cihanda sulh!” düsturunu benimsediği bu sebeple de milliyetçilik ilkesinin irredentist olamayacağı savunulmuştur (Köker, 1995, s. 150).

Resmi milliyetçiliğin ırkçı (biyolojik) bir milliyetçilik olup olmadığına dair farklı görüşler ifade edilmiştir. Ancak tarih içinde en önemli göç yolları üzerinde bulunan Anadolu üzerindeki topraklarda saf bir ırktan bahsetmek mantıklı ve mümkün görülmemektedir. Aynı zamanda Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde dil, ırk ya da din bakımında farklıklar gösteren Kürt, Çerkes, Gürcü, Abhaza, Laz gibi çok sayıda etnik kökenin var olduğu da bilinmektedir. Osmanlı’nın dağılmasında etkili olan faktörleri bizzat tecrübe etmiş aydınların

yeni kurulan devlette ırkçı bir milliyetçilik izledikleri takdirde bu etnik gruplarla gelecekte sorun yaşayabileceklerini tahmin etmeleri zor değildir. Ancak Türkiye Cumhuriyeti'nin ırkçı bir milliyetçilik benimsemese dahi uyguladığı politikalarla Anadolu'da eskiden beri yaşamakta olan bütün ulusları tek bir kültürel kimlik potası içinde eritmeye çalıştığı da savunulmaktadır (İnaç, 2005, s. 104).

Açıklanmaya çalışıldığı üzere, Cumhuriyet'in kurulması ve sonrasındaki kısa sürede kurgulanan Türk milliyetçiliği, ortak dil, ortak tarih ve ortak kültür kavramlarına dayanmaktadır. Ele alınan dönem sonrasındaysa Türk milliyetçiliğine dair görüşlerin daha çok Ziya Gökalp'in bu konuya dair fikirleri ve bu fikirlere yönelik eleştiriler etrafında şekillendiğini söylemek mümkündür. Bu sebeple Türk milliyetçiliğinin öncülerinden kabul edilen başlıca yazarların milliyetçilik ile ilgili görüşlerini ve o dönemlerde daha çok Batılılaşma olarak karşımıza çıkan fikirlerini incelemekte fayda görülmektedir. Ancak bu açıklamalar yapılırken Milliyetçi Hareket Partisi'nin (MHP) öncülleri dikkate alınacaktır. Elbette Türkiye'de Türk milliyetçiliğinin tek siyasi temsili MHP değildir. Aksine TBMM'de yer alan neredeyse bütün partilerin bir açıdan Türk milliyetçiliğine vurgu yaptığını söylemek mümkündür. Fakat diğer siyasi partiler bu çalışmanın kapsamı dışında bırakılmıştır.

3.1. Ziya Gökalp ve Batılılaşma Algısı

Ziya Gökalp, 19. Yüzyılın sonlarından itibaren şekillenmeye başlayan Türk milliyetçiliğinin teorik bir zemine oturtulmasında önemli katkılar sağlamış bir yazardır. Milliyetçiliğin Batı kökenli bir ideoloji olması, Gökalp'in Türk milliyetçiliğine sunduğu bu katkıların teorik çerçevesinde Batılı düşünme tarzının önemli bir yer tutmasına sebep olmuştur. Osmanlı'nın özellikle son dönemlerinde hız kazanan Batılılaşma hareketleri, Gökalp'in milliyetçiliğe dair fikirlerini de etkilemiştir. Ancak ilerleyen kısımlarda açıklanacağı üzere Gökalp Batı düşüncesini olduğu gibi alıp, aynı şekilde yansıtan bir düşünür olmamıştır.

Osmanlı-Türk toplumunun girdiği milli kimlik hassasiyetiyle Batılılaşma ihtiyacından doğan gerilim ve bir anlamda çelişkiyi 'kültür' ve 'medeniyet' arasında kavramsal bir ayırım yaparak çözmeye çalışan Gökalp, İslam, Türklük ve Batı eğilimli modernleşme ile Osmanlı-Türk kimliği sentezini oluşturmaya çalışmıştır. Doğu-Batı ayrımı konusunda her iki tarafın ortak noktada buluşabileceği bir yaklaşımla kendine özgü bir sentez ortaya koymuştur. Bu

konudaki fikirlerini açıklaması açısından “Türk milletindenim, İslam ümmetindenim, Batı medeniyetindenim.” sözleri önemli görülmektedir. Türkleşmek ve İslamlaşmak arasında bir çatışma görülmediği gibi bu iki idealle çağdaşlaşma arasında da çatışma yoktur. Gökalp, Türk milletinin daha fazla Türkleşerek, Müslüman dünyasıyla bağlarını koparmayarak yani İslamlaşarak fakat aynı zamanda da yüzünü Batıya çevirerek varlığını koruyabileceğini savunmuştur. Ona göre muasır bir İslam Türklüğünün oluşturulması gereklidir (Gökalp, 2014, ss. 16-18).

“Türkleşmek, İslamlaşmak, Muasırlaşmak” şeklinde formüle ettiği görüşlerinde çağdaşlaşmayı, Batı medeniyetinin bilimsel ve teknolojik gelişmelerini alıp, uygulama anlamında kullanmış ve Batı hayat tarzının, kültürel değerlerinin benimsenmemesi gerektiğine vurgu yapmıştır. Bu açıdan Gökalp, çağdaşlaşma konusunda bağımsız olabilmeyi önemsemiş ve kültürel değerlere de değinmiştir. Batılılaşma şekil ve görünüş olarak değil, modern Avrupa medeniyetine intibak etme, bilimsel teknolojik ve sanayiye dair gelişmeleri izleyerek kullanma anlamına gelmektedir. Kendi ifadesiyle “Müsbet ilimlerin sonuçları değil, ilimlerin usulleri alınmalıdır.” Bu açıdan bakıldığında Batılılaşma, Gökalp’e göre milli ve bağımsız bir toplumun kendi ekonomik şartlarına yönelerek kalkınmasıyla mümkün olacaktır (Gökalp, 1997, s.33).

3.2. Yusuf Akçura ve Batılılaşma Algısı

Türkiye’deki Türk milliyetçiliğinin temellerini derinden etkileyen diğer bir düşünür de Yusuf Akçura’dır. Akçura, Osmanlı’nın gerilemesinin engellenmemesi üzerine 1904’te Üç Tarz-ı Siyaset makalesini yazmış ve bu makalede Osmanlılık, İslamcılık ve Türkçülük fikirlerinin uygulanabilirliğini, yararlarını ve sonuçlarını tartışmıştır.

Osmanlı’da Türkçülük fikrinin geç geliştiğini dile getiren Akçura, Türk unsurunun iktisadi ve sosyal yönden yeteri kadar olgunlaşmaması ve Hıristiyan unsurların bağımsızlık istekleriyle dolu olması sebebiyle bu ideolojinin gerçekleşmesi için sarf edilen emeklerden beklenen sonucun alınmadığını savunmuştur (Akçura, 2015, s. 72).

Batılılaşmayı ideolojik bir seçim olarak değil, pratik bir zorunluluk olarak gören Akçura’ya göre bu siyaset, Türkler için hayat memmat meselesidir. Ancak

Akçura, birçok Türkçü aydınının savunduğu Batının yalnızca tekniğinin alınması, milli fikirlerinse korunması görüşüne karşı çıkmaktadır. Çünkü Akçura uygarlığı bir bütün olarak görmektedir. Bu sebeple Batının maddi ve fikri yönlerini ayırmak anlamsızdır. Akçura'nın Batılılaşmaya dair bu yöndeki fikirleri kendi ifadesiyle “Zeppelin ve Blériot’ya çirak olmak istiyorsak mutlaka Kant ve Comte’un şakirdi olmak zorundayız.” (Georgeon, 2008b, s. 512) şeklinde formüle edilmiştir.

Türk milliyetçiliğini etkileyen başlıca yazarların düşünceleri açıklanmaya çalışıldığı üzere Batı karşıtı bir çizgide gelişmemiştir. Siyasallaşan Türk milliyetçiliğinin öncü kurum ve kuruluşlarıyla¹ günümüzde TBMM’de Türk milliyetçiliğinin en büyük temsilci MHP için de aynı şeyi söylemek mümkündür.

4. MHP’NİN AVRUPA BİRLİĞİ - TÜRKİYE İLİŞKİLERİNE YAKLAŞIMI

Temel ideolojisini Alparslan Türkeş’in oluşturduğu MHP’nin, farklı milliyetçilik anlayışlarını bir potada eritmesiyle, katı milliyetçilik ile İslamcılık ve muhafazakârlık gibi siyasal düşünce sistemleri arasında hareketli bir geçişkenlik kazandığı dile getirilmiştir (Can, 2008, s. 663). Hem bu geçişken niteliğin hem de Türkiye’nin genel politik duruşunun etkisiyle Türk milliyetçiliği dünyaya ve Batı’ya kapalı ya da karşı bir tutum içerisinde bulunmamıştır.

MHP’nin milliyetçilik anlayışını Dokuz Işık Doktrini ile tanımlayan Türkeş; milliyetçilik, ülkücülük, ahlakçılık, ilimcilik, toplumculuk, köycülük, hürriyetçilik ve şahsiyetçilik, gelişmecilik ve halkçılık, endüstricilik ve teknikçilik ilkelerini benimsemiştir. Ekonomi, siyaset ve kültür alanlarında ulusal ve evrensel sorunlara değinen doktrin, MHP’nin temel düşünce sistemini belirleyen unsur olmuştur. İrkçı milliyetçiliği eleştiren Türkeş’e göre Türklük onurunu taşıyan ve kendini Türk olarak kabul eden herkes Türk sayılmıştır (Türkeş, 1967, s. 6).

Soğuk Savaş döneminde neredeyse her milliyetçi görüşün karşı olduğu komünizm için Türkeş de “Başboş solcu, komünisti Marksist, ne idüğü belirsiz, Türk ahlakına kasteden, kültür, sanat, fikir hareketlerine müsaade etmeyeceğiz.”

¹ Türk Derneği, Türk Yurdu Cemiyeti ve Dergisi, Türk Ocakları, Millet Partisi, Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi vb.

(Bora, 2008, s. 693) sözleriyle tutumunu açıkça dile getirmiştir. 1970’li yılların ikinci yarısında da Ülkücü Hareket için temel motivasyon anti-komünizm ve daha genel anlamda şiddetli sol karşıtlığı olmuştur (Can, 2008, s. 665).

1960 Askeri Müdahalesini partiler üstü olarak gören ve milli birliği sağlayacak bir reform hareketi olarak yorumlayan Türkeş’in “Beynelmilel komünizm, içerdeki satılmış hainlerle bağımsız son Türk devletini yıkmak istemektedir. Millet ve vatan bütünlüğümüze kasteden bu hain eller mutlaka kırılacaktır. Bu amaçla, [...] Türk milliyetçiliği şuuru, her müessesenin tavizsiz bir şekilde uygulayıp, savunacağı bir ideoloji olmalıdır.” sözleri 1960 ve 70’li yıllarda MHP’nin misyonunu özetlemektedir (Can, 2008, s. 681).

1980 Müdahalesinden sonra Ülkücü Hareket öncelikle İslam ile bağlarını kuvvetlendirmiş ve Türk-İslam Sentezi, Türk-İslam Ülküsü gibi söylemler tekrar ön plana çıkmıştır. Nitekim Tanıl Bora ve Kemal Can da 12 Eylül sonrasında Ülkücü Hareketin ideolojisinde ana eksenin İslamlaşma olduğunu dile getirmişlerdir. Aynı zamanda Sovyetler Birliği’nin yıkılmasıyla Türki Cumhuriyetlerin bağımsızlıklarına kavuşması sonucunda Kafkasya ve Orta Asya’da milliyetçi hareketlerin tetiklendiği ve böylelikle Ülkücü ideolojinin Turan hayallerinin de canlandığı yorumları yapılmıştır (Bora, Can, 1991, ss. 514-515).

1997’de Türkeş’in ölümünün ardından Devlet Bahçeli MHP genel başkanlığına seçilmiştir. Bahçeli’nin, Türkeş’in tarihsel ‘başbuğluğunu’ devralmadığı ancak lider olarak ülkücü harekette önemli bir ağırlığının olduğu ifade edilmiştir (Can, 2008, s. 683). Bahçeli başkanlığındaki MHP’nin genelde Batı, özeldeyse Avrupa Birliği’ne yaklaşımının ana hatlarıyla değişmediğini söylemek mümkündür. Öyle ki MHP bu tarihten sonra da Batı karşıtı bir duruş sergilememiş ancak ideolojik olarak hassasiyet geliştirdiği noktalara dikkat çekmiştir.

1999 Seçim Beyannamesi’nde AB’yle ilişkilerin Soğuk Savaş sonrasında değişmeye başladığını, bu sebeple gelinen noktanın gözden geçirilmesi gerektiğini vurgulayan MHP, Türkiye’ye birçok şartın dayatıldığını ve ikili anlaşmaların yok sayıldığını dile getirmiştir. AB’nin yaklaşımı dışlayıcı, ön yargılı ve dayatmacı şeklinde nitelendirilmiş; ancak bir devlet politikası haline

gelen tam üyelik hedefinin parti tarafından da ilke olarak benimsendiği ifade edilmiştir (MHP, 1999, ss. 57-58).

2002’de parti, AB üyeliğini desteklediğini tekrarlamıştır. Türkiye’nin milli ve manevi değerlerini koruyarak dini ve kültürel kimliğiyle üye olması gerektiğine vurgu yapmıştır. Fakat AB’nin Türkiye’yi “özürlü bir aday ülke” olarak göstermek istemesi ve çifte standartlı tutumunu değiştirmesi gerektiği de dile getirilmiştir (MHP, 2002, ss. 119-120). AB’nin Türkiye dışındaki başka hiçbir ülkeden Kopenhag kriterlerine ‘tam’ uyumu istemediğini savunan MHP, bu görüşünü Slovakya’nın Romenler konusunda eleştiriliyor olmasına rağmen AB’ye üyeliğinin kabul edilmesi gibi örneklerle desteklemiştir (MHP ARGE, 2004). MHP, 2004 AB zirve kararlarının da diğer aday ülkelerden farklı bir yol üzerine bina edildiğini savunmuş ve istenilen şartların “Sevr ile karşılaştırıldığında sanki Sevr’in yeniden diriltilmesi” anlamına geldiğine dikkat çekmiştir (MHP ARGE, 2009). 2007’deyse slogan haline gelen “AB’yle ilişkiler Türkiye için bir kimlik ve kader sorunu değildir.” ve “Türkiye AB’nin yörüngesinde sürüklenmeye mecbur, mahkum ve muhtaç değildir.” argümanlarına vurgu yapılmıştır (MHP, 2007, s. 120).

MHP, AB-Türkiye ilişkilerine yönelik olumsuz eleştirilerinin temel noktalarını Cumhuriyet’in ‘Kuruluş Belgesi’ olarak kabul edilen Lozan Barış Anlaşması’nın ve devletin yapısına dair temel ilkelerin sorgulanması şeklinde özetlemektedir. AB’nin anlaşmayla tanınan gayri Müslim azınlıklar dışındaki azınlıkların varlığının kabul edilmediğine yönelik söylemleri (MHP ARGE, 2004, s. 48) MHP tarafından sert bir şekilde eleştirilmektedir. Birliğin bu yaklaşımının yeni azınlıklar yaratmaya yönelik olduğu dile getirilmiş, istenilen haklarla “devletin bölünmez bütünlüğünün ve üniter yapısının” sorgulandığı, ulus-devlet yapısının değiştirilmeye çalışıldığı savunulmuştur (MHP ARGE, 2004). Bu anlamda MHP, Türkiye’deki millet kavramının etnik dil ve kültürel farklılıkların üstünde, ortak değerler üzerine inşa edilmiş niteliğine dikkat çekmektedir.

MHP, AB’den gelen, ağırlıklı olarak Kürt kimliği etrafında şekillenen eleştirilerle Kürtçe eğitim ve iletişim özgürlüğü gibi tamamlayıcı taleplerin, PKK’nın amaç ve istekleriyle aynı doğrultuda olduğunu ifade etmektedir

(Bahçeli, 2002, ss. 51-52). Bu sebeple Kürt kimliği etrafındaki tartışmalar, AB'nin ele aldığı şekilde azınlık hakları içerisinde değil; çoğu zaman terörle mücadeleyle eş tutularak, milli güvenlik çerçevesinde değerlendirilmektedir. Aynı zamanda MHP, 2011 Seçim Beyannamesi'nde anayasa değişikliği veya yeni bir anayasa yapılması durumunda, asla tartışmaya dahi almayacağı konular arasına “farklı etnik kimliklere siyasi ve hukuki statü tanınarak çok parçalı millet yapısı oluşturulması” ve “milli kimlik tanımının değiştirilerek ‘Türkiyelilik’ kavramının esas alınması” maddelerini ekleyerek bu hususta değişmez bir çizgiye sahip olduğunu göstermiştir.

Türkçe dışındaki dillerde eğitim ve iletişim özgürlüğü konusunda da MHP, eleştirilerin başladığı tarihten bu yana aynı tutumu sergileyerek, taleplere karşı çıkmıştır. Kürtçe yayın kanallarının açılması, üniversitelerde Kürtçe bölümler açılması ve seçim kampanyalarında Kürtçe'ye izin verilmesi gibi özellikle AKP hükümeti döneminde gerçekleştirilen düzenlemeler, milletin arasında nifak sokma çabası olarak nitelendirilmiştir. Bahçeli de AB tarafından olumlu yönde ilerleme kaydedildiği ifade edilen gelişmeleri, milli birlik ve bütünlük açısından sakıncalı bulmuş, yıkıcı olarak değerlendirmiştir (Türkçeye Rakip Çıkma Aymazlığı, 2015). Düzenlemelerin aynı yönde devam etmesi durumunda Türkiye'nin hızlı bir şekilde iki dilli, iki devletli bir federasyona döneceği grup konuşmalarında özellikle vurgulanmıştır (Bahçeli, 2012)

‘Kürt Sorunu’nun çözümüne yönelik tasarlanan ve AB tarafından olumlu karşılanan Demokratik Açılım da MHP tarafından birçok boyutta sert bir şekilde eleştirilmektedir. İzlenen politikaların Kürt Sorununun çözülmesiyle değil Türkiye'nin parçalanarak doğusunda bir Kürdistan'ın kurulmasıyla sonuçlanacağı savunulmaktadır. MHP, AKP Hükümetinin başlattığı açılımın, sorunun başından itibaren siyasi azınlık haklarının kolektif olarak kullanılacağı esasına dayandırılması sebebiyle, meselenin etnik bir sorun olarak kabul edildiğini ifade etmektedir. MHP'ye göre soruna bu şekilde yaklaşılması, çözüm sürecinin PKK talepleri doğrultusunda şekillenmesini kaçınılmaz hale getirecektir. Sürecin bu yönde devam etmesi Bahçeli tarafından “Terör örgütü ve etnik bölücülerle, yöredeki kardeşlerimiz aynı kefeye konulacak ve PKK'nın bunların temsilcisi olduğu gibi bir sonuç doğacaktır.” sözleriyle ifade edilmiştir. Böyle bir durumun gerçek olmamakla beraber, ciddi tehlike arz ettiği de

belirtilmiştir. Bahsedilen sebeplerle, AKP'nin açılım sürecinin hareket noktasının 'yanlış ve sakat olduğu' dile getirilmiştir. Aynı zamanda sürecin demokrasi ambalajının içine sarıldığı ifade edilerek, hükümetin samimiyetten ve şeffaflıktan uzak olduğu savunulmuştur (Bahçeli, 2009).

MHP, AB'nin Heybeliada Ruhban Okulu'nun Fener Rum Patrikhanesi'ne bağlı olarak açılması, ekümenlik statüsünün tanınması ve Azınlık Vakıfları hakkında yeni düzenlemeler yapılması gibi azınlık haklarına dair diğer önerilerini 'gizli isteklerin eğitim talebi adı altında sunulması' şeklinde değerlendirmektedir. Eğitim talebi adı altında öne sürülen bu taleplerin aslında yabancı uyrukluların Patrikhane'de çalışmasının ve Patrik seçilmesinin yolunun açılması amacına yönelik olduğu savunulmaktadır (MHP ARGE, 2006).

MHP'nin, Türkiye-AB ilişkilerinde net bir şekilde karşı çıktığı bir diğer nokta Türklük değerlerine hakarete dair cezaları düzenleyen TCK'nın 301. Maddesine yöneliktir. MHP, maddenin fikir ve ifade özgürlüğü kapsamında değerlendirmesini, Türklüğe, Türk devletine ve Türk milletine hakaret etmenin serbest bırakılmasını, AB'nin medeniyet ve demokratikleşmede belirleyici bir unsur olarak göstermeye çalıştığını vurgulamaktadır. Bu madde çerçevesinde ayrıca Ermeni soykırımı iddiasının ve taraftarlarının da önünün açılmak istendiği görüşüne yer verilmiştir (MHP ARGE, 2006). Korunmak istenilenin fikir ve ifade özgürlüğü değil; Türkiye'ye karşı kin ve nefret duyanlar, Türkiye'nin tarihini karalamak isteyenler, Türk milli ve manevi değerlerine hakaret etmek isteyenler olduğu dile getirilmiştir (MHP ARGE, 2006).

MHP'nin AB-Türkiye ilişkilerinde sert bir üslupla karşı çıktığı bir diğer nokta da Kıbrıs konusu etrafında şekillenmektedir. AB'nin Kıbrıs'a yönelik isteklerini kullanarak Türkiye için ilerleme sağlamada zorunlu bir kriter haline getirdiğini savunan MHP (MHP ARGE, 2009), müzakerelerin tamamlanabilmesini adanın geleceğinin Rum-Yunan-AB üçlüsünün istekleriyle şekillendirilmesine bağlandığını ifade etmiştir. Sonuç olarak AB aracılığıyla Kıbrıs'ın Yunanistan'a bağlanacağı ve bu şekilde Yunan ideali "ENOSİS" in gerçekleştirileceği savunulmuştur (MHP ARGE 2010). Rum tarafının uzlaşmaz tutumunda AB'nin Rum taraftarı tavrının etkili olduğunu dile getiren MHP, Kıbrıs Türklüğünü azınlık statüsüne indirip adadaki varlığını tehlikeye atarak,

1974 öncesi şartlara zorlayacak hiçbir durumun kabul edilebilir olmadığını vurgulamıştır. MHP adaya dair gerçekçi, uygulanabilir ve sürdürülebilir tek çözümün iki bölge, iki milletli ve iki devletli bir ortaklık yapısına dayandırılması gerektiği görüşünü savunmaktadır (MHP ARGE, 2010).

SONUÇ

Osmanlı'nın Batı karşısındaki eski gücüne tekrar ulaşması amacıyla ortaya atılan fikirlerden biri olan Türkçülük, gelişimini izleyen yıllardaki ulusal ve uluslararası konjonktürün de büyük etkisiyle hiçbir zaman Batı'ya karşı ya da kapalı bir tutuma sahip olmamıştır. Türk milliyetçiliğinin temel taşlarını yerine oturtan Ziya Gökalp ve Yusuf Akçura gibi önemli fikir adamlarının düşüncelerinde de bu analizi okumak son derece kolaydır. Nitekim söz konusu yazarlar da eserlerinde Batı'ya dair düşüncelerini açıkça dile getirmiş ve Batılılaşmanın sürdürülmesi gerektiğini savunmuşlardır. Cumhuriyet döneminde yeni oluşturulmakta olan millet için birleştirici bir unsur olarak da kullanılan Türkçülük fikrinin Batılılaşma politikasıyla eş zamanlı sürdürüldüğünü söylemek de mümkündür.

Farklı milliyetçilik anlayışlarını potasında eritmesiyle geçişken bir nitelik kazanan MHP de Batı'ya ve Batılılaşmaya karşı aynı tutumu sergilemiştir. Öyle ki parti kuruluşundan bugüne Türkiye'nin AB üyeliğini desteklediğini resmi beyanlarında da dile getirmektedir. Ancak genelde Türk milliyetçiliği özelden MHP'nin Batı ve Batılılaşma algısında dikkat edilmesi gereken konular ideolojik olarak hassasiyet geliştirilen noktalardır. Bu anlamda MHP, devletin yapısına dair temel ilkelere vurgu yapmaktadır.

AB'nin Türkiye'ye karşı yaklaşımının çifte standartlı olduğunu savunan MHP, ilişkilerin samimiyetten uzak olduğunu her fırsatta dile getirmektedir. MHP'nin Türkiye-AB ilişkilerinde karşı çıktığı konulardaki gerekçeleri dikkatle incelendiğinde, şeffaflıktan uzak olduğu savunulan AB talepleri üzerine yoğunlaştığı görülmektedir. Nitekim MHP, AB'nin Kopenhag kriterlerine uyum için Türkiye'den yerine getirmesi isteminde bulunduğu neredeyse her konuda gösterilen amaç ile 'aslında' arzulanan amacının son derece farklı olduğunu vurgulamaktadır. Taleplerin olduğu gibi sorgulanmadan yerine getirilmesi halinde sonucun Türkiye'nin aleyhine olacağı savunulmaktadır. En kısa haliyle MHP, Türkiye'nin AB üyeliğine giden süreci yakından izlemekte ve

desteklemektedir ancak bu destek hassasiyet geliştirilen noktalardan taviz verilmemesi şartına bağlanmaktadır.

KAYNAKÇA

- Akça, Ü. (2003). *Küreselleşme Sürecinde Türk Milliyetçiliği Dünü, Bugünü, Yarını*, (Basılmamış Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Akçura, Y. (2015). *Türkçülük-Türkçülüğün Tarihi Gelişimi* (5. Baskı). İstanbul: İlgü Kültür Sanat.
- Aydın, S. (1993). *Modernleşme ve Milliyetçilik*, Ankara: Gündoğan.
- Bahçeli, D. (2002). *Son Gelişmeler Işığında Türkiye'nin AB Üyeliği ve Milliyetçi Hareket Partisi*, Ankara: MHP.
- Bahçeli, D. (2009). *Açılımın Karanlığında Türkiye*, (13 Kasım 2009, TBMM Genel Kurulu Konuşması). Ankara: MHP.
- Bahçeli, D. (2012). *Müzakerelerin Sonu 'İhanet ve Bölünme'*, (27 Kasım 2012 TBMM Grup Konuşması). Ankara: MHP.
- Bora, T. (2008). Alparslan Türkeş, Tanıl Bora (Ed.), *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce*. (4. Cilt). *Milliyetçilik* içinde (s. 686-696). (3. Baskı). İstanbul: İletişim.
- Bora, T. (2012). *Türk Sağının Üç Hali Milliyetçilik Muhafazakârlık İslâmcılık* (7. Baskı). İstanbul: Birikim.
- Bora, T., Can, K. (1991). *Devlet Ocak Dergâh 12 Eylül'den 1990'lara Ülkücü Hareket*. İstanbul: İletişim.
- Can, K. (2008). Ülkücü Hareketin İdeolojisi, Tanıl Bora (Ed.), *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce*. (4. Cilt). *Milliyetçilik* içinde (s. 663-685). (3. Baskı). İstanbul: İletişim.
- Coşkun, İ. (1991). *Batı İdeolojilerinin Türk Tarih Anlayışına Yansımaları Üzerine*, Tarih ve Sosyoloji Semineri 28-29 Mayıs 1990, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Araştırma Merkezi. İstanbul: Edebiyat Fakültesi.
- Feyzioğlu, T. (1987). *Atatürk ve Milliyetçilik* (2. Baskı). Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, Atatürk ve Atatürkçülük Dizisi: 1.
- Georgon, F. (1996). *Türk Milliyetçiliğinin Kökenleri Yusuf Akçura (1876-1935)*, (2. Baskı). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt.
- Georgon, F. (2008a). Türk Milliyetçiliği Üzerine Yazılar Suyu Arayan Adamı Okurken, Tanıl Bora (Ed.), *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce*. (4. Cilt). *Milliyetçilik* içinde (s. 23-36). (3. Baskı). İstanbul: İletişim.
- Georgon, F. (2008b). Yusuf Akçura, Tanıl Bora (Ed.), *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce*. (4. Cilt). *Milliyetçilik* içinde (s. 505-515). (3. Baskı). İstanbul: İletişim.
- Göçek, F. M. (2008). Osmanlı Devleti'nde Türk Milliyetçiliğinin Oluşumu: Sosyolojik Bir Yaklaşım. Tanıl Bora (Ed.), *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce*. (4. Cilt). *Milliyetçilik* içinde (s. 63-77). (3. Baskı). İstanbul: İletişim.
- Gökalp Z. (1997). *Türkleşmek, İslamlaşmak, Muasırlaşmak*. İstanbul: Toker.
- Gökalp, Z. (2014). *Türkçülüğün Esasları*. İstanbul: Bilge Oğuz.
- İnaç, H. (2005). *AB'ye Entegrasyon Sürecinde Türkiye'nin Kimlik Problemleri*, Ankara: Adres.
- Karakaş, M. (2000). *Türk Ulusçuluğunun İnşası*, Ankara: Vadi.

- Karpat, K. (1995). Kimlik Sorunun Türkiye’de Tarihi, Sosyal ve İdeolojik Gelişmesi. *Türk Aydın ve Kimlik Sorunu*, Sabahattin Şen (Haz.). İstanbul: Bağlam.
- Karpat, K. (2010). *Türk Demokrasisi Tarihi Sosyal, Kültürel, Ekonomik Temeller*. İstanbul: Timaş.
- Kili, S. (1981). *Atatürk Devrimi Bir Çağdaşlaşma Modeli*, Ankara: Türkiye İş Bankası.
- Köker, L. (1995). *Modernleşme Kemalizm ve Demokrasi* (3. Baskı). İstanbul: İletişim.
- Köklügiller, A. (2008). *Milliyetçilik Nedir, Ne Değildir*, İstanbul: IQ Kültür Sanat.
- Kushner, D. (2009). *Türk Milliyetçiliğinin Doğuşu 1876-1908* (2. Basım). Şevket Serdar Türet, Rekin Ertem, Fahri Erdem (Çev.). İstanbul: Kesit.
- Lewis, B. (2013). *Modern Türkiye’nin Doğuşu* (2. Baskı). Boğaç Babür Tuna (Çev.). Ankara: Arkadaş.
- Mardin, Ş. (2009). *Türk Modernleşmesi Makaleler 4* (19. Baskı). Mümtaz’er Türköne, Tuncay Önder (Der.). İstanbul: İletişim.
- McCarty, J. (2012). *Ölüm ve Sürgün Osmanlı Müslümanlarının Etnik Kıyımı (1821-1922)*. Fatma Sarıkaya (Çev.), Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- MHP (1999). *Lider Türkiye’ye Doğru*, 18 Nisan 1999 Seçim Beyannamesi.
- MHP (2002). *Türkiye’nin Onurlu Geleceği*, 3 Kasım 2002 Seçim Beyannamesi.
- MHP (2007). *Millî Duruş ve Kararlılık Belgesi*, 22 Temmuz 2007 Seçim Beyannamesi
- MHP (2015). *Huzurlu ve Güvenli Gelecek*, 1 Kasım 2015 Seçim Beyannamesi.
- MHP ARGE (2004). *Avrupa Komisyonu’nun Türkiye İlerleme Raporu, Etki Raporu ve Tavsiyeleri Genel Değerlendirme*. Ankara: MHP.
- MHP ARGE (2006). *2006 Yılı İlerleme Raporu ve Strateji Belgesi*, Ankara: MHP.
- MHP ARGE (2009). *Avrupa Birliği*, Ankara: MHP.
- MHP ARGE (2010). *Avrupa Birliği ve Türkiye*, Ankara: MHP.
- Oran, B. (1990). *Atatürk Milliyetçiliği Resmi İdeoloji Dışı Bir İnceleme* (2. Basım). Ankara: Bilgi.
- Safa, P. (1958). *Türk İnkılâbına Bakışlar* (2. Baskı). İstanbul: İnkılâp.
- Sander, O. (2008). *Siyasi Tarih 1918-1994* (17. Baskı). Ankara: İmge.
- Sander, O. (2009). *Siyasi Tarih İlkçağlardan 1918’e* (18. Baskı). Ankara: İmge.
- Sarınay, Y. (1994). *Türk Milliyetçiliğinin Tarihî Gelişimi ve Türk Ocakları (1912-1931)*, İstanbul: Ötüken.
- Schnapper, D. (1995). *Yurttaşlar Cemaati Modern Ulus Fikrine Dair*, Özlem Okur (Çev.). İstanbul: Kesit.
- Şen, Y. F. (2008). *Türk Siyasal Kültüründe Millet Algısı ve Milliyetçilik*, (Basılmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Tanör, B. (1997). *Kuruluş (Türkiye 1920 Sonraları)*, Ankara: Yenigün.
- Togan, A. Z. V. (1981). *Bugünkü Türkî (Türkistan) ve Yakın Tarihi Batı ve Kuzey Türkistan* (2. Baskı). İstanbul: Enderun.
- Tuna, K. (1991). *Türk Tarih Tezleri ve Sosyoloji*, Tarih ve Sosyoloji Semineri 28-29 Mayıs 1990, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Araştırma Merkezi, İstanbul: Edebiyat Fakültesi.
- Tüfekçioğlu, H. (1992). *Cumhuriyet İdeolojisi ve Türk Basını. Sosyoloji*. İstanbul, 45-96.
- Türkçe’ye Rakip Çıkarma Aymazlığı Siyasi Cinayettir. (2015, 27 Ocak). Ortadoğu, <http://www.ortadoguzetesi.net/haber.php?haber=turkce-39ye-rakip-cikarma-aymazligi-siyasi-cinayettir&id=40142>.
- Türkeş, A. (1967). *Dokuz Işık*, İstanbul: Sulhi Garan.

- Yazıcıoğlu, M. (1998). Milliyetçilik Devlet Millet Kaynaşmasının Temel İlkesidir, *Türkiye Günlüğü*, 50, 152-161.
- Yıldız, A. (2001). *Ne Mutlu Türküm Diyebilene Türk Ulusal Kimliğinin Etno-Seküler Sınırları (1919-1938)*, İstanbul: İletişim.
- Zürcher, E. J. (1999). *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi* (4. Baskı). İstanbul: İletişim

Makale türü / Article type: Araştırma / Research

ASSESSING THE EFFECTS OF IFRS ADOPTION ON ECONOMIC GROWTH: A CROSS COUNTRY STUDY

UFRS'NİN BENİMSENMESİNİN EKONOMİK BÜYÜME ÜZERİNDEKİ ETKİLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ: ÜLKELERARASI BİR ÇALIŞMA

Yrd. Doç. Dr. Ahmet Özcan

Adana Bilim ve Teknoloji Üniversitesi, İşletme Fakültesi, aozcan@adanabtu.edu.tr

Abstract

A major driver for IFRS adoption by countries is the desire to integrate into the global economy. Some of previous research studies show that the adoption of International Financial Reporting Standards has a positive impact on the economic growth. In this paper, it is investigated whether the adoption of IFRS fosters countries' economic growth. The research hypothesis is that the implementation of IFRS significantly improves economic growth rate. In this study, panel data regression analysis is used to test relationship between the adoption of International Financial Reporting Standards and economic development. The gross domestic product is used as an independent variable. The results yielded by the empirical analysis enable us to analyze the economic benefits of IFRS adoption in the global economy.

Keywords: International Financial Reporting Standards, Economic Growth, Accounting Policy

JEL Classification: G15, M4, M48, M49, F60, F63

Özet

Ülkelerin Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarını benimsemesinin en önemli sebebi, küresel ekonomi ile bütünleşmek istemesidir. Geçmiş dönemde yapılan araştırmalar, Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarının benimsenmesinin ülkelerin ekonomik gelişmesi üzerinde olumlu bir etkisi olduğunu göstermektedir. Bu çalışmanın temel amacı, Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarının ekonomik gelişmeyi destekleyip desteklemediğini araştırmaktır. Çalışmanın hipotezi “Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarının uygulanması ekonomik gelişme oranını önemli derecede artırır” olarak saptanmıştır. Bu çalışmada, ekonomik gelişme ve Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarının benimsenmesi arasındaki ilişkiyi incelemek için panel veri analizi kullanılmaktadır. Çalışmanın uygulama kısmında, Gayrisafî yurt içi hasıla (GSYİH) bağımsız değişken olarak yer almaktadır. Uygulama kısmında elde edilen sonuçlar, Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarının benimsenmesinin ekonomik yararlarını analiz etmemizi sağlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası Finansal Raporlama Standartları, Ekonomik Gelişme, Muhasebe Politikası

Jel Sınıflandırılması: G15, M4, M48, M49, F60, F63

INTRODUCTION

In today's business climate, financial statements disclosed by firms have huge impacts on the society. Financial statements are heavily used by shareholders, creditors, labor unions and government authorities to assess a firm's financial position, performance and viability. Past experiences show that the reliable and accurate accounting information enables financial market participants to make more rational decisions.

Ball (2008) stated that financial reporting is one of the most important economic activities. Li and Shroff (2010) reported that high-quality accounting information enables the management of a firm to make much more effective investment decisions, translating into high growth rate of economy. Barth et al. (2006) claimed that the quality of accounting information can be increased by the elimination of accounting practices that are ineffective in measuring firms' financial performance and position. McNichols and Stubben (2008) and Biddle et al. (2009) support the assertion that information derived from financial statements can be used by the management of firms to determine high-return projects.

International Financial Reporting Standards (IFRS) play a vital role in the preparation of financial statements. The adoption of IFRS has a huge impact on the financial statement elements; assets, liabilities, equity, revenues and expenses. International Financial Reporting Standards contribute to create a business climate that enables investors to make more rational and accurate investment decision. Epstein (2009) claimed that IFRS adoption results in higher financial reporting quality. International authorities such as World Bank, International Monetary Fund, and International Organization of Securities Commissions (IOSCO) encourage the adoption of IFRS to advance effectiveness of financial markets, which in turn may spark the economic growth of adopting countries (Collins, 1989; Wyatt and Yospe, 1993).

As of 2005, firms operating in European Union should prepare their financial statements in accordance with International Financial Reporting Standards. IFRS adoption by European Union is a key step that increases the quality of financial reporting process. The adoption of IFRS by European Union makes IFRS the most widely accepted financial reporting standards in the world

economy. Daske et al. (2008) stated that the adoption of IFRS by over 100 countries has led significant changes in the financial reporting process.

Gordon et al. (2012) claimed that IFRS adoption may lift the transparency of financial statements issued by firms and thus grab the attention of foreign businesses and investors. In other words, emerging countries can increase the volume of foreign investment through IFRS adoption. Ding et al. (2006) claimed that the implementation of IFRS increases the level of disclosures in financial reporting process compared to local accounting standards.

The adoption of IFRS has positive impacts on international trade and significantly enhances the comparability of financial statements prepared by firms from different countries. Samuels and Piper (1985) stated that the adoption of IFRS has a great potential to facilitate global trade activities.

The primary objective of this paper is to contribute the existing literature on the association between IFRS adoption and economic growth. Past experiences indicate that the enforcement of IFRS as important as the adoption of IFRS. Thus, government authorities and business organizations should make persistent efforts to enforce IFRS. Previous studies are critically important since these studies proved that there is a need to assess the impact of IFRS adoption on economic growth rate of countries.

The rest of the paper is organized as follows. Section 2 presents the past literature and develops research hypothesis. Section 3 provides the characteristics of the sample and research design. Section 4 discusses the findings of empirical analysis. In the final section of the paper, concluding comments and suggestions for future research studies are provided.

1. LITERATURE REVIEW AND HYPOTHESIS DEVELOPMENT

In this section, the past literature on the association between IFRS adoption and economic growth is reviewed. There has been an inconclusive debate about whether IFRS adoption contributes the economic development of a country. There are numerous research studies supporting the statement that IFRS adoption yields significant economic benefits and countries that have adopted IFRS experience sustainable

economic growth (Shroff and Li, 2010; Zaidi and Huerta, 2014; Okpala, 2012).

Daske (2006) investigated the impact of IFRS adoption on economic growth rate. He found that the adoption of IFRS does not directly lead to the economic benefits by using a sample that includes firms operating in Germany. Larson and Kenny (1995) employed partial least squares to investigate whether IFRS adoption has a positive impact on the economic development. By analyzing 27 emerging countries, they found that there is no significant relationship between IFRS adoption and economic development.

Daske et al. (2008) investigated the economic consequences of IFRS adoption around the world. They used a broad sample of firms from 26 different countries that adopted IFRS and employed panel data regression model. The results of panel data regression indicated that the adoption of IFRS significantly improves the market liquidity. Additionally, they claimed that the strength of enforcement of IFRS influences economic growth rate.

According to Epstein (2009), IFRS adoption facilitates cross-border trading activities and lowers the cost of capital. Ball (2006) stated that legal systems, effectiveness of corporate governance mechanisms, the independence of auditors and government role in economic activities influence the beneficial effects of IFRS adoption. Okpala (2012) examined the relationship between IFRS adoption and foreign direct investment in Nigeria. He found that IFRS adoption by Nigeria increases investor confidence in financial markets and the volume of foreign direct investment.

Zaidi and Huerta (2014) used ordinary least square and two stage least square regression to analyze the relationship between the adoption of IFRS and economic performance. Based on a sample that includes 51 countries that adopted IFRS and 51 countries that have not yet adopted IFRS, they found that IFRS adoption lifts the economic growth rate of the

country and countries that adopted IFRS gain much more economic benefits when there is a high level of enforcement.

Klibi and Kossentini (2014) investigated the effects of IFRS adoption and stock market development. The empirical data they use in the paper comes from 14 Middle Eastern and North African countries. The results of balanced panel data regression they employ revealed that IFRS adoption significantly promotes stock market development.

Zehri and Abdelbaki (2013) aimed to clarify the association between IFRS adoption and economic growth in emerging countries. They selected 37 emerging countries that adopted IFRS and 37 emerging countries that did not adopt IFRS for the logistic regression analysis. They reported that economic growth rates have been increased with the advent of IFRS adoption.

Leuz and Verrecchia (2000) analyzed the economic consequences of IFRS adoption by German firms. They stated that firms that prepare financial statements in accordance with IFRS get significant economic benefits. Beneish et al. (2012) provided evidence that IFRS adoption significantly increases the quality of financial statements disseminated by firms and the volume of foreign investment into the financial markets.

In the developing of research hypothesis, previous research studies are carefully analyzed. From previous research studies, it is possible to forecast that IFRS adoption facilitates economic growth for countries. Thus, the research hypothesis is formulated as follows;

H₁: IFRS adoption leads to increase in economic growth of adopting countries.

2. RESEARCH DESIGN

This section provides the characteristics of research design. In the empirical analysis, panel data regression is employed to investigate the impacts of IFRS adoption on economic development across countries. In the selection of empirical variables, previous research studies (Beneish et

al., 2012; Cieslewicz, 2014; Klibi and Kossentini, 2014; Leuz and Verrecchia, 2000; Daske et al., 2008; Zaidi and Huerta, 2014) are meticulously considered to analyze the relationship between IFRS adoption and economic growth, the following model is constructed:

$$GDP_{it} = \alpha_0 + \alpha_1 ADOPT_{it} + \alpha_2 FDI_{it} + \alpha_3 LE_{it} + \alpha_4 TO_{it} + \alpha_5 ENF_{it} + \alpha_6 PS_{it} + \alpha_7 FINDEV_{it}$$

GDP is the gross domestic product growth rate for country i at time t.

ADOPT is a dummy variable coded as 1 for countries that adopted IFRS, otherwise 0.

FDI is the logarithmic value of foreign direct investment for country i at time t.

LE is the level of education for country i at time t.

TO is the trade openness for country i at time t measured by percentage of GDP.

ENF is the level of enforcement for country i at time t measured by rule of law index created by the World Bank.

PS is the political stability for country i at time t.

FINDEV is the financial development index for country i at time t measured by stock market capitalization to GDP (%).

The literatures of economic, finance and accounting utilize various proxies for economic development. In this paper, growth rate of GDP is used as a proxy for economic development. The established empirical model includes the level of political stability, trade openness ratio, foreign direct investment, level of education, rule of law and financial development that may influence the economic growth of the country. The exclusion of these variables yields biased results. All variables used in empirical analysis were observed during the time period between 2005 and 2015. The sample consists of 41 countries that adopted IFRS and 29 countries that have not yet adopted IFRS.

Since the 1970s, the volume of foreign direct investment has substantially increased in the world economy. Many countries offer tax advantages and incentives to inflate the volume of foreign direct

investment. Past experiences have proved that foreign direct investment enables the host country to transfer high-technology knowledge or know-how that may foster economic development. Foreign direct investment is considered an important vehicle that accelerates the economic growth. Borensztein et al. (1998), Liu et al. (2002), Hermes and Lensink (2010) provided evidence that foreign direct investment positively affects the country’s economic growth.

Education is one of the main ingredients of human capital. Schultz (1992) stated that human capital is one of the most important factors in clarifying the differences in economic growth rates across countries. Barro (1997) claimed that education increases the people’s standard of living and efficiency of labor force in the society. Gylfason (2000) considered education an indispensable prerequisites for sustainable economic development. Undoubtedly, more and better education is expected to have positive effects on the countries’ economic development in the long-term. The level of education created by the United Nations is used in the panel data model.

Trade openness is among a key factors affecting the economic development. It boosts competition, productivity and innovation and enables countries to access to new markets. Trade openness, the sum of exports and imports of goods and services measured as a share of gross domestic product, introduces new product and technology that contribute to the economic development. Yanikkaya (2003) stated that trade activity contributes to the economic development through comparative advantage, technology transfers and economies of scale.

The high level of enforcement enables firms to get benefit from IFRS compliance. Past experiences have indicated that the enforcement of IFRS is as important as IFRS adoption. Rule of law index is included in the empirical model to capture the effects of enforcement of IFRS on the economic development. Rule of law index is created by the World Bank.

Alesina et al. (1992) stated that political instability may mitigate the investment and economic growth rate. Political stability should be present to create a competitive and efficient economic environment. In this study, political stability index created by the World Bank is used. It ranges from -2.5 to 2.5. Higher values of political stability indicate higher political stability.

Since McKinnon (1973), Dornbusch and Reynaso (1989), King and Levine (1993) and Pagano (1993), the increasing body of recent literature has confirmed that financial factors have a strategic importance in the economic development. Financial development of countries is measured by stock market capitalization to GDP (%). Stock market development is expected to facilitate reallocation of the capital to strategic industries (Dabla et al., 2010).

2.1. Descriptive Statistics

In this section of the study, the primary characteristics of empirical data are provided. For the purpose of analyzing the relationship between economic growth and adoption of IFRS, a large sample of countries is selected from the website of the IFRS foundation and the IASB (<http://www.ifrs.org>). There are 41 IFRS adopters and 29 Non-IFRS adopters in the sample. Table 1 reports the descriptive statistics for the variables of IFRS adopters and IFRS non-adopters from 2005 to 2015. The firm year observations in the empirical analysis is 770. The mean and standard deviation of each empirical variable have slight differences for IFRS adopters and IFRS non-adopters.

The objective of univariate analysis is to investigate whether there exists a difference between IFRS adopters and Non-IFRS adopters. Hence, Mann-Whitney u test is applied to compare empirical variables' means. The results of univariate test indicate that gross domestic product, foreign direct investment, level of education, level of enforcement, political stability, trade openness and financial development are statistically

significant at the 0.05 level. Countries that have not adopted IFRS have higher GDP growth numbers than IFRS adopters.

As shown in Table 1, countries that have adopted IFRS are much more successful in attracting foreign direct investment than Non-IFRS adopters. This is primarily because, the majority of IFRS adopters have well-established legal system and economic infrastructure that can easily grab foreign direct investment.

The results of univariate analysis imply that countries that adopted IFRS are characterized by a higher level of education (0.724) compared to countries that have not yet adopted IFRS (0.484). In the globalized world, the education plays a prominent role in the accumulation of human capital that positively influences economic growth.

Undoubtedly, the high level of law enforcement is a vital factor that triggers IFRS compliance among firms. Countries that adopted IFRS have a higher level of enforcement than IFRS non-adopters. Higher IFRS compliance significantly increase the reliability and quality of firms’ financial statements.

There are significant differences in the means of IFRS adopters and Non-IFRS adopters at the 95% level for the political stability. This reveals that countries that have not adopted IFRS suffer from political instability that massively adverse influences the economic growth. It is expected that countries should effectively sustain political stability that have positive impacts on the economic growth. The results of pairwise comparison implies that IFRS adopters exhibit much higher trade openness measured by percentage of gross domestic product than Non-IFRS adopters. It is also worth mentioning that the financial development of countries that adopted IFRS is higher than that of countries that did not adopt IFRS. Additionally, empirical data exhibits large variation across the sample.

Table 1. Descriptive Statistics of Empirical Variables

Variables	Mean		Standard Deviation		Sig. (two-tailed)	Obs.
	IFRS Adopters	Non-IFRS Adopters	IFRS Adopters	Non-IFRS Adopters		
GDP	3.113	4.992	4.252	7.372	0.03	770
FDI	9.895	8.764	0.751	1.271	0.01	770
LE	0.724	0.484	0.127	0.165	0.02	770
ENF	0.566	-0.53	1.000	0.545	0.02	770
PS	0.207	-0.571	0.836	0.813	0.01	770
TO	1.905	1.833	0.204	0.250	0.03	770
FINDEV	78.308	14.659	11.251	6.918	0.01	770

Notes: GDP is the gross domestic product growth rate for country *i* at time *t*. FDI is the logarithmic value of foreign direct investment for country *i* at time *t*. LE is the level of education for country *i* at time *t*. ENF measured by rule of law index created by the World Bank is the level of enforcement for country *i* at time *t*. PS is the political stability for country *i* at time *t*. TO is the trade openness for country *i* at time *t*. FINDEV is the financial development index for country *i* at time *t* measured by stock market capitalization to GDP (%).

Variance inflation factors (VIF) are used to detect multicollinearity that decreases the reliability and accuracy of empirical results. The higher VIF means that multicollinearity effects are present. Neter et al. (1983) stated that a problem of multicollinearity is present if the factor is greater than 10. All VIFs are lower than 3.00, implying that multicollinearity does not exist among research variables.

Table 2. Variance Inflation Factors

Variable	VIF	1/VIF
ADOPT	1.87	0.5346
FDI	1.51	0.6626
LE	2.25	0.4451
ENF	2.82	0.3540
PS	2.6	0.3841
TO	1.3	0.7694
FINDEV	2.01	0.4975
Mean VIF	2.05	

3. THE RESULTS OF EMPIRICAL ANALYSIS

The results of unit root tests are presented in table 3. Levin, Lin & Chu test and ADF test are used to detect the presence of unit root in empirical variables. According to the results of Levin, Lin & Chu test and ADF test, the null hypothesis that unit root is present in time series is rejected.

Table 3. Unit Root Tests for Panel Data

Variables	Levin, Lin & Chu Test	ADF Test
GDP	-3.1879***	45.905***
FDI	-7.8405***	36.273***
LE	-18.025***	59.318***
ENF	-8.937***	77.154***
PS	-25.681***	94.486***
TO	-14.506***	68.057***
FINDEV	-33.618***	54.853***

Notes:

* Statistical significance at the 10% level

**Statistical significance at the 5% level.

*** Statistical significance at the 1% level.

In the table 4, the results of poolability test, Breusch-Pagan test and Hausman test are provided. According to the poolability test, F test, the null hypothesis that the panel data can be pooled is rejected. Breusch-Pagan LM test rejects the null hypothesis and supports the existence of random effect. Hausman test is run in order to decide between random effects model and fixed effects model. According to the result of Hausman test, the p-value is above 0.05 then it is safe to use random effects model.

Table 4. Diagnostic Tests

Test Statistics	value	p-value
Poolability test	24.54	0.00
Breusch-Pagan LM test	8.35	0.01
Hausman test	34.54	0.78

In table 5, the results of panel data regression are provided. All variables used in the panel data are observed during the period 2005-2015. Panel data are

well suited for identification of effects which are undetectable in time series data (Oliveria et al., 2010). Panel data regression enables researchers to clarify the important questions which cannot be addressed by using cross sectional data sets (Hsiao, 2003).

As can be seen from Table 5, the coefficients on level of education, trade openness and the level of enforcement are positive and statistically significant.

The coefficients on adoption of IFRS, foreign direct investment, political stability and financial development are not statistically significant. Yet, these statistically non-significant variables in the panel data model can be regarded as prominent predictors at the aggregate level.

Prob > F statistics is used to test the overall significance of panel data regression model. The value of Prob > F indicates that the constructed panel data model is statistically significant. The result of Durbin-Watson test indicates that autocorrelation that makes regression coefficients inefficient does not exist. The R-squared of the constructed panel data model is 13.05 %. It is worth noting that the R-squared in panel data models is generally low.

Most notably, it is found that the adoption of IFRS has played a pivotal role in the economic development of sample countries. This is a supportive argument that IFRS enhances economic efficiency, capital allocation and financial stability by helping policymakers to accurately identify opportunities and risks in the country economy. The empirical findings suggest that the policymakers of countries that have not yet adopted IFRS should take necessary actions toward the adoption of IFRS that will result in higher economic growth rate. This result confirms the findings of Daske et al. (2008), Okpala (2012), Zaidi and Huerta (2014) and Zehri and Abdelbaki (2013). The positive association between foreign direct investment and economic growth suggests that an increase in the volume of foreign direct investment attracted by sample countries accelerates economic growth. This finding is consistent with Borensztein et al. (1998), Hermes and Lensink (2010) and Iamsiraroj (2016). The positive coefficient on the level of education means that countries with a high level of education are likely to achieve better economic performance than countries with a low level of education, namely countries that suffer from low economic growth rate should take necessary actions to expand their human capital capacity. This result is parallel with the findings of Gylfason (2000) and Schultz (1992). The results of panel data regression analysis reveal that financial development is one

of the keys to economic development. The well-functioning financial markets significantly contribute to the economic growth in underdeveloped countries.

Considered altogether, findings from panel data regression yield empirical support for the research hypothesis that IFRS adoption leads to increase in economic growth of adopting countries and all variables included in the empirical model have massive impacts on the economic development of a country. Surely, factors that a country cannot directly manage also influence the economic development. The results of panel data regression seem to suggest that the international organizations such as World Bank, OECD, IMF, and European Union should encourage countries to adopt IFRS that sparks economic development.

Table 5. The Results of Panel Data Regression

$$GDP_{it} = \alpha_0 + \alpha_1 ADOPT_{it} + \alpha_2 FDI_{it} + \alpha_3 LE_{it} + \alpha_4 TO_{it} + \alpha_5 ENF_{it} + \alpha_6 PS_{it} + \alpha_7 FINDEV_{it}$$

Variables	Coefficient	Std.Error
Intercept	5.481***	1.487
Adoption of IFRS	0.872	0.803
Foreign Direct Investment	1.062	0.972
Level of Education	5.136***	1.395
Trade Openness	2.548***	0.094
Level of Enforcement	3.482**	1.686
Political Stability	1.573	1.915
Financial Development	0.917	0.716
F test	21.74***	
Prob>F	0.000	
Adjusted R-squared	0.130	
DW test:	2.145	

Notes:

* Statistical significance at the 10% level

**Statistical significance at the 5% level.

*** Statistical significance at the 1% level.

CONCLUSION

Today, International Financial Reporting Standards have been adopted by more than one-hundred countries. International Financial Reporting Standards have massive impacts on the dynamics of the business environment. Although, the IFRS has drawbacks, IFRS adoption is a necessity of rapidly changing business environment. Undoubtedly, the reliability and quality of financial statements prepared by firms have been increased with the advent of International Financial Reporting Standards.

Using a sample of 41 IFRS adopters and 29 Non-IFRS adopters over a ten year period from 2005 to 2015, this paper aims to shed some lights on the impact of IFRS adoption on countries' economic growth. It is hypothesized that IFRS adoption facilitates economic growth of adopting countries. To test this hypothesis, panel data model is estimated. The results of panel data regression reveal that IFRS adoption has significantly increased countries' economic growth. Therefore, the research hypothesis is supported. Surely, the adoption of IFRS is not the sole factor affecting countries' economic growth rate. Other factors such as education policy, human capital, geographical factors, and political structure influence the economic development rate.

This study has some policy implications on countries with low economic growth rate. In order to achieve sustainable economic growth, it is important to adopt IFRS, attract foreign direct investment, increase the level of education, sustain political stability, improve the rule of law, financial markets and integrate into the global economy.

Empirical findings reached by this paper extend the literature in accounting that examines the association between IFRS adoption and economic growth. Future studies could yield further evidences on impacts of IFRS adoption on countries' economic growth. With more advanced statistical models and a greater number of factors that may influence countries' economic growth, it is highly possible to establish a more accurate empirical model.

REFERENCES

- Alesina, A., Özler, S., Roubini, N., & Swagel, P. (1996). Political instability and economic growth. *Journal of Economic Growth*, 1(2), 189-211.
- Ball, R. (2006). International Financial Reporting Standards (IFRS): Pros and cons for investors. *Accounting and Business Research*, 36(1), 5-27.

- Ball, R. (2008). What is the actual economic role of financial reporting?. *Accounting Horizons*, 22(4), 427-432.
- Barro, R. J. (1997). *Determinants of Economic Growth*. MA: MIT Press.
- Barth, M. E., Landsman, W. R., & Lang, M. H. (2008). International accounting standards and accounting quality. *Journal of Accounting Research*, 46(3), 467-498.
- Beneish, M. D., Miller, B. P., & Yohn, T. L. (2012). The impact of financial reporting on equity versus debt markets: Macroeconomic evidence from mandatory IFRS adoption, (http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1403451).
- Biddle, G. C., & Hilary, G. (2006). Accounting quality and firm-level capital investment. *The Accounting Review*, 81(5), 963-982.
- Borensztein, E., De Gregorio, J., & Lee, J. W. (1998). How does foreign direct investment affect economic growth?. *Journal of International Economics*, 45(1), 115-135.
- Cieslewicz, J. K. (2014). Relationships between national economic culture, institutions, and accounting: Implications for IFRS. *Critical Perspectives on Accounting*, 25(6), 511-528.
- Collins, S. H. (1989). The move to globalization. *Journal of Accountancy*, 167(3), 82-85.
- Dabla-Norris, E., Kersting, E., & Verdier, G. (2010). Firm productivity, innovation and financial development. International Monetary Fund.
- Daske, H. (2006). Economic benefits of adopting IFRS or US- GAAP: Have the expected cost of equity capital really decreased?. *Journal of Business Finance & Accounting*, 33(3- 4), 329-373.
- Daske, H., Hail, L., Leuz, C., & Verdi, R. (2008). Mandatory IFRS reporting around the world: Early evidence on the economic consequences. *Journal of Accounting Research*, 46(5), 1085-1142.
- Ding, Y., Hope, O. K., Jeanjean, T., & Stolowy, H. (2007). Differences between domestic accounting standards and IAS: Measurement, determinants and implications. *Journal of Accounting and Public Policy*, 26(1), 1-38.
- Dornbusch, R., & Reynoso, A. (1989). Financial factors in economic development. *American Economic Review*, 79(2), 204-209.
- Epstein, B. J. (2009). The economic effects of IFRS adoption. *The CPA Journal*, 79(3), 26-31.
- Gordon, L. A., Loeb, M. P., & Zhu, W. (2012). The impact of IFRS adoption on foreign direct investment. *Journal of Accounting and Public Policy*, 31(4), 374-398.
- Gylfason, T. (2001). Natural resources, education, and economic development. *European Economic Review*, 45(4), 847-859.
- Hsiao, C. (2003). *Analysis of panel data*. NY: Cambridge University Press.
- Hermes, N., & Lensink, R. (2003). Foreign direct investment, financial development and economic growth. *The Journal of Development Studies*, 40(1), 142-163.
- Iamsiraroj, S. (2016). The foreign direct investment–economic growth nexus. *International Review of Economics & Finance*, 42, 116-133.
- King, R. G., & Levine, R. (1993). Finance, entrepreneurship and growth. *Journal of Monetary economics*, 32(3), 513-542.

- Klibi, M. F., & Kossentini, A. (2014). Does the adoption of IFRS promote emerging stock markets development? Evidence from MENA countries. *International Journal of Accounting, Auditing and Performance Evaluation*, 10(3), 279-298.
- Larson, R. K., & Kenny, S. Y. (1995). An empirical analysis of international accounting standards, equity markets, and economic growth in developing countries. *Journal of International Financial Management & Accounting*, 6(2), 130-157.
- Leuz, C., & Verrecchia, R. E. (2000). The economic consequences of increased disclosure. *Journal of Accounting Research*, 38, 91-124.
- Li, F., & Shroff, N. (2010). Financial reporting quality and economic growth. Working paper, University of Michigan.
- Liu, X., Burrige, P., & Sinclair, P. J. (2002). Relationships between economic growth, foreign direct investment and trade: evidence from China. *Applied Economics*, 34(11), 1433-1440.
- McKinnon, R.I., 1973, Money and capital in economic development (Brookings Institution, Washington, DC).
- McNichols, M. F., & Stubben, S. R. (2008). Does earnings management affect firms' investment decisions?. *The Accounting Review*, 83(6), 1571-1603.
- Neter, J., & Neter, J. (1983). *Applied linear regression models*. McGraw-Hill Higher Education.
- Okpala, K. E. (2012). Adoption of IFRS and financial statements effects: The perceived implications on FDI and Nigeria economy. *Australian Journal of Business and Management Research*, 2(5), 76-83.
- Oliveira, L., Rodrigues, L. L., & Craig, R. (2010). Intangible assets and value relevance: Evidence from the Portuguese stock exchange. *The British Accounting Review*, 42(4), 241-252.
- Pagano, M. (1993). Financial markets and growth: an overview. *European economic review*, 37(2-3), 613-622.
- Samuels, J. M., & Piper, A. G. (1985). *International Accounting: A Survey*. NY: St. Martin's Press.
- Wyatt, A. R., & Yospe, J. F. (1993). Wake-up call to American business: International accounting. *Journal of Accountancy*, 175(7), 80-85.
- Schultz, T. P. (1992). The role of education and human capital in economic development: An empirical assessment. E. G. Center, & C. New Haven (Eds.). Economic Growth Center, Yale University.
- Yanikkaya, H. (2003). Trade openness and economic growth: A cross-country empirical investigation. *Journal of Development Economics*, 72(1), 57-89.
- Zaidi, S. K. R., & Huerta, E. (2014). IFRS adoption and enforcement as antecedents of economic growth. *International Journal of Accounting and Financial Reporting*, 4(1), 1-27.
- Zehri, C., & Abdelbaki, A. (2013). Does adoption of international accounting standards promote economic growth in developing countries?. *International Open Journal of Economics*, 1(1), 1-13.

Makale türü / Article type: Araştırma / Research

KEMALİST MODERNLEŞME, REJİM VE DEMOKRASİ ÜZERİNE TARTIŞMALAR

DEBATES ON KEMALIST MODERNISM, REGIME AND DEMOCRACY

Aslıhan Çoban Balcı

Ömer Halisdemir Üniversitesi, İİBF, ascoban@gmail.com

Özet

Bu çalışmanın temel amacı Kemalist modernleşme sürecinin niteliğini tartışmaktır. Bu doğrultuda makale öncelikle Tanzimat döneminden itibaren Osmanlı İmparatorluğunda gözlenen siyasi değişikliklerin Türk modernleşmesindeki yerinin ve anlamının üzerinde duracaktır. Daha sonra ise Kemalist modernleşme sürecinin ve Cumhuriyetin Osmanlı'nın bir devamı olup olmadığı temel sorusuna ayrıntılı biçimde değinilecektir. Tüm bu tartışmalarla bağlantı olarak son olarak ise Türk modernleşmesinin kendine özgü bir yapısı olduğu sonucuna varılarak erken Cumhuriyet dönemindeki Kemalist modernleşme sürecine dair yapılan eleştirilere değinilerek Kemalist modernleşmenin günümüzdeki etkileri tartışılacaktır.

Anahtar sözcükler: Modernleşme, Jön Türkler, Kemalizm, Cumhuriyet

Abstract

The main purpose of this work is to discuss the nature of the Kemalist modernization process. In this respect, the article will primarily focus on the place and the meaning of the political changes observed in the Ottoman Empire since the Tanzimat period in Turkish modernization. Later on, the basic problem of Kemalist modernization and whether the Republic is a continuation of the Ottoman Empire will be elaborated. Finally, in connection with all these discussions, it is concluded that Turkish modernization has its own unique structure and the contemporary effects of the Kemalist modernization will be discussed by referring to the criticisms of the Kemalist modernization process in the early Republican period.

Key words: Modernization, Young Turks, Kemalizm, Republic

GİRİŞ

Türkiye için modernleşme süreci Osmanlı'nın son döneminde batılılaşma çabaları olarak gözlenmiştir. Savaşlardaki yenilgiler ve toprak kayıpları batının askeri üstünlüğünün kabulünü getirmiş ve askeri alandaki yeniliklerin yanı sıra siyasi ve ekonomik alanda da çeşitli reformlar yapılmıştır. Tanzimat ve Islahat Fermanları arkasından gelen I. ve II. Meşrutiyet Osmanlı'nın gerek batıya uyum sağlama süreci gerekse kendi içindeki fikirsel ayrışmalar açısından batılılaşma süreci içinde önemli gelişmelerdir. Cumhuriyet dönemi ise tüm bu reform sürecinin bir uzantısı olarak düşünülebileceği gibi saltanatın ve halifeliğin tasfiyesiyle yeni bir devletin kuruluşuyla sonuçlandığından yeni bir başlangıç olarak da ele alınabilir fakat bu başlangıcın niteliği kuşkusuz geçmişteki reform hareketlerinden bağımsız değerlendirilemez. Bu yazının temel amacı Kemalist modernizasyonun niteliğini betimleyici bir yöntem çerçevesinde ele almak ve konuyla ilgili mevcut temel çalışmaların bir değerlendirmesini yapmaktır. Türkiye'de siyasal İslam, demokrasi, alternatif modernleşme veya modernizmin İslamileşmesi gibi tartışmalar¹ bu çalışmanın sınırları dışında tutulmuştur. Ancak bu çalışma, Kemalist modernleşmeye kültürel kimlik çerçevesinde yapılan eleştirilerin bir ön okuması olarak kabul edilebilir. Bu çerçevede öncelikle Tanzimat'tan itibaren Osmanlı'da gözlenen siyasal değişikliklerin Türk modernleşmesi adına ne ifade ettiği üzerinde durmak yerinde olacaktır. Daha sonra Kemalist modernleşmeyi sağlıklı bir biçimde değerlendirebilmek için çözümlenmesi gerekli olan ana tartışmaya yani, Cumhuriyetin, Osmanlı'nın bir devamı olup olmadığı tartışmasına ayrıntılı bir biçimde değinip, son olarak da Kemalist modernleşme ile gerçeklik kazanan resmi ideolojinin siyasal meşruiyetine, iç çelişkilerine gönderme yaparak çeşitli yazarlarca nasıl eleştirildiği ele alınacaktır.

¹Göle, Nilüfer (1996) *The Forbidden Modern: Civilization and Veiling* (Critical Perspectives on Women and Gender). Ann Arbor: University of Michigan Press. Mardin, Şerif (1989) *Religion and Social Change in Modern Turkey: The Case of Bediuzzaman Said Nursi*, Albany, NY: State University of New York Press

1. CUMHURİYET ÖNCESİ MODERNLEŞME ÜZERİNE FİKİRLER

Osmanlı Devleti 18. yüzyılın başlarından itibaren yavaş yavaş eski gücünü kaybetmeye başladı. 1699'da imzalana Karlofça Antlaşması Osmanlı'nın toprak kaybettiği ilk antlaşma olmuş ve bu tarihten itibaren gerileme dönemi başlamıştır varsayılır. Birçok yazara göre batının teknik üstünlüğünün kabulü kritik bir noktadır, bir dönüm noktasıdır. Her ne kadar fetihler sona ermiş toprak kaybı hızlanmışsa da Osmanlı hala kendine güvenmekte ve durumu dert etmemektedir. 1700-1800 arası düzensiz ve yüzeysel ıslahatlar dönemi olarak düşünülebilir. Bu dönemde saraydan yurt dışına seyahatler yapılıyor, çeşitli mallar ithal ediliyordu.

Ancak, bu çok yüzeysel Batılılaşma Türk toplumunun küçük ama önemli bir kesiminin batılı fikirlere daha fazla açılmasını sağladı. Hâkim sınıfın üyeleri özellikle Babıali'dekiler Avrupa'yı en çok da Fransa'yı sık sık ziyaret ettiler; gördüklerinden ve öğrendiklerinden etkilenerek yurda döndüler. ...Nitekim 18. yüzyılın sonunda batılılaşmanın sadece lüks mallar ithal etmekten ibaret olduğu anlayışı terk edildi ve bunun yerine, gerçek batılılaşmanın toplumu yeniden yapılandırmak ve bu temelde yeni bir devlet kurmak anlamına geldiği düşüncesi benimsendi (Ahmad, 2002: 35).

İlk reform orduda 3. Selim tarafından yabancı eğiticiler tarafından eğitilmiş askerlerden oluşan Nizam-Cedit ordularının kurulmasıyla gerçekleşti. Aynı dönemde (1789-1807) ayanlarla imzalanan Sened-i İttifak (1808) da modernleşme açısından önem taşır çünkü ilk kez yönetilenlerle yöneten arasında yapılmış bir anlaşmadır. Zürcher, merkez taşra ilişkisi açısından önem taşıyan bu ittifakı Manga Carta'ya benzetir. Anlaşmaya göre ayanlar merkeze sadık kalacak ve reformları destekleyeceklerdi (Zürcher, 2000: 31). II. Mahmut zamanında yapılan reformlar daha kurumsal düzeydeydi. Bu dönemde yapılan reformlar yeniçeriler tarafından zayıflatılan resmi görevlilerin ve merkezi otoritenin güçlenmesi amacını taşıyor olsa da aynı zamanda yeni bir bürokratlar sınıfının doğmasına sebep oluyor ve Tanzimat'ı hazırlar bir nitelik taşıyordu. Tanzimat'tan önce gerçekleştirilen tüm reformların ortak özelliği Berkes'in deyişiyle, "Osmanlı devletinin geleneksel kuruluşlarını diriltmeye dönme yerine çağdaş batıya yönelme eğiliminin varlığıdır" (Akt. Köker, 1990: 67). 1838'de İngilizlerle imzalanan Serbest Ticaret Anlaşması'nın Tanzimat Fermanından bir yıl önce yapılması tesadüf değildir. Osmanlı'nın karşısındaki İngiltere ve

Fransa'nın asıl amacı onu önce ekonomik olarak bağımlı kılmak, serbestçe ticaret yapabilmek sonra da bunu özgürce kullanabilecekleri siyasi ve idari yapıyı oluşturmaktı. Rusya'nın Avrupa için tehdit oluşturması Osmanlı'ya bir anlamda avantaj sağlıyor, Fransa ve İngiltere borç sağlayan birer koruyucu, dost devlet görünümünü alıyordu. İçerde yapılan reformlar da böyle bir dış siyasetin yansıması olarak görülebilir. Nitekim Berkes'e göre, dışardan taahhüt edilen reformlarla "Türkiye iç rejimini büyük devletlerin garantisi altına sokacaktı. Bu yüzden İslahat denilen işler, Türkiye'nin gerçek ihtiyaçlarına göre değil, Batı devletlerinin isteklerine uyacak biçimde yapılmaya başlandı" (Berkes, 1975: 35) Ancak Tanzimat'ın yalnızca iç dinamiklerin etkisiyle yapıldığı iddialarının yanı sıra hem iç, hem de dış dinamiklerin etkilerini gözeten görüşler de vardır (Tanör, 1998: 84). Örneğin, kapitülasyonların devamı, Osmanlı'nın tamamıyla bir açık pazar haline gelmiş olması, artan borçlar ve yerli üretimin çökmesi ekonomide dışa bağımlılığın devamlılığını gösteriyordu. Tanzimat fermanı ile birlikte siyasi ve hukuki alanda yapılan düzenlemeler de dışa bağımlılığa destek oluşturacak nitelikte görülmüştür. Örneğin,

"...siyasi ve idari alanda yapılması gereken işler vardı. Bunların arasında uyruklar arası eşitliğin sağlanması geliyordu. Osmanlı düzeninde yönetim ve halk arasındaki ilişkiler din temeline dayalıydı. Hıristiyan dini ve Hıristiyanlar aşağı düzeyde tutulmuştu. Bu ayırım yabancı Hıristiyanların da aynı düzeyde görülmesi demekti. İmparatorlukla ekonomik ve diğer ilişkilerini genişletmek isteyen Batılı devletler ise din ayırımına ve hukuk eşitsizliğine dayalı bu sistemin bırakılıp 'tebaa eşitliği' ilkesinin kabul edilmesini istemekteydiler... II. Mahmut, uyruklar arası eşitliğin sağlanmasından zarardan çok yarar görmekteydi. Bu yolla Batılıların hem 'civilisation'larına girme hem de Avrupa devletleri genel hukukuna bağlanma isteklerine olumlu cevap vermiş sayılacağını hesaba katıyordu" (Tanör, 1998: 81).

Ferman iktidarın kendi kendini sınırlamasını ve ilk kez devletin halk için var olduğu düşüncesini getiriyordu. Yasaya saygı ya da yasa üstünlüğüyle bir hukuk devletine, kurullara danışmayla bir parlamenter rejime işaret ediyordu (Tanör, 1998: 88). Haklar ve dokunulmazlıklar, yaptırım ve güvenceleriyle hukuksal bir nitelik taşıyan Gülhane Hatt-ı Hümayun kimilerine bir anayasa

kimilerine göre bir tür insan hakları beyannamesi olarak değerlendirilir (Tanör, 1998: 92-93). Islahat Fermanı açıkça Batılı devletlerin gayrimüslimlere tanınan haklardan memnuniyetsizliği üzerine hazırlanmıştır. İdari, mali, diplomasi, ekonomi alanlarına yayılmış uygulamaları kapsayan Tanzimat dönemi ve fermanlar sınıfsal kompozisyonu değiştiren toprak ve ceza kanunu gibi kanunları da kapsar. Yönetimde kanunlaştırmanın kısmen meclisler eliyle yapılmış olması ve bununla birlikte Halifelik makamının gücünün azalması sekülerleşme adına atılmış önemli adımlardır. Türk modernleşmesi için kritik olan bir nokta içerdeki gelişmelere dışarıdaki şartların ön ayak olmuş olmasıdır. Tanzimat'a karşı gelenler Osmanlıcılık akımıyla bir alternatif oluşturmaya başlamış olsalar da 1908'den itibaren Osmanlıcılığın yerinin milliyetçilik ve daha sonra da hızla Türk-milliyetçiliği alacaktır ya da Türk-milliyetçiliği Osmanlıcılığa galip gelecektir. Bununla birlikte Hıristiyan Rumeli reayasının ulusal uyanışı ile Balkanlarda çağdaşlaşma süreci hız kazanırken, Anadolu da ise Tanzimat'ın Hıristiyan kesime hak tanıyan bir düzenleme olduğu fikri yayılmaktaydı. Taşra meclisleri başlangıçta Tanzimat siyasetinin uygulanması için birer siyasi araç olarak tahayyül edilmişken zaman içerisinde feodal güçlerin, taşra eşrafının ve taşrada egemen olan sınıfların eline geçmiştir. Böylelikle Müslüman nüfusun tutuculuğu, taşra eşrafının yerel meclisleri ele geçirmesi ve siyasi anlamda dış desteğin el değiştirmesi, yani İngiltere ve Fransa'nın Tanzimat'ı desteklemekten ellerini çekmesi yanı sıra Rusya'nın güçlenerek Osmanlı'ya yaklaşması gibi gelişmeler Tanzimat'ın sonunu hazırlayan nedenlerdendir.

Son olarak Tanzimat'la ilgili literatürdeki çeşitli yorumlara bakıldığında Tanör (1998) bunları üç öbekte ele alır: Hukuk, siyasal yaşam ve sosyo-ekonomik yapı. Tanzimat; hukukta, anayasal gelişmeleri hızlandırıcı, siyasal yaşamda modernleştirici, sekülerleştirici etki yapmıştır. Sosyo-ekonomik yapıda ise yarı sömürgeleşme sürecinin üst yapıdaki yansımaları temsil etmektedir (Tanör, 1998: 117-119). Abdülhamit'in 1878'de başlayan istibdat döneminden önce bir iç karışıklık ve kargaşa içerisinde Kanun-i Esasi fikri doğdu. Karışıklık batıyla olan münasebetten doğan ikiciliğin yarattığı sorunlardan kaynaklanıyordu. "Anayasacılar bir yandan ayet ve hadislerle bir yandan her biri bir telden çalan Avrupa anayasalarıyla, bir yandan da sarayın 'aman padişahın hükümlerine haklarına dokunulmasın' baskılarıyla uğraşmak

zorundaydılar” (Berkes, 1975: 41). “Kanun-i Esasi’de halkın, devletin ekonomik, mali durumunu çözümlenmeye yarayacak hiçbir reform prensibi yoktu; bu anayasanın en önemli derdi padişahın ve halifenin hükümlerlik haklarının halka, parlamentoya ve orduya karşı korunmasını sağlamaktı” (Berkes, 1975: 41). Ancak bunu başaramadığı gibi Osmanlı’yı Rusya’yla savaşa ardından da Berlin Konferansında mali açıdan tam bir teslimiyetçiliğe sürükledi. 1882’de Abdülhamit ekonominin iflasını açıklamıştı. Ülkedeki mali bunalım, huzursuzluk ve bozulmaya karşı tepkiler 1889’da İttihat-i Osmani Cemiyeti adıyla kurulan ve daha sonra İttihat ve Terakki olarak bilinen gizli askeri bir örgütle patlama noktasına geliyordu. Fakat cemiyetin ön plana çıkmasından önce Jön Türkler denilen alt-orta sınıf aydınlardan oluşan bürokratik güç Abdülhamit’i devirip anayasayı tekrar yürürlüğe koydu. Esasen Jön Türklerin etkisiyle kurulmuş olan ve daha sonra ismi İttihat ve Terakki olan bu cemiyeti, F. Ahmad’a (2002) göre Jön Türklerin İttihatçı kolunu temsil ediyordu. Oysa E. Zürcher’e (2000) göre Osmanlı parlamentosundan bir vekilin oğlu olan ve Osmanlı milliyetçisi olarak tanınan Ahmet Rıza etrafında küçük bir cemiyet olarak kurulan topluluğun Fransızca’da kullandığı ad *Jeunes Turcs* yani Jön Türkler’di. Osmanlıcılığa dolayısıyla liberalizme ve âdemi-merkeziyetçiliğe, bir başka deyişle Prens Sabahattin ve onun düşüncesinde olan grubu karşısına alan örgüt, 1913’te yönetime el koyarak Türk tarihinin ilk askeri darbesini gerçekleştirmiş oldu.

Balkan Savaşlarındaki yenilgilerin etkisiyle süren huzursuzluk ortamında ilk kez tam bir dönüşüm programından söz eden İttihatçılar daha önceki reformculardan birçok konuda ayrılıyorlardı. Ahmad örgütün fikirlerini şöyle açıklıyor: “Onlar da Avrupa’nın hâkim olduğu Dünya sisteminin bir parçası olmak istiyor, ancak kendilerine ‘Uzakdoğu’daki Japonya’ gibi, küçük de olsa eşit ortaklar olarak davranılmasını istiyorlardı. Japon örneğini izleyerek gerekli gördükleri toplumsal sınıfları olan bir kapitalist toplumu Türkiye’de kurmaya yetecek ölçüde özerklik ve bağımsızlığı sağlamak için çalıştılar” (Ahmad, 2002: 15). Modern devletin temeli olan burjuva sınıfının oluşma zorunluluğu fikri ittihatçılarda oluşmuş ve cumhuriyetçilerde gerçekleşmiştir. Bu zorunluluk Rusya’daki kapitalist dönüşümü gözlemlemiş Jön Türk entelektüellerinden Yusuf Akçura tarafından şöyle dile getiriliyordu:

Eğer Türkler Avrupa kapitalizminden yararlanarak kendi içlerinde bir burjuva sınıfı çıkarmayı başaramazlarsa, sadece köylülerden ve memurlardan oluşan bir toplumun yaşama şansı çok zayıf olur... Modern devletin temeli burjuva sınıfıdır. Çağdaş refah devletleri, burjuvazinin, iş adamlarının ve bankerlerin omuzları üzerinde var olur. Ve Türk burjuvazisinin doğal gelişimi eğer kesintiye uğramadan sürerse, Türk devletinin kurulmasının garanti edilmiş olduğunu söyleyebiliriz (Akt. Ahmad, 2002: 59).

Küçükömer'e göre ise "Jön Türklerin istediği gibi burjuvazi yaratılamayacaktı. Batı'nın ekonomik yapısına özgü kurumları *taklit etme* yoluna gidilerek, böylece Batılı anlamda bir 'sivil toplum' kurulabilir sanıldı. Oysa bu yoldan batılılaşma yabancı bir toplumsal sistemin, ilerde emperyalist olacak kapitalizmin, ekonomik tabanı üzerindeki ideolojisine, onun çıkarlarına uygun bir ortam yaratabilirdi. Nitekim öyle de oldu" (Küçükömer, 1991: 248). Yine de sivil bürokraside ve askeriyedeki bir burjuva sınıfı oluşturma konusundaki hem fikir durumdan ittihatçıların asıl niyeti açıkça belli oluyordu: Tek bir etnik gruptan Türklerden oluşan bir ulus devleti kurup dünya kapitalist sisteminde bir ajan olarak yer edinmek. Bir ulusal ekonomi yaratmak için çeşitli reformlara girişen yönetim, köylü kesimde de büyük umutlar yaratmıştı. Ancak toprak sisteminde köklü değişiklikler yapılamaması ve yabancı sermayenin öneminin vurgulanması Türkiye'nin periferileşme sürecini garanti altına sokuyordu. Çağlar Keyder 1913'ten 1918'e devam eden ittihatçı dönem ve cumhuriyet döneminin Türkiye'nin ekonomik yapısı konusunda farklılık göstermediğini savunarak dışa bağımlılık ve periferileşme konusunda devamlılığı savunur (Akt. Kansu, 1997: 16). Gerçekten de niyet ve zihniyet olarak Jön Türk'ler cumhuriyetin modernleştirici eliyle ortak özellikler taşıyordu. Ne zaman ki tarihi koşullar el verdi o zaman saltanatın ve hilafetin kaldırılması söz konusu oldu. Bu tarihi koşullar da büyük ölçüde Birinci Dünya Savaşı'nın getirdiği sonuçlarla şekillenmiştir. Bir başka deyişle,

Büyük savaş, bütün dünya, özellikle de Türkler için bir dönüm noktası oldu. Osmanlı İmparatorluğu'nun Orta ve Doğu Avrupa'daki öteki imparatorluklar gibi yıkılmasına yol açtı. Ancak savaş Türkleri Avrupa denetim ve müdahalesinden kurtardı ve İttihat ve Terakki Komitesine

toplumu radikal bir tarzda dönüştüren reform programını gerçekleştirmek için gerekli özgürlüğü sağladı. Öyle ki, 1923'te kurulan yeni ulusun toplumsal temellerinin bu yıllarda atıldığı söylenebilir (Ahmad, 2002: 54).

Savaşta sonra artık “ulusalcılar” olarak tanınan eski ittihatçılar sultanın büyük ölçüde statü kaybetmesi sonucu yurtsever ve ulusalcı kimlikleriyle sınıfsal önderliği ele geçirmeyi başardılar.

Cumhuriyet'in kuruluşundan sonraki yıllar birçok farklı açıdan okunabilir. Bu tartışmalara geçmeden önce Türk modernleşmesinin dört ana izleğinden bahsetmek istiyorum. Bu dört ana eğilim 18.yy'dan başlayarak şekillenmiş ve 20.yy'a kadar devam etmiştir. Birincisi, batılılaşma, ikincisi merkezileşme, üçüncüsü, milliyetçilik ve sonuncusu otoriteryanizm olan eğilimlerin tarihsel gelişme sürecindeki yerlerine bakmak önemlidir. Batılılaşma en başta batının teknik üstünlüğünün fark edilmesiyle zorunlu hale gelmişti. Merkezileşme Osmanlı'nın âdemi-merkeziyetçi yapısına karşı bir tedbir olarak doğmuştur. Hanioglu'na göre Tanzimat'ın en önemli hedefi de otokrasi ve merkezileşmeydi. (Akt. Köker, 1990: 68). Tanzimat sonrası merkezi iktidarın toplumu bütün yönleriyle denetleyebildiği otokratik ve merkezileşmiş bir yeni sistem ortaya çıkmıştı. Köker'e göre bu yeni sistem farklı bir yönetici sınıf yaratmıştı (Köker, 1990: 68). İttihat ve Terakki iktidarını demokratik denemelerin ilk ve korkunç örneği olarak gören Tunaya, onu nitelerken “Türkçü, milliyetçi, merkeziyetçi ve denetçi” sıfatlarını kullanıyor. Muhalefet ise “âdemi-merkeziyetçi, Osmanlıcı ve liberaldir” (Tunaya, 1983: 238). Milliyetçilik modernleşmeye ulaşamamaya karşı bir reaksiyon ve otoriteryanizm ise dönüşümün esas ajanının devlet olmasıdır. Milliyetçilik, ulus devletin dünyada yükselişe geçmesi ve Osmanlı'dan kopan Balkan devletlerinin bire birer bağımsızlıklarının ilan etmesinin etkisiyle batılı olmayan toplumların batılılaşma sürecinde bir zorunluluk olarak ortaya çıkıyordu. Çünkü Osmanlıcılık var olan şartlarda bir alternatif oluşturamıyordu artık. Jön Türklerin milliyetçiliği büyük ölçüde Türk dilinin yaygınlaştırılması üzerinden gitmekteydi. Onların Türk olarak adlandırdıkları kişiler sadakat gösterebilecek Müslümanlardı çünkü onlar Osmanlı'nın Türklerin birliği sayesinde kurtulabileceğine inanmışlardı. Otoriteryanizm de yine bir tarihsel zorunluluk olarak karşımıza çıkıyor. Keyder'in de deyimiyle “modernleştirici elit” halk için

en iyisini bildiklerini düşündüler. Osmanlı'nın tebaa yapısı da böyle bir otoriteryanizmin doğasıyla örtüşüyor, yönetilenle yönetilen arasındaki uçurum hiçbir reform hareketinde kapanmıyordu. Köker, ilerleme taraftarları ve karşıtları olarak ikiye bölünmüşlük durumunda Jön Türk'lerin yönetimden ne anladığını şöyle ifade ediyor: “ İlerleme eğer toplumun daha iyiye doğru değişmesini ifade ediyorsa, toplumun yöneleceği iyinin ne olduğu da, ancak ilerleme taraftarlarınca bilinebilir, dolayısıyla toplumsal sorunların çözümleri de iyiyi bilenlerin yönetimi altında gerçekleştirilmelidir” (Köker, 1990: 68). Ya da kısaca siyaset tamamen devlete ait bir alandır, sivil inisiyatifin herhangi bir rolü yoktur. Üzerinde durulması gereken bir diğer nokta bu dört eğilimin devleti güçlendirmek adına dayanışmacı ve uzlaşmacı bir havada yapılmış olması. Bu durumda cumhuriyet de dâhil tüm reformların ne kadar demokratikleşme adına yapıldığı ve gerçekten batılı devletler gibi sınıfların oluşmasına katkıda bulunduğu da bir tartışma konusu. Meşrutiyet dönemiyle ilgili Berkes (1975) şöyle diyor:

Meşrutiyetin daha başında bütün reform olasılığı ortadan kalktı; çarçabuk devletin yaşaması dış yardımın şart olduğu kanısı daha bilinçli olarak yerleşti. Askeri bir hükümet darbesiyle yapılan bir devrim, devirdiği rejimin ulusun bilgisi ve rızası olmadan giriştiği bütün yükümlülüklerini üstüne alır almaz reform yapma, gerçek bir toplumsal devrim yolu açma şansının kaybeder. İşte Meşrutiyete de böyle olmuştur. Toplumsal reform şansını kaybeden bir hareket ise eninde sonunda bir milli kurtuluş savaşına sürüklenmeye mahkûmdur (Berkes, 1975: 59).

Berkes'in kastettiği toplumsal devrimin yolu büyük olasılıkla Mustafa Kemal tarafından açılmıştır ve ona göre ulusal ekonominin yaratılması için önce ulusun inşası gerekmektedir. Berkes'in bakış açısının maddi temellere pek odaklanmadığı açıktır. Nitekim cumhuriyetin ilk yıllarında da Türkiye bir hammadde ülkesi ve Batı endüstrisi pazarıdır. Yazarın vurguladığı önemli nokta ise Türklerin çağdaş, modern bir ulus olma zorunluluğunun dış sermayeyi ilgilendirdiği noktada ekonomik bağımsızlığın tartışmalı bir yapıya bürünmesidir.

2. CUMHURİYET SONRASINDA MODERNLEŞME VE KEMALİZM TARTIŞMALARI

Bu bölümde Cumhuriyet sonrasındaki modernleşme süreci ve Kemalizm-demokrasi ilişkisi üzerine yapılan değerlendirmeler tartışılacaktır. Bu amaçla modernleşme süreci ve Kemalizm'in niteliği, Başkaya (2002), Ahmad (2002), Gülalp (1995), Savran (1985) gibi yazarların görüşlerine referansla tartışıldıktan sonra, Kemalizm'in demokrasi ile ilişkisi üzerine düşünceler ve eleştiriler ise Köker (1990), Belge (1983), Meriç (1983), Keyder (1998), Aydın (1999) gibi yazarların fikirleriyle anlatılmaya çalışılacaktır.

Kurtuluş Savaşı kuşkusuz bir ulusun kurtuluşunu aşan anlamları ihtiva eder. Aslında savaşın somut olarak yalnızca Rumlara ve Ermenilere karşı alındığı iddiaları da mevcut (Baskaya, 2002: 45). 1920'de Ankara'da kurulan meclisin tanınması Sultanın ve İstanbul hükümetinin Sevr Anlaşmasıyla meşruiyetinin iyice zayıflamasıyla mümkün oldu. Savaş sonrası imzalana Lozan Barış Antlaşmasıyla yeni bir Türk Devletinin kurulup rejimin karakterinin belirlenmesinin zamanı gelmişti. Rejimle ilgili en büyük sorun, şeriat ve halifelikti. Dini devleti savunan halifelğin İslam için önemini vurgulayan Osmanlı aydınlarıyla, kökleri Jön Türklere dayanan laik askerlerden ve cumhuriyetçi bürokratik aydınlardan oluşan iki grubun mücadelesi birinin baskın çıkmasıyla sonuçlanmış olsa da aslında günümüze uzana bir tartışmalar yelpazesine sebep olmuştur. Ahmad, bu iki grup arasındaki sınıf farkını her fırsatta vurgular. "Kemal taşra alt-orta sınıfa mensuptu... Rakipleri ise emperyal kentin daha üst sınıflarından geliyordu". Mustafa Kemal tutucuları kendi programına kazandırmayı ya da onları ikna etmeyi başaramadı (Ahmad, 2002: 73). Takrir-i Sükûn kanunuyla tüm muhalefet grupları ezildi ve resmi ideolojinin inşasına 1930'lardan itibaren başlandı.

Türkiye gerçekten Ulusal Kurtuluş savaşıyla başlayan süreçte modern bir ulus devlet olma başarısını gösterebilmiş midir? Bu konuya maddeci ve sınıfsal açıdan yaklaşan Gülalp bu soruya hayır cevabını veriyor. Ona göre Osmanlı devletinin dönüşümü ve cumhuriyetin kuruluşu kapitalizme uyum sağlama sürecinden ibarettir ve yüz yıla yakın bir zaman almıştır (1839-1923).

Kemalist devrim ne ekonomik periferileşmenin tersine çevrilmesini ne de Osmanlı modernleşmesinde modern bir adımı ifade eder. Cumhuriyetin kurulması Osmanlıdan tam bir kopuş olarak değil de Osmanlı'nın kapitalist

dönüşümünün en son noktası olarak görülmelidir. Kemalist devrim kapitalist modern bir topluma laiklik ilkesini getirerek İslam'a dayalı kapitalizm öncesi meşrulaştırma tarzının yarattığı gerilimi de ortadan kaldırdı. Cumhuriyet kurulduktan sonra içerde ne sınıfsal yapıda ne de kapitalist dünya ekonomisi ile ilişkide bir değişiklik oldu. Tek değişiklik Türkiye ekonomisinin dünya ekonomisiyle ilişkisine aracılık eden sınıfların etnik kompozisyonuydu (Gülalp, 1995: 13-14).

Savran (1985) ise Marksist diskurda bir alt yapı üst yapı tartışmasıyla konuya yaklaşır. Ona göre toplumların tarihsel gelişmeleri doğrudan üretim tarzıyla belirlenmiş sayılamaz. Kitlesiz siyasal bir devrim, “tepeden” bir sosyal devrimle sonuçlanıyor. Yapılan reformların üst yapıda kaldığı doğrudur ancak hedeflenen kapitalist üretim tarzının önünü açmaktır. İki yazar da cumhuriyetin tam bir ulusal bağımsızlık getirmediği konusunda hem fikir ancak Savran ortaya daha kapsayıcı bir tez atarak Kemalist modernleşmeyle ilgili olarak ne çok olumlu ne çok olumsuz bir tavır takınıyor. Bununla birlikte, Kemalist devrimin diğer devrim ve reform hareketlerinden farkını vurgulayarak bürokrasinin içindeki ayrışmalara dikkati çekiyor. Ona göre Kemalist gelenek Tanzimat geleneğinden bağımsız ele alınmalıdır. 1908'den kalan miras inkâr edilemez ancak Kemalizm'in temel farkı kurtarılması amaçlanan devletin tahrip edilmiş olmasıdır. Bir diğer nokta ise “tepeden devrim” kavramıyla “tepeden inme” kavramının farkıdır. Sol liberal tezler tepeden inme kavramını sınıflardan bağımsız bir askeri bürokratik elitin burjuva sınıfına ve topluma tepeden dayattığı bir devrim olarak algıladılar ve burjuvaziyi devletin aşağısında düşünürler. Savran tam bu noktada onlara karşı çıkar ve Marksist diskurdaki “tepeden devrim”in farkını anlatır. Tepeden devrim nihayetinde bir sıçramayı içerir fakat bu sıçrama yukarıda gerçekleşmiştir. Dahası, burjuva sınıfı bürokratlardan bağımsız düşünülemez, aksine onlarla ittifak içindeki sınıfları temsil eder. Kemalist devrim burjuvazinin yaşam tarzını toplumun tümüne yaymayı ve baskın tutmayı hedeflemiştir. Ancak bu burjuvazinin demokratik görevlerle ilgili ciddi bir katkısının olmayacağı bilinmelidir (Savran, 1985: 176-185).

Cumhuriyet'in Osmanlı'nın bir devamı olup olmaması konusunda son olarak maddeci bir yaklaşımla periferi niteliğinin devamlılığını; maddeci olmayan bir bakışla ise cumhuriyetin geleneksellikten Jön Türk'ten sonraki

ikinci kopuş olarak değerlendirilmesi gerektiğini ve inkar edilemeyecek bir sosyal sermaye oluşturduğunu teslim etmek gerekir. Kuşkusuz bu sosyal sermaye oluşumunda toplumsal ilişkilerdeki formasyonun değişim kazanması ve siyaset, hukuk, eğitim ve kültür alanlarında yapılmış düzenlemeler etkili olmuştur.

Kemalizm ve demokrasi tartışmasının en başında söylenmesi gereken şey Kemalist devrimin korporatist yapısıdır. “Sınıfsız”, “imtiyazsız”, “halkçı” bir cumhuriyetten kasıt da budur. Genel olarak “Kemalizm’in Batı tipi bir demokrasiyi, gelişmenin nihai hedefi olarak benimsediğini ileri sürmek kolay değildir” (Köker, 1990: 121). Ancak modernleşme kuramından hareket eden bazı araştırmacılar (Örn. E. Özbudun, 1981) Cumhuriyet Türkiye’inde, demokratikleşmeyi kolaylaştırıcı öğelerden bahsederler. Bunlardan biri, Kemalist ideolojinin modernleşmeyi amaçlayıp, kendileri için bir sürekliliği amaçlamamış oldukları savıdır. Bir diğeri rejimin tek partili olmasına karşın partinin çoğulcu yapısıdır. Bunların yanı sıra bazı yazarlar ise (örneğin Ş. Mardin, 1971) demokratikleşmeyi engelleyici faktörleri dile getirmiştir, bunlardan bazıları; İslam, hak ve devletin birbirinden kopukluğu, halk tarafından devlete bir başkaldırı ve muhalefetin yapısal olarak mümkün olmaması, burjuvazinin devlet eliyle oluşmasıdır. Bununla birlikte 1908’deki milliyetçilik ve milli iktisat fikrinin Cumhuriyette yerini halkçılık ve devletçiliğe bırakmış olması da Kemalizm’in demokratikleştirici niteliği açısından önemlidir. Başkaya’ya göre “ Milli Mücadele’de Mustafa Kemal halkçılık kavramını meclis içinde ve dışındaki muhalefeti, özellikle de ittihatçıların radikal kanadını etkisizleştirmek için kullanıyordu.1930’larda ise halkçılık kitlelerin iktidardan kaçışını ve hoşnutsuzluğunu ödünlemek ve kitleleri denetim altında tutmak amacıyla yeniden gündeme getirilmiştir. K. Karpat, “Halk için hükümet teorisi hakikatte yerini hükümet için halk prensibine bırakmıştı. M. Heper de ‘Halkçılık hükümetin halk tarafından değil, halk için olduğu görüşünün kuramsal çerçevesini oluşturuyordu’ diye yazar (Başkaya, 1990: 239-240). Başkaya genel olarak meclisteki ve halktaki sol muhalefetin nasıl kırıldığını anlatmak amacıyla bu örnekleri vermiştir. Ahmad ise bu konuyla ilgili şunu yazar: “Bolşeviklere ilgi duyuluyordu. Ancak onların benimsedikleri ideolojinin, sınıfsal oluşumun gerekli koşullarından yoksun olduğu söylenen Türkiye için uygun olmadığı düşünülüyordu. Kemalistler sınıf

çatışmasına karşıydılar; çünkü bu geliştirmeye çalıştıkları kapitalizmi ve burjuvaziye engelleyecekti” (Ahmad, 2002: 79). Bunun yanında, halkçılık ilkesinin siyasal boyutunu ifade eden halkın siyasete katılması problemlili bir başka deyişle paradoksal bir noktadır. Çünkü bunun için temsili kurumları yeterli gören Kemalizm’de temsili organın yapacağı kanunlar esasen inkılapçılık hedefini gerçekleştirmek içindir. Dolayısıyla “halk için halka rağmen”, “yukarıdan aşağıya inkılapçılık esastır (Ahmad, 2002: 92). Devletçilik ilkesinin benimsenmesi de oldukça tartışmalı bir konudur. 1929 dünya ekonomik bunalımdan sonra ülke içindeki huzursuzluklar devletçiliği araçsallaştıran etkenlerdi. Kimilerince iktisadi kalkınmada geçici bir çözüm olarak algılanan devletçiliğin liberalizm ve sosyalizmden farklı olduğu Cumhuriyet Halk Partisi çevresi tarafından ısrarla vurgulanmıştır. Türkiye Cumhuriyeti’nin ikinci sanayi planında Atatürk devletçilik prensibini şu sözlerle anlatıyordu: ”Fertlerin hususi teşebbüslerini ve faaliyetlerini esas tutmak, fakat büyük bir milletin bütün ihtiyaçlarını ve birçok şeylerin yapılmadığını göz önünde tutarak, memleket iktisadiyatını devletin eline almak” (Köker, 1990: 96). Tüm bu söylenenler Kemalist ideolojinin liberal bir kapitalizme değil de solidarist-korporatist bir kapitalizme dayandığını bize gösteriyor. Ancak bu çeşit bir kapitalizm baştan itibaren liberalleri endişelendirmişti ve çok partili döneme geçildiğinde bu devletçilik tanımı artık değişmiş olacak ve beraberinde Türkiye’nin bugün de tartıştığı demokrasi sorunu tartışılmaya başlanacaktı.

Kemalist rejim ve Kemalist aydınlar tıpkı Avrupa’daki aydınlanmacılar gibi ilerleme fikrini, akılcılığı, hukukun üstünlüğünü, bireyciliği savunmaya hep devam ettiler. Ancak sınıf mücadelesini reddeden anlayışları onları Avrupa’daki aydınlanmanın en tutucu kanadı olan pozitivistlere yaklaştırdı. Pozitivizmin benimsenmesiyle ilgili Murat Belge (1983) şöyle diyor: “19. yüzyılın pozitivistliği, aydınlanmanın belki ütopyik, ama demokratik akılcılığını egemen burjuva sınıfının her türlü çıkarına uygun bir düşünce haline getirmiş, bu akılcılığa kattığı ‘bilimsellik’ iddiası ile sınıf çıkarlarını genel doğruya dönüştürmüştü” (Belge, 1983: 264). Köker, pozitivistliğin Türkiye’nin modernleşmesinde ve demokraside yarattığı sonuçları iktisadi, siyasal ve kültürel olmak üzere üç düzeyde ele alır. Bu sonuçları, iktisadi düzeyde ilim ve teknolojiyi kullanarak Batı devletlerin seviyesine doğru ilerlemek; kültürel düzeyde Comte’un pozitif evresine erişebilme dolayısıyla din ve devlet işlerinin

ayrıldığı laik bir devlet olmak; dinin ortaya çıkışını hazırlayan koşulları değiştirmek yerine yeni bir inanç sisteminin benimsetmeye çalışmak; siyasi düzeyde ise bir yandan muhalif güçlerin dinciliklerine karşı çıkarken diğer yandan pozitivizmin gereği olan ‘düzen içinde ilerleme’ için güçlü bir merkezi devleti sürdürmek olarak dile getirir (Köker, 1990: 114-115).

Kemalist modernleşmeye tepkiler, Atatürk’ün öldüğü yıllardan sonra ilk kez 1940’larda gelmeye başladı. “Türk Müslüman kültürüne Cumhuriyet’te ihanet edildiği teziyle ortaya çıkan bu eleştirilerin ‘Sol’dan gelen örneklerine daha çok 1960’lardan sonra rastlanır” (Mardin, 1991:250). Milli şef döneminin diktatör yapısı, keyfi görülen uygulamaları, o dönemde çıkarılan “varlık vergisi yasası” eleştirilerin hedef tahtası olmuştu. Parti devlet anlayışından kopuş, savaş döneminin verdiği huzursuzluk milli mücadele döneminde kurulan sınıf ittifaklarının da altını kazmaya başlamıştı. Özel sektörün büyümesi devlet denetçiliğini zora sokuyor ekonomik bozulmadan kaynaklı halktaki huzursuzluk da buna eklenince ortaya karmaşık bir tablo çıkıyordu. Bu dönemde dışa bağımlılığın azaldığı söylene de demokratik gelişim açısından hiçbir ilerleme yoktu. Faşist İtalyan rejiminden uyarlanan yasalar hükümetin siyasetini eleştirmeyi imkânsız kılıyordu.

1960’lardan sonra Türk toplumu ve Türk gençliği dünyada olup biten gelişmeler ışığında dünyaya bambaşka gözlerle bakmaya başlama fırsatını yakaladı. Dünyada pozitivizmin ve modernleşme teorisinin eleştirilmeye başlanması da aşağı yukarı bu tarihlere rastlar. Batılılaşmanın batılı olmayan toplumlarda yarattığı krizi net bir biçimde Berkes’in batılılaşma eleştirisinde görebiliriz. “Batılılaşmış kastın insanları, Batı’nın zengin toplumlarındaki kişiler gibi yaşarlar. Batı’nın tüketim maddelerini kullanırlar. Bu kastın ayakta kalabilmesi için reyanın geri kalması lazım. Efendilerimiz milliyetçidir, halk kitlelerinin kutsallaştıran bir milliyetçilik. Eşitliği kabul etmez Batıcı, eşitlikten yana olanlar: Komünisttir, anarşisttir, millet düşmanıdır yerine göre, yerine göre de gericidir. Halkın gericiliğini yüceltir ama kendi yaşayışına sokmaz. Böylece hem bir sınıf ayrılığı yaratır, hem de yabancılışmaya gerekçe sağlar”(Akt. Meriç, 1983:243).

Kemalist modernleşme projesine yönelen eleştirileri üç ana başlıkta toplamak mümkün. Birincisi kültür sorunu; ikincisi, tepeden inmeceli modernleşmenin bir sonucu olarak aydın-halk yabancılılaşması; üçüncüsü ise

resmi ideolojinin meşruiyet sorunu. Bu üç eleştiri noktası farklı yazarlarca farklı biçimlerde vurgulanmıştır.

Geleneksel kültürle batı kültürünün sentezinden doğan gerilim Türk aydınının ta en başından beri tartıştığı ve günümüzde de halen çözüme ulaşamadığı sorunlara yol açmış durumdadır. Doğulu ya da Batılı olmanın arasında kalmış bir ulus, kültürel açıdan da bir ikilem içindedir. “Kültür” sorunuyla ilgili olarak kuşkusuz Ziya Gökalp’in hars ve medeniyet ayrımı fikirsel olarak büyük önem taşımakla beraber uygulamada sorunlu olduğu açıktır. Doğu/ Batı kutupsallaşmasıyla ilgili Belge, Türkiye’nin yukarıdan aşağıya kapitalistleşme süreci içinde doğrudan doğruya saldırıya uğrayanın hayat tarzı, değerler, ahlak kısacası *kültür* olduğuna dikkati çeker (Belge, 1975: 23). Geçmiş ile kültürel bağların koparılıp, tarihin içini boşaltmanın bağınazlıkla sonuçlandığını öne süren Başkaya’ya göre, “kültürel mirası dönüştürüp yeni ve üst düzeyde bir senteze, daha zengin bir kültüre ulaşma yolu bağınaz taklitçilik ve inkârcılık yüzünden kapatılmıştır. Eğer bugün bir ‘arabesk’ kültürel ortama gelmişse, bunun sorumlusu kendi kültürünü aşağılayıp, mahkûm eden zihniyettir” (Belge, 1975: 25).

Jön Türklerin ilerleme anlayışından kalma bir aydın sınıfı oluşturma meselesi cumhuriyetin ‘modernleştirici eliti’ni halktan kopuk halka yabancılaşmış bir duruma sokması da eleştirilen noktalardandır. Gerek Osmanlı’da gerekse Cumhuriyette modernleşmeye öncülük aydınlar hep devletin içinde yer almışlardır. Tarihi hızlandırmayı görev edinmiş ve kendi iktidarları dışında hiçbir meşruiyet merciine gerek duymayan bu aydınlar halktan büyük ölçüde kopuktu. “Elitin modernleştirici söylemi ile kitlelerin yaşamı arasında ortak nokta bulunamadı. Dolayısıyla Batılılaşma ideali moderni getirenlerin devletçi ve otoriter yaklaşımıyla özdeşleştirildi” (Keyder, 1998: 38). Aslında, bu sorun Belge’nin vurguladığı batılı olma paradoksuyla doğrudan bağlantılıdır. Belge’ye göre resmi bir devlet politikası olarak batılılaşma sivil toplum ya da demokrasi oluşumunu desteklemek yerine bir batı kurgusu yaratarak bireyi özgürleştirmenin karşısında yer alan tepeden inmecî bir takım uygulamalarla batılının tam karşısında yer alan bir batıcı yaratarak paradoksa yol açmıştır (Keyder, 1998: 262). Meşruiyet sorunu da yine batılılaşmanın yarattığı ikilemle karşımıza çıkıyor. Keyder üç ana eleştiri noktasını aynı anda vurguluyor:

Milliyetçi imajlar ve tarih yazımı, bu ikilemi ve elitin modernliği kucaklarken duyduğu kararsızlığı yansıtır... Batı yayılmasıyla karşılaştığında yerli kültür ve onun direnişiyle uyum gösteremeyen milliyetçi bir söylem, başarısızlık ve kitlelere yabancılaşma tehlikesi içindedir. Eğer yeni oluşum sadece elitin düşüncesindeki modernliğin gereklerine uymak üzere tasarlanmışsa ve halkta bir yankı bulamazsa, yeni rejim meşruiyet sorunlarından kurtulamaz (Keyder, 1998: 35).

Buna göre eğer rejim meşruiyet sorunuyla baş başaysa “ulusal kimliğin” meşruiyeti de peki ala tehlikede görülebilir. “Türkiye’de devlet ulustan önce vardır. Devlete meşruluğunu kazandıran ulus olmadığı gibi, tersine ulusu ulus yapan, ona belli bir meşruiyet kazandıran devlettir... Türk ulusu ise resmi toplantılarda ve devlet seçkinlerinin denetiminde hatta tekelinde belirlenir” (İnsel, 2002: 54). Dahası, modern bir toplum olmanın referans noktası çoğu kez, tarım toplumu ya da sanayi toplumu olmaktır. Türk toplumu bir tarım toplumdur ve köylülük bir etnik grup olarak Türklükle özdeşleşen bir kavramdır. Oluşturulmuş ulus bilincinin ve ulusal kimliğin daha çok kentli aydınla özdeş tutulmuş olması çok sorunu barındırdığından eleştirilere hedef olmuştur (Aydın, 1999: 49).

SONUÇ

Bu çalışmada öncelikli olarak Türkiye’nin modernleşme süreci Osmanlı İmparatorluğu’nun son dönemindeki batılılaşma akımları çeşitli yazarların fikirlerine göndermeler yapılarak ele alınmıştır. Bu dönemde Tanzimat ve Islahat Fermanları önemli birer köşe taşıdır. Çünkü ilk kez devletin halk için varolduğu ve yasanın üstünlüğü fikirleri bu dönemlerde gündeme gelmiştir. Tanzimat ve Islahat dönemini tetikleyen iç ve dış faktörlerden söz edildikten sonra, daha çok iç faktörlerin bir devamı olan modern ulus devletin kurulması aşaması ele alınmıştır. Bu süreçte Jön Türklerin ve İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin rolleri ve işlevleri üzerinde durulmuştur. Bu döneme özgü eleştiriler ise hem Türkiye’nin gerçek anlamda bağımsız ve özerk bir cumhuriyet olarak kurulup kurulmadığı tartışmaları yer almıştır. Buna göre kimi yazarlar Türkiye’nin ekonomik olarak bağımsız biçimde dünya kapitalist sistemine eklenmekte olduğu görüşünü savunurken (Küçükömer, 1991),

kimileri ise Türkiye'nin ekonomik yapısının Osmanlı'dan çok da büyük bir farklılık göstermeyerek dünya ekonomik sistemi içerisinde dışa bağımlı bir periferi ülkesi olarak kurulduğu fikrini savunmaktadır (Keyder'den Akt. Kansu, 1997).

Milliyetçilik ve merkezîyetçi siyasal yapı ise erken Cumhuriyet dönemine dair yapılan bir diğer tartışma konusu olmuştur. Çoğu yazar Osmanlı devletinin âdem-i merkezîyetçi yapısından, merkezîyetçi bir iktidar yapısına geçiş yapıldığı konusunda hem fikirdirler. Öyle ki İttihat ve Terakki dönemi Tunaya (1983) tarafından, Türkçü, milliyetçi, merkezîyetçi ve denetçi olarak tanımlanmıştır. Ancak kimi yazarlar da şöyle bir gerçeğe dikkat çekmektedirler: Osmanlı'daki tebaa anlayışı ve yöneten ile yönetilen arasındaki uçurumun doğurduğu otoriter yapı Cumhuriyet döneminde de devamlılığını sürdürmüş, yapılan reformlar bunun önüne geçememiştir (Köker, 1990).

Cumhuriyet sonrası dönem ve Kemalizm demokrasi ilişkisi üzerine tartışmalar ise çalışmanın ikinci bölümünde ele alınmıştır. Cumhuriyet sonrası modernleşme sürecin ciddi bir rejim değişikliği getirdiği aşikârdır. Hilafetin kaldırılması bunun en önemli kanıtıdır. Şüphesiz bir İslam devletinden, laik bir devlete dönüşüm söz konusu olmuştur. Ve bu dönüşüm Ahmad'ın (2002) deyişiyle, taşra alt orta sınıfa mensup Mustafa Kemal'in, emperyal kentin daha üst sınıflarından gelen rakipleri karşısındaki başarısı olmakla birlikte demokrasi adına birçok reformu da beraberinde getirmişti. Ancak cumhuriyetin ilk yıllarında çıkarılan Takrir-i Sukun kanunu çerçevesinden tüm muhalif grupların bastırılması demokrasi ve Kemalizm ilişkisi adına farklı bir tartışma konusu olmaktan kurtulamamaktadır.

Kimilerine göre ise, Osmanlıdan Cumhuriyete geçiş süreci sadece kapitalizme uyum sağlama sürecinden ibarettir. Cumhuriyet sadece Osmanlı'nın kapitalist dönüşümünün gelmiş olduğu son noktadır. Buna göre Türkiye'nin dünya ekonomisindeki yeri de değişmemiştir. Tek değişen devleti elinde bulunduran sınıfların etnik kompozisyonu olmuştur (Gülalp, 1995). Tepeden devrim tartışmaları da bu minvaldeki farklı bir tartışmadır. Savran'a göre Cumhuriyet devrimi tepeden devrim değil ancak tepeden inmece bir devrim olarak nitelendirilebilir (Savran, 1985).

Son olarak bu çalışmada, Kemalist modernleştiricinin demokrasiyi geliştirici ve engelleyici özelliklerini farklı yazarların görüşlerine yer vererek

değerlendirilmiştir. İlerleme fikri, akılcılık, hukukun üstünlüğü ve bireycilik gibi demokratik kazanımların yanı sıra, Kemalizm tepeden inmeciliği ile de pek çok yazar tarafından eleştirilmiştir.

Sonuç olarak, Türk modernleşmesi Batılı olmayan toplumlarda görülen nitelikleri taşımakla birlikte kendine has özellikleri de barındıran bir stratejidir. Türk modernleşmesi genel olarak dayanışmacı, otokratik, merkeziyetçi ve milliyetçi eğilimleri içinde barındırır. Osmanlı imparatorluğundan kalan merkeziyetçi otoriter devlet anlayışı, cumhuriyet dönemi seçkinlerini ancak pozitivist bir aydınlanma modeline taşıyabilmiştir. Cumhuriyetin modernleşmenin projesi birçok yönden eleştirilmesi tarihi bir zorunluluktur. Yapılan eleştiriler projenin uzun soluklu ve başarılı bir proje olduğu sonucuna da götürebilir. Batı dünyası küreselleşme, post-modernizm ve ulus devletin aşınmasıyla yeni bir soluk kazandığı sırada Kemalist ulus-devlet ve Türkiye geçmişte de olduğu gibi bu söylemlerin gerisinde kaldı. Bugün ise Batı dünyasında da milliyetçilik, daha doğrusu yeni milliyetçilik akımlarının hâkim olduğunu görmekteyiz. Türkiye için batılılaşma uzunca bir süre Avrupa Birliği'ne üyelik çabalarıyla gündemde olmuş ve bu da yurttaşlık hakları, siyasal haklar gibi insan haklarının benimsenmesinin yanı sıra milliyetçilik kavramlarında esnekliği gerekli kılmıştır. Türkiye'de genel seçimlerin yapıldığı Kasım 2002 tarihinden itibaren, seçimden zaferle çıkan siyasi parti önderliğinde ılımlı İslam ile yeni bir demokratikleşme sürecine girilmiş, Avrupa Birliği üyelik sürecinde çok önemli adımlar atılmış ve önemli reformlar yapılmıştır. Ancak 2007, 2008 yıllarından itibaren Türkiye'nin tekrar merkeziyetçi ve otokratik bir yapıya doğru evrilmekte olduğunu gözlemlemekteyiz. Kemalizm bir ulusal kalkınma modeli olarak tükenmişliğini teslim etmek gerekir. Ve günümüze baktığımızda eski modernleştirici eliti iktidar sahnesinde uzunca bir süredir görememekteyiz. Ancak Kemalist modernleşmeye alternatif olarak doğmuş olan ılımlı İslam modelinin son dönemde siyasal alanda ve devlet yönetiminde insan hakları, yurttaşlık hakları gibi kavramların benimsenmesi güçleştiği oranda ne türden bir merkeziyetçi ve milliyetçi yapıya doğru gidildiği de tartışma konusudur. Cumhuriyetin Osmanlı'nın bir devamı niteliğinde mi yoksa ondan bir kopuş mu olduğuna dair tartışmalara referansla bugüne bakıldığında ise ne Osmanlı'nın, ne de Kemalist cumhuriyetin mirasının Türkiye'nin siyasal sahnesinden silinmeyeceği aşikârdır.

KAYNAKÇA

- Ahmad, F. (2002) *Modern Türkiye'nin Oluşumu*, İstanbul: Kaynak Yayınları (Özgün eser 1993 tarihlidir.)
- Aktar, C. (1993) *Türkiye'nin Batılılaştırılması*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları
- Aydın, S. (1999) *Kimlik Sorunu Ulusallık ve "Türk Kimliği"* Ankara: Öteki Yayınevi
- Başkaya, F. (1997) *Paradigmanın İflası: Resmi İdeoloji Eleştirisine Giriş: Batılılaşma, Kalkınma, Çağdaşlaşma*, İstanbul: Doz Basım Yayım
- Belge, M. (2002) *Modernleşme ve Batıcılık*, İstanbul: İletişim Yayınları
- Belge, M. (1986) *Tarihten Güncelliğe*, İstanbul: Birikim Yayınevi
- Belge, M. (1975) *Türkiye'nin Doğu Batı Sorunsalı ve Kültür*, *Birikim Dergisi*, No:2, 20-25
- Belge, M. (1983) 'Cumhuriyet Döneminde Batılılaşma' CDTA, Cilt.2, İstanbul: İletişim Yayınları
- Berkes, N. (2002) *Türkiye'de Çağdaşlaşma*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları
- Berkes, N. (1975) *Türk Düşüncesinde Batı Sorunu*, Ankara: Bilgi Yayınevi
- Bozdoğan, S., Kasaba, R. (1998) *Türkiye'de Modernleşme ve Ulusal Kimlik*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları
- Cem, İ. (1974) *Türkiye'de Geri Kalmışlığın Tarihi*, İstanbul: Cem Yayınevi
- Gülalp, H. (1995) "Kapitalizm ve Modern Ulus-Devlet: Türkiye Cumhuriyetinin Kuruluşu Üzerine Düşünceler," *Mürekkep*, 4. (Gülalp, 1994'ün Türkçe çevirisi).
- İnsel, A. (2002) *Türkiye Toplumunun Bunalımı*, İstanbul: Birikim Yayınları
- Kansu, A. (1997) *The Revolution of 1908 in Turkey*, Leiden: New York
- Köker, L. (1990) *Modernizm, Kemalizm, Demokrasi* İstanbul: İletişim Yayınları
- Küçük, Y. (1988) *Aydın Üzerine Tezler*, Ankara: Tekin Yayınevi
- Küçükömer, İ. (1983) "Batılılaşmada' Bürokrasinin Yeri", Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, Cilt2, İstanbul: İletişim Yayınları
- Mardin, Ş. (1992) *Türk Modernleşmesi*, İstanbul: İletişim Yayınları
- Meriç, C. (1983) "Batılılaşma", Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, Cilt 2, İstanbul: İletişim Yayınları
- Tanör, B (1998) *Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları
- Tunaya, T. Z. (1983) "Batılılaşmada Temel Aşamalar ve Yaklaşımlar", Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, Cilt2, İstanbul: İletişim Yayınları
- Savran, S. (1985) Osmanlı'dan Cumhuriyet'e: 'Türkiye'de Burjuva Devrimi Sorunu', *11. Tez*, Sayı 1, 174-214.
- Zürcher, E. J. (2000) *Turkey, A Modern History*, I.B. Tauris, London (Özgün eser 1993 tarihlidir.)

Çalışma türü / Study type: Kitap incelemesi / Book Review

Arş. Gör. Halil Arslan
Artvin Çoruh Üniversitesi, İlahiyat Fkültesi, halil.arslan@live.com

Münir H. Bayatlı (2009). **Kur'an'da Savaş Olgusu**, Araştırma Yayınları, Ankara, 140 sayfa.

Kur'an'da Savaş Olgusu, Münir H. Bayatlı'nın Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Prof. Dr. İdris Şengül yönetiminde 2008 yılında bitirdiği doktora çalışmasının kitaplaşmış halidir. Çalışma Kur'an'ı Kerim'de savaş olgusunu ele almayı amaçlamaktadır. Kur'an'ın konu edindiği savaşlardan yola çıkarak Müslümanların savaş karşısındaki tavırları vuzuha kavuşturulmak istenmiştir. Ayetler bağlamında Müslümanların savaş hukukuna değinilerek savaş algısının farklılığı gösterilmek istenmiştir. Araştırma Yayınları'nca 2009 yılında yayınlanan kitap önsöz, giriş, üç bölüm, sonuç ve kaynakçadan oluşmaktadır.

Yazar girişte savaş olgusu ele alarak konuya başlamaktadır. Tarihte savaşın bir olgu olarak hep var olduğunu ve tarih devam ettikçe de var olacağını ifade eden (s. 9) müellif, savaşlarda bireysel davranmanın yerini birlikteliğin almasıyla savaş kayıplarının ve buna bağlı olumsuzlukların çok fazla arttığını rakamlar vererek göstermektedir (s. 10).

Giriş bölümünün ikinci alt başlığı 'Cahiliyede Savaş'tır. Bu başlık altında 'cahiliye' kavramını vuzuha kavuşturan Münir H. Bayatlı; tarihte cahiliye Araplarının sert tutumlarını, Araplarda kabile taassubunu ve Arapların sahip oldukları özelliklere de sırasıyla değinmiştir. Bu kısımda en dikkat çekici şey cahiliye devrinde şiddet olaylarının büyümesinde 'İster zalim ister mazlum olsun sen yine de kardeşine yardım et' düşüncesi olduğunun altı çizilmekte ve bu düşüncenin Hz. Peygamber tarafından tashih edildiği ifade edilmektedir (s. 16-17).

Giriş bölümü İlahi Dinlerde Savaş alt başlığıyla devam etmekte, bu başlık altında ise Mevcut Eski Ahit'te (Tevrat ve Zebur) Savaş, Mevcut Yeni Ahit'te Savaş ve Kur'an'ı Kerim'de Savaş başlıkları altında mezkûr kitaplardaki savaşla ilgili ayetler sıralamaktadır. Buradan Eski Ahit'te 'kılıç' kelimesinin toplam 294,

‘savaş’ kelimesinin ise 658 defa zikredildiği (s. 21); Yeni Ahit’te ‘kılıç’ kelimesinin 25, ‘savaş’ kelimesinin 31 kez zikredildiğini öğreniyoruz (s. 21). Kitapta, Kur’an-ı Kerim’de savaş alt başlığı altında İslam’ın savaşa yaklaşımı ayetler bağlamında ele alınmakta ‘başta bazı oryantalistler olmak üzere batılıların ve batıyı taklit edenlerin İslâm’a saldırmak için ileri sürdükleri iddiaların’ yanlışlığı ifade edilmektedir. (s. 23)

Eserde I. Bölüm olan *Kur’an’da ve Asr-ı Saadette Savaş Olgusu* ile savaşla ilgi Kur’an’daki terimlere eğilmektedir. Yazar “**cihad, nefir, kıtal ve harp**” kelimelerini Kur’an ayetlerinden çıkartıp tek tek altbaşlıklar altında ele almakta ve cihad ve nefir kelimelerinin İslam Savaş hukuku terimi olduğu ve başka dinler tarafından kullanılmadığını söylemektedir. Yazar savaşla ilgili bazı kavramların görmezden gelinip cihad kavramı etrafında Müslümanların mücadelecî yapısının törpülenmek istendiği ve böylece savunmacı bir üslupla *‘İslam’ın gerçekten şiddetten uzak olup, barış ve hoşgörüden yana bir din olduğu’* savunmasının yapılr hale geldiğini söylemektedir (s. 31). İlk bölümünde daha sonra “*Şarta Bağlı Savaş İzni*” ele alınmaktadır. Bu başlık altında yazar öncelikle Mekke’de savaşa izin verilmemesini, Mekke’nin bu özel durumunu ayet ve tarihi olaylarla açıklamaktadır. İkinci olarak “*Medine’de Şarta Bağlı Savaş İzni*” üzerinde durulmakta, “*Savaşın Kıyamete Kadar Müslümanlara Farz Kılınması*” ayrı bir başlık olarak söz konusu edilmektedir. Bölümün üçüncü ve son alt başlığı ise “*Kur’an’da Zikredilen Gazvelerin Tahlil ve Değerlendirilmesi*”dir. Bu kısımda Kur’an’ın gazvelerden bahsetmesinin temel amacı ele alınmakta ve sırasıyla gazvelerin zikredildiği sureler tek tek sıralanmaktadır. Bu ele alıştan sonra gazveler bir de tarihi cereyanına göre bahse konu edilmektedir. Yazar burada Hudeybiye Antlaşması’ndan bahsederken İbnü’l Kayyim’dan naklen uzun uzun bu antlaşmadan çıkabilecek fıkhi hükümleri saymıştır (s. 60-61). Bu bölümü bitirirken müellif Müslümanların yaptıkları ilk savaşlardaki şehit sayılarını verip 1618-1648 yılları arasında Avrupa’da meydana gelen ‘Katolik-Protestan’ savaşlarında Orta Avrupa insanların %30’unun katledildiğine değinip iki medeniyetin savaştan kasıtlarının karşılaştırmasını yapmaktadır.

Kitabın II. Bölümü, ‘*Kur’an’da Savaşın Meşruiyeti*’ olarak isimlendirilmiş ve İslam’da savaşa sebep olabilecek sebepler üzerinde durulmuştur. Burada, Kur’an’ın “*savaşlarda acımasız cinayetlerin yaşanmaması ve dünyevi nedenlere dayalı savaşların çıkmaması için semavi veya insani kanunlarda benzeri*

bulunmayan bir savaş hukuku getirdiği” ifade edilmiştir (s. 65). Konu kafirlere karşı yapılan savaşın nedenleri ve Müslümanların kendi içerisinde yaptıkları savaşların nedenleriyle devam ettirilmiştir. Kafirlere karşı yapılan savaşların nedenleri arasında karşı tarafın yani kafirlerin saldırması, davete engel olan durumları bertaraf etmek, güçsüz Müslümanların maruz kaldığı zulme engel olmak, fitne, inanç özgürlüğünü teminat altına almak, antlaşmaları bozanlarla yapılan savaşlar ve Müslüman olmayanlara karşı yapılan saldırıları engellemek olarak sıralanmıştır. Kafirlerle yapılan savaşın nedenleri, ayetler ve ayetlerin meali, gerekli yerlerde tefsirlerden yapılan alıntılarla izah edilmiştir. Seçilen bu başlıklarda yapılan vurgu “*savaşın, beşeri ilahları kulluk makamına indirmek ve insanları kullara kulluk yapmaktan kurtarıp hürriyetlerini geri vermek için yapılır*” (s. 73) şeklinde özetlenebilir.

Bölümün “*Müslüman Toplum İçinde Çıkan Savaş Nedenleri*” kısmında ise savaşın nedenleri; düzeni bozmak, irtidat ve bir ictihada dayanarak yapılan savaş olarak gösterilmiştir. Bu bölüm için son olarak “*Kur'an'ın Meşru Müdafaa Savaşına Katılmak İçin Kullandığı Üslup*” ele alınmıştır. Kur'an'dan alınan, konunun mahiyeti itibarıyla psikolojik olarak savaşa teşvik eden ve savaşa katılmayanları zemmeden ayetlerle savaş katılmaya teşvik ve savaşa katılmayanları azarlamak vuzuha kavuşturulmuştur.

Eserin III. Bölümü “*Kur'an Hükümleri Çerçevesinde Savaş Öncesine ve Savaş Haline Bakış*” olarak adlandırılmıştır. Savaşa hazırlanmak sadedinde savaşa psikolojik hazırlık, ordu hazırlamak, orduyu fitneci unsurlardan arındırmaksöz konusu edilmiştir. Savaş öncesi için nöbet beklemek (ribat) ve haberleşmenin gizliliği ayet ve hadisler çerçevesinde işlenmiştir.

Bayatlı asıl ayrışmanın savaş esnasında olan tavır olduğunu ifade etmektedir. Bu konuyu Kur'an'dan verdiği örneklerle savaştan kaçmamak, insan haklarına uygun davranmak, savaşmayanlarla harbe girilmemesi, ekili ve yapılı yerlere zarar vermeme ve barışı kabul etme gibi konularla Kur'an'ın savaş olgusuna yaklaşımındaki farklılığı ortaya koymaktadır. Üçüncü bölümün son alt başlığı “*Savaşa Dair Özel Hükümler*”dir. Burada da savaş halinde engelli ve hastaların durumu, savaşta namaz kılmak, haram aylarda savaşmak, Kabe'de savaşmak, silahını bırakanlarla savaşmamak gibi konular ele alınmaktadır.

Münir Hasan Bayatlı eserin sonuç kısmında “*savaşla ilgili ayetlerin, kelime kökeni 'S-L-M' yani barış olan İslam'ın hoşgörüsü ve müsamaha*

çerçevesindeki bir anlayışını nasıl inşa ettiğini göstermeye çalıştığımız” dediği, özetlediğimiz şu sonuçlara ulaştığını söylemektedir: Kur’an-ı Kerim savaşı şartları olgunlaştığında bir zorunluluk olarak görür. Haddi aşmamak için savaş için de belli sınırlar belirleyen İslam bunu Mekke’nin Fethi gibi onlarca olayda Peygamberimiz (sav) vesilesiyle göstermiştir.

Müellif nefir, kıtal, harp gibi kavramları da ihmal etmeden özellikle cihad gibi savaş ile ilgili kavramları açıklamış ve cihad’ı karşı savaş olarak tavsif edip şartlar olgunlaştığında cihadın farz olduğunu ifade etmiştir (s. 138).

Yazar kitabın son paragrafında İslam Dini’nin müntesipleri olarak dünya barışının tesisinde eserde işaret edilen ilkelerin hayata geçirilmesinin elzem olduğunu ifade etmiş ve kitabın bu ulvi gaye için küçük de olsa atılacak mukaddes bir değer taşıdığını ifade etmiştir.

Genel bir değerlendirmede bulunacak olursak eserin Kur’an’da savaş olgusunu kavramların çerçevesini çizip ayetler bağlamında ortaya koyduğu söylenebilir. Kitapta savaşın sebepleri, savaş esnasında uyulması gereken kurallar, savaşla alakalı özel durumlar Kur’an bağlamında ele alınmaktadır. Müellifin yakın coğrafyamızda, Irak’ta yaşanan bir savaşın birinci dereceden gözlemcisi olması hasebiyle kitabın farklı yerlerinde sık sık Amerika’nın Irak işgalini ve bir yerde de Filistin sorununa değinmesi ve okuyucular için cevabı zor sorular sorması çalışmayı daha dikkat çekici bir noktaya taşımaktadır. Bunlarla beraber kitap Kur’an’da Savaş Olgusu başlığına uygun olarak savaşla ilgili ayetlere, Kur’an’ın savaş olgusuna nasıl baktığı ile ilgili bir başvuru kaynağı olabilir. Müslümanların yaşadığı coğrafyanın ve sosyal siyasi ekonomik durumlarının büyük bir bileşeni olan savaş olgusunun her açıdan ele alınması önem arz etmektedir. Çalışma bu alanda göz ardı edilmemesi gereken bir çalışmadır.

Tüm bunların yanı sıra kitabın kendini “*Kur’an’da*” diye sınırlandırmış olsa bile günümüz için de savaş olgusuyla alakalı bir takım ipuçlarını da vermesi vermesini beklemek çok büyük bir beklenti olarak görülmemelidir. Güncelle kurulması gereken irtibat konusunda çalışmanın eksikleri bulunduğu söylenebilir.

Kitapta, tezi olduğu gibi alıp basmaktan kaynaklanan bazı eksiklikler göze çarpmaktadır. Mesela kitapta kitabın kendine yapılan atıflar için verilen sayfa numaraları yanlışdır. Bundan tezin kitaplaştırılırken olduğu gibi kitaplaştırıldığı

bir kontrole tabi tutulmadığı anlaşılmaktadır (s. 32 ve s. 123). Bunun yanı sıra “*Kur'an-ı Kerim*” gibi bazı ifadelerin yazımında kullanım birliği sağlanmamıştır. Bazı ayetler dipnotta “*ilgili ayet*” diye işaretle yetinilerek verilmiştir bu kullanımda da bir birliktelik eksikliği bulunmaktadır. Birkaç yerde de harf düşmeleri görülmektedir. Son olarak kitapta kullanılan kısaltmalar tablosu verilmesi de uygun düşerdi.

Halil Arslan

Artvin Çoruh Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri ABD, Kelam ve İslam Mezhepleri Tarihi Araştırma Görevlisi; Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri Doktora Öğrencisi, halil.arslan@live.com

Yazar Rehberi

1. Gönderilen makale daha önceden yayınlanmamış ve herhangi bir dergiye değerlendirilmek üzere sunulmamış olmalıdır.
2. Makaleler, Türkçe veya İngilizce olabilir. Her makalede, ana başlığın hemen altında, biri Türkçe biri İngilizce olmak üzere 120 kelimeyi aşmayan iki özet/abstract yer almalıdır. "Özet"lerin altında, altı kelimeyi aşmayan anahtar sözcükler/keywords bulunmalıdır. Kısaca makaleler, Ana Başlık, Özet, Anahtar Sözcükler, Abstract, Keywords, Makale Metni, Sonuç ve Kaynakça sırası ile kaleme alınmış olmalıdırlar.
3. Makale 25 sayfayı geçmemeli, genişliği 16,5 cm, yüksekliği 21 cm sayfalardan oluşan word dosyasında satırları (birden fazla) 1.25 aralıklı, sayfa kenarları soldan 2.5 cm., sağdan 2 cm., üstten 2.5 cm. ve alttan 2.5 cm. olacak şekilde düzenlenmelidir.
4. Tablo ve şekillere başlık ve numara verilmeli, başlıklar tablo, şekil ve grafiklerin üzerinde yer almalı, kaynaklar ise tablo, şekil ve grafiklerin altına yazılmalıdır. Rakamlarda ondalık kesirler nokta ile ayrılmalıdır. Denklemlere verilecek sıra numarası parantez içinde sayfanın sağında yer almalıdır. Denklemlerin türetilişi, yazıda açıkça gösterilmemişse, hakemlerin değerlendirmesi için, türetme işlemi bütün basamaklarıyla ayrı bir sayfada verilmelidir.
5. Makalenin 1. Düzey başlıkları büyük harfle, alt başlıkları, ilk harfi büyük olmak üzere küçük harflerle, koyu ve sol marjdan başlamak üzere yazılmalıdır.
6. Makalede verilecek dipnotları, ilgili sayfanın altına eklenmelidir.
7. Makale, Dergimiz'in <http://dergipark.gov.tr/acusbd> adresinden Dergipark'a üye olunarak, isimsiz bir kopya olarak yüklenmelidir. Makale Editör tarafından kör hakemlik sistemine göre iki hakeme gönderilecektir.
8. Yazım kuralları ile ilgili ayrıntılı bilgi ve örnekler Dergimiz'in <http://dergipark.gov.tr/acusbd> adresindeki Yazar Rehberi bölümüne girilerek elde edilebilir.
9. Dergimizde APA 6 Yazım biçimi uygulanmaktadır. Kaynaklara göndermeler, metin içinde açılacak araçlarla yapılmalıdır. Araç içindeki sıra şöyle olmalıdır: Yazar(lar)ın soyadı, kaynağın yılı, sayfa numaraları. Karşılaşılabilecek farklı durumlar şöyle örneklenebilir:
.....ifade edilmiştir (Öztürk, 2004).
.....belirtilmiştir (Köker, 1998, s. 42).
.....Zizek (2009a) ileri sürmektedir.
.....(Woodman vd., 2012, s. 126).
.....(Sözbilir ve Yeşil, 2013; Drucker, 2003).

10. Metinde gönderme yapılan bütün kaynaklar, kaynakçada belirtilmeli; gönderme yapılmayan kaynaklar, kaynakçaya konmamalıdır. Kaynaklar, alfabetik sırayla yazılmalıdır. Dergi ve derlemelerdeki makalelerin sayfa numaraları kesinlikle belirtilmelidir. Kaynakçada, aşağıdaki örneklenen biçim kurallarına uyulmalıdır:

Kitaplar:

Tek yazarlı kitap

Abisel, N. (2006). *Sessiz Sinema*. Ankara: Deki.

Zizek, S. (2009). *Matrix: Ya da Sapkınlığın İki Yüzü*. Bahadır Turan (Çev.). İstanbul: Encore.

Çok yazarlı kitap

Abisel, N., Arslan, U.T., Behçetoğulları, P., Karadoğan, A., Öztürk, S. R. & Ulusay, N. (2005). *Çok Tuhaf Çok Tanıdık*. İstanbul: Metis.

Editörlü kitap

Özbek, M. (Ed.) (2005). *Kamusal Alan*. İstanbul: Hil.

Editörlü kitapta bölüm

Kejanlıoğlu, B. (2005). Medya Çalışmalarında Kamusal Alan Kavramı. Meral Özbek (Ed.), *Kamusal Alan* içinde (s. 689-713). İstanbul: Hil.

Dergiler:

Anderson, A. K. (2005). Affective Influences on the Attentional Dynamics Supporting Awareness. *Journal of Experimental Psychology: General*, 154, 258-281. doi:10.1037/0096-3445.134.2.258

Rapor ve teknik makaleler

Gencil Bek, M. (1998). *Mediscap Turkey 2000* (Report No. 2). Ankara: BAYAUM.

Pollitt, C., Bouckaert, G. (2003), "Evaluating Public Management Reforms: An International Perspective" in H. Wollmann (ed.) *Evaluation Public-Sector Reform: Concepts and Practice in International Perspective*, Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing, Inc., 12-35.

Basılmamış tezler, posterler, bildiriler:

YÖK'ten indirilmiş ise URL adresi de künye bilgileri sonuna verilir.

Sözbilir, F. (2013). *Bilişim Teknolojileri, Bilgi Yönetimi ve İnovasyon İlişkisi: Türkiye'de Bir Alan Araştırması*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş.

Author Guideline

1. The article, which is sent, should not be published and submitted to evaluate in a journal previously.
2. Articles can be in Turkish or in English. In every article, there should be two abstracts, in Turkish and in English, of which should not be exceeding 120 words, beneath the main title. Beneath the abstracts, there should be keywords not exceeding six words. In short, the articles should be written in such order that main title, abstracts, keywords, text of the article, conclusion and references.
3. By using the Word program; the article should not be exceeding 25 pages, which should be 16.5 cm wide, 21 cm height, 1.25 interline spacing, and with margins 2.5 cm from the left, upper, bottom sides and 2 cm from the right side.
4. Tables and figures have titles and numbers. The titles should be top of the tables, figures and diagrams. References should be bottom of the tables, figures and diagrams. In numbers, decimal fractions should be indicated with the point. The sequence number of the equations should be written in parenthesis and on the right side of the page. If the derivations of the equations would not be shown evidently in the text, all the steps of the derivations should be demonstrated in a separate page for the evaluation of the referees.
5. 1st level titles of the article should be in capital letters. The subtitles should be written as the first letter in capital, the others in lowercase, and started with the left margin in bold.
6. Footnotes of the article should be at the bottom of the related page.
7. If the author is not a user of the journal site, Dergipark, first of all s/he should register to the journal site with URL: <http://dergipark.gov.tr/acusbdt>. Then, the articles are sent anonymously by using the Dergipark system for the review of two independent referees to peer review. So all material identifying the author should be deleted.
8. Detailed information upon the spelling rules is available from the “Author Guideline” section in the URL: <http://dergipark.gov.tr/acusbdt>.
9. Authors should preferably prepare their articles in APA Style (please see the most recent edition of the Publication Manual of the American Psychological Association – APA 6). Quotations should be given in parentheses within the article as author(s) surname(s), year, and page number, respectively. For example:
..... (Öztürk, 2004).
..... (Köker, 1998, p. 42).
Zizek (2009a) argued....
.....(Woodman et. al., 2012, p. 126).
.....(Sözbilir and Yeşil, 2013; Drucker, 2003).
10. List of the references should be in alphabetical order. Each listed reference should be cited in the text, and each text citation should be listed in the References section. Here are some examples of the basic reference formats:

Authored Book

Curtis, S. (2004). *Health and Inequality: Geographical Perspectives*, London: Sage.
Abisel, N., Arslan, U.T., Behçetoğulları, P., Karadoğan, A., Öztürk, S. R. & Ulusay, N. (2005). *Çok Tuhaf Çok Tanıdık*. İstanbul: Metis.

Chapter in an Edited Book

Jones, L. (2000). What is Health?. In Katz, J., Peberdy, A., Douglas, J. (eds.), *Promoting Health: Knowledge and Practice*, Basingstoke: Palgrave.

Print Journal Article

Lang, T. (1998). The New Globalization, Food and Health: Is Public Health Receiving its Due Emphasis?. *Journal of Epidemiology and Community Health*, 52 (9), 538-39.

Article in an Online Journal

Include a DOI (Digital Object Identifier) if the journal lists one. If no DOI is available, list a URL. Include an access date only if one is required by your publisher or discipline.

Dissertation or Thesis

Anderson, G. (2006). *Crisis Resolution and Community Mental Health: An Ethnography of Two Teams*. Doctoral Dissertation. University of Durham, Durham.

Report and Technical Articles

Gencil Bek, M. (1998). *Mediscape Turkey 2000* (Report No. 2). Ankara: BAYAUM.
Pollitt, C., Bouckaert, G. (2003). "Evaluating Public Management Reforms: An International Perspective" in H. Wollmann (ed.) *Evaluation Public-Sector Reform: Concepts and Practice in International Perspective*, Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing, Inc., 12-35.

Article in a Newspaper or Popular Magazine

If you consulted the article online, includes a URL address, and also includes an access date only if the publisher or discipline requires one. If no author is identified, the citation is begun with the article title.

Website

A citation to website content can often be limited to a mention in the text or in a note. Because such content is subject to change, include an access date or, if available, a date that the site was last modified.